

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI

Yüksek Lisans Tezi

Birgöl YALINSU

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI

Yüksek Lisans Tezi

Birgül YALINSU

Tez Danışmanı

Doç. Dr. M. Murat YÜCEŞAHİN

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. M. Murat YÜCEŞAHİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Tez Sınav Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kuralara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.../.../2019)

Birgül YALINSU

Tezi Hazırlayan

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, yoğun iş temposu içerisinde pek çok kez hazırlamaktan vazgeçtiğim ancak varlığı ile gücüme güç katan biricik oğlum Yusuf Miraç'a armağan ediyorum. Teze geçiş döneminde özellikle ders dönemi içerisinde kıymetli desteğini üzerimden eksik etmeyen eşim Bayram Yalınsu'ya; hoşgörüsü, anlayışı ve rehberliği ile tezime yön veren danışman hocam Sayın Doç Dr. M. Murat Yüceşahin'e teşekkürü borç bilirim.

Biricik Oğlum Yusuf Miraç'a

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	Edinsel İmmün Yetmezlik Sendromu
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CIA	ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı
CCARHT	Cambridge Centre for Applied Research in Human Trafficking
ÇBYE	Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
ENDIC	Federal Nijer Deltası İjaw Toplulukları
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
HDI	Human Development Index/İnsani Kalkınma Endeksi
HIV	İmmün Yetmezlik Virüsü
ILO	Birleşmiş Milletler Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
MASSOB	Bağımsız Biafra Devleti Kurtuluş Hareketi
MEND	Movement for the Emancipation of the Niger Delta-Nijer Deltası Kurtuluş Hareketi
NAPTIP	İnsan Ticaretinin Önlenmesi Ulusal Ajansı
NDPVF	Nijer Deltası Halkının Gönüllü Gücü
SAA	Sahra Altı Afrika
UN	Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNICEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Fonu
UNODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
WHARC	Kadın Sağlığı ve Araştırma Merkezi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmada kullanılan insan ticaretiyle ilgili kaynaklar	14
Tablo 2. İnsan ticaretinin üç sütunlu yapısı.....	26
Tablo 3. Vaka örnekleri.....	34
Tablo 4. Kölelik ile insan ticareti arasındaki ilişki	37

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. İnsan ticareti ve kölelik arasındaki ilişki	38
Şekil 2. Uluslararası Belgelerde İnsan Ticareti.....	46
Şekil 3. Nijerya'nın Komşuları.....	75
Şekil 4. Nijerya'da Etnik Gruplar.....	77
Şekil 5. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE).....	80
Şekil 6. ÇBYE Sonuçlarına Göre Yoksulluğun Bölgesel Dağılımı.....	81
Şekil 7. 2016-2018 Yılları Arasında Nijerya'da İşsizlik Oranı.....	84
Şekil 8. Nijerya Halkına Göre Nijerya'nın En Önemli Sorunları	85
Şekil 9. Nijerya'da Boko Haram'ın Etkili Olduğu Eyaletler	92
Şekil 10. Nijerya'da Mağdur Temin Süreci	100

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
KISALTMALAR	iii
TABLolar DİZİNİ	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	v
İÇİNDEKİLER	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	8
1.2. Kapsam	9
1.3. Yöntem, Materyal ve Sınırlılıklar	11

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE	23
2.1. İnsan Ticareti ile İlgili Kavramsal Çerçeve	23
2.1.1. İnsan Ticareti	24
2.1.2. Kaynak, Transit ve Hedef Ülke	41
2.1.3. Aracı, Tacir, Mağdur ve Müşteri	42
2.2. Uluslararası Belgelerde İnsan Ticareti Olgusu	43
2.3. İnsan Ticaretini Günümüzde Tetikleyen Faktörler	53
2.4. Dünyada İnsan Ticaretinin En Yaygın Görüntüleri ve Sayısal Veriler	55
2.4.1. İşgücü Sömürüsü	57
2.4.2. Cinsel Sömürü	58
2.4.3. Zorla Dilendirme	59
2.4.4. Çocuk Askerlik	60
2.4.5. Organ Ticareti	61
2.4.6. Zorla Evlendirme	62
2.4.7. Çocuk Satışı	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI	64
3.1. Arkaplan: Afrika'daki İnsani Krizlere Genel Bir Bakış	64
3.1.1. Coğrafi Etkenler	64
3.1.2. Beşeri Etkenler	66
3.2. Nijerya'da İnsan Ticaretinin Ağları ve Boyutları	73
3.2.1. Nijerya'da İnsan Ticaretini Kolaylaştırıcı Faktörler	75
3.2.1.1. Yoksulluk ve Yoksunluk	79
3.2.1.2. İç Karışıklıklar ve Zayıf Devlet Yapısı	87
3.3. Nijerya'da İnsan Ticaretinin Görülme Formları ve Ağları	93
3.4. Nijerya'da İnsan Ticaretinin Boyutları	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA	109
KAYNAKÇA	118
ÖZET	129
ABSTRACT	130

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan ticareti, her ne kadar modern insan hakları teorisinin öğretileri sonucu ortaya çıkmış bir kavram olsa da günümüzde başlangıç tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte M.Ö. 4000’de kökleri Mezopotamya medeniyetlerine kadar dayanan ancak On Beş-On Dokuzu yüzyıllar arasında Atlantik Köle Ticareti ile daha görünür ve dramatik hale gelen kölelik kurumuna atıf yapılarak “modern kölelik”, “köleliğin modern biçimi” olarak da isimlendirilmektedir.

İnsan ticareti kavramı günümüzde kölelik kurumuna atıf yapılarak açıklanma gayreti içerisinde. Ancak iki olguyu birbirinden ayıran temel farklar olmakla birlikte her iki olguda özü itibari ile değerlendirildiğinde köleliğin insan ticaretinin en ilkel görülme biçimi olduğunu da söylemek yanlış olmayacaktır.

Köleliği yasaklayan ilk uluslararası belge 1815 tarihli “Köle Ticaretinin Evrensel Olarak Kaldırılmasına İlişkin Bildirge”dir. Ancak kölelik tanımının yapıldığı ilk uluslararası metin, 1926 tarihli “Köleliğe Karşı Sözleşme” ile bu sözleşmenin 1953 tarihli Protokolü’dür. Buna göre kölelik: *“üzerinde mülkiyet hakkına bağlı erk ve yetkilerin kısmen ya da toplu halde kullanıldığı bir kişinin statüsü veya durumu”* olarak tanımlanmaktadır.¹

İnsan ticaretinin tanımının yapıldığı ilk uluslararası belge ise 13 Aralık 2000 tarihli Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine ek olarak

¹IOM, (2016), *Ulusal ve Uluslararası Alanda İnsan Ticaretiyle Mücadele Mağdurların Korunmasına İlişkin Hukuksal Çerçeve*, IOM Yayınları, Ankara, s. 20.

yasalaşan "İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol" dır². Bu belgenin 3. maddesinde insan ticareti tanımı şöyle yapılmıştır; *"kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak üzere ödeme yapmak veya kazanç veya çıkar sağlamak ya da kendisine yapılan ödemeleri veya kazançları kabul etmek yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir"*.

İnsan ticareti suçunun ortaya çıkışını daha iyi analiz edebilmek için Protokol'ün bu tanımından yola çıkarak literatürde insan ticareti suçunu ortaya çıkaran eylemler: suç eylemi, araç ve amaç fiiller olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Suç eylemi, kişinin bir yerden başka bir yere taşınmasını, nakledilmesini, barındırılmasını ve teslim alınmasını içermektedir. Araç fiiller ise mağdurun iradesini sakatlayan ya da fesada uğratan eylemlerden oluşur. Bunlar cebir, tehdit, şiddet, zorlama, kaçırma, hile, aldatma, çaresizliğinden yararlanma olarak sıralanmıştır. Amaç fiiller ise bu suçun hangi amaçla yapıldığı sorusuna karşılık gelmekte, kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar edilmesi olarak tanımlanmıştır. Aynı maddede istismar teriminin kapsamı; cinsel istismar, zorla çalıştırma veya hizmet ettirme, esaret veya esaret

² Bu protokol İtalya'nın Palermo şehrinde imzalandığı için kısaca Palermo Protokolü olarak da anılmaktadır. Bundan böyle metin içerisinde de bu isimle anılacaktır.

benzeri uygulamalar, kulluk ve organların alınması olarak belirtilmiştir. İnsan ticareti suçunun ortaya çıkması için bu üç kategorinin (suç eylemi, araç ve amaç fiiller) her birinden unsurların bir arada bulunması gerekmektedir. Ancak suçun çocuğa karşı işlenmesi durumunda araç fiillerin varlığı aranmamaktadır.

İnsan ticareti suçu genellikle üç aşamalı bir süreçle işlenmektedir. Birinci aşamada mağdurlar toplanır, ikinci aşamada mağdurlar bir yerden başka bir yere sevk edilir veya bir yerde barındırılır, üçüncü aşama da ise mağdurlar zorla çalıştırma, cinsel sömürüye ya da organ ticaretine esas olmak üzere sömürülmektedir.³

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkıldığında ve iki olgunun ortaya çıktığı dönemlerdeki sosyo-ekonomik yapı göz önüne alındığında kölelik ile insan ticaretini birbirinden ayıran en temel fark kölelik kurumunun On Dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğine kadar yasal olarak varlık göstermesine karşın insan ticareti teriminin kavramsallaştırılması Yirminci yüzyıla aittir. Bununla birlikte insan ticaretinde “kişi iradesi” kilit unsurdur. Suçun oluşması için kişi iradesinin çeşitli yollarla sakatlanması beklenir. Oysa kölelik kurumunda iradenin varlığının ya da fesada uğratılmasının sorgulanması söz konusu dahi değildir. Bundan dolayı insan ticareti olgusu ortaya atıldığı ilk günden itibaren bir suç olarak değerlendirilmiştir. Bunun dışında insan ticareti daha geniş anlamda yorumlanarak organ ticareti, cinsel sömürü, zorla evlendirme, yasa dışı evlatlık verilme gibi farklı sömürü gruplarını da kapsarken kölelik daha çok işgücü sömürsünü (zorla çalıştırma ve hizmet ettirme) kapsayarak

³ UNODC, (2011), **The Role of Corruption in Trafficking in Persons**, s.2, Vienna, Erişim: [https://yandex.com.tr/search/?text=UNODC%2C%20\(2011\)%2C%20The%20Role%20of%20Corruption%20in%20Trafficking%20in%20Persons&clid=2233630&lr=11503](https://yandex.com.tr/search/?text=UNODC%2C%20(2011)%2C%20The%20Role%20of%20Corruption%20in%20Trafficking%20in%20Persons&clid=2233630&lr=11503), 06.08.2019.

daha dar kapsamlı yorumlanmaktadır. İki olgunun birlikte anılmasının temelinde ise kişinin metalaştırılarak bir ticaretin konusu haline getirilmesi bulunmaktadır.⁴

İnsan ticareti; yaş, cinsiyet, ırk, etnik kimlik ve inanç gibi farkları gözetmeksizin dünyanın pek çok yerinde yaşanan ve dinamik yapısı nedeni ile sosyo-ekonomik gelişmelere duyarlı ve oldukça esnek bir suç türüdür. Suçun esnekliğinden ve gerçekleşme halinin muğlaklığından ötürü -çoğu kez- fark edilmesi ve tespiti kolay değildir.

UNODC'nin (United Nations Office on Drugs and Crime-Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi) verilerine göre insan ticareti suçu dünyada uyuşturucu ve silah ticaretinden sonra en fazla kazanç elde edinilen üçüncü organize suç türüdür. Kişilere karşı işlenen bir suç olan insan ticareti aynı zamanda bu suç türünden elde edilen gelirlerin topluma karşı işlenen uyuşturucu ve silah ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi suçların finansmanında kullanılması nedeniyle toplumu da hedef alan çok boyutlu bir etkiye sahiptir.⁵

Her türlü sosyo-kültürel tartışmanın merkezinde yer alan insan hakları olgusu şüphesiz insan ticareti suçunun da merkezindedir. İnsan ticareti suçunun bireyleri metalaştırılması sebebiyle özünde ticari amaç gütmesi bu suçu temel insan hakları ihlallerinin en ağırlarından biri yapmaktadır. İnsan iradesinin hiçe sayıldığı ve kişinin nesne gibi bir pazarlığın konusu yapılması modern anlamda insan hakları teorisinin üzerine inşa edildiği “özgürlük”, “eşitlik” ve “insan onuru” nu yok sayması nedeni ile

⁴ G. Kurt, Yücekul, (2011), **İnsan Ticareti Suçu**, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 8. (Basılmamış Doktora Tezi).

⁵ Uluslararası Çalışma Örgütü'nün “Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi” başlıklı raporuna göre, 2016 yılında dünyada 40,3 milyon insanın insan ticareti mağduru olduğu tahmin edilmektedir. Aynı rapora göre insan tacirleri, bu suç türünden yıllık yaklaşık olarak 150 milyar \$ (USD) gelir elde etmektedir.

yalnızca insanların değil toplumlarında karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardandır. Kişilerin iradelerini fesada uğratmak suretiyle kişilerin zorla çalıştırılması, hizmet ettirilmesi, cinsel sömürüsü gibi pek çok insan hakları ihlalinin eş zamanlı olarak gerçekleşmesine neden olmaktadır. Toplumsal açıdan ise insan ticareti kamu sağlığından, kamu düzeni ve güvenliğine kadar pek çok alana kolayca sirayet ederek olumsuz etki ve sonuçlara neden olabilmektedir.

Suçun kamu sağlığı açısından oluşturduğu olumsuz sonuçları itibariyle bulaşıcı hastalıkların yayılma riskini artırması en önemlilerinden biridir. Kamu düzeni ve güvenliği açısından genellikle organize suç örgütleri aracılığıyla mağdurların hedef ülkelere kaçak yollarla ve/veya belge sahteciliği marifetiyle sokulması en önemli uluslararası yasa ihlalleri arasındadır.

İnsan ticareti suçu, toplumların kültürel yapısından faydalanarak üstü örtük gerçekleşmesi ve suçun kendi iç doğasının bir gereği olarak esnek olması (mağdurlarca neyin suç olduğunun, suçun ifşa edilmesi durumunda hangi makamın muhatap olması gerektiğinin bilinmemesi, utanç, korku ve kaygı duygularının ağır basması vb.) nedeniyle toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinden bağımsız değerlendirilmesi mümkün olmayan bir olgudur. Suçu daha iyi anlamak ve analiz edebilmek için insan ticaretinin oluşumunu kolaylaştıran faktörlerin ayrıca incelenmesi önemlidir. Literatürde bu faktörler itici ve çekici faktörler olmak üzere iki grup altına toplanarak incelenmektedir⁶.

⁶ K. Bales, (2007), What Predicts Human Trafficking?, **International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice**, C.31, S.2, s. 9-10.

İnsan ticareti suçunu ortaya çıkaran veya tetikleyen itici faktörler; kişilerin içinde bulundukları ve onları istismara açık hale getiren coğrafi ve beşeri faktörler ile sosyo-ekonomik ve kültürel etmenlerin tamamını kapsayan olumsuz ortam koşullarıdır. İtici faktörlerin başında neo-liberal ekonomi politikaları neticesinde perçinlenen kuzey-güney eşitsizliği, doğal ve beşeri kaynakların eşitsiz dağılımı, kültürel normlar ve pratikler, savaşlar ile politik iç karışıklıklar, katı göç ve sınır politikaları ve bunlara bağlı olarak gelişen düzensiz göç hareketleri gelmektedir. Çekici faktörler ise bireylerin içinde bulunduğu olumsuz ortam koşullarını bertaraf edebileceği etkenlerin geneli olarak ifade edilebilir. Çekici faktörlerin başında toplumsal ve ekonomik refah, geniş iş olanakları, eğitim ve sağlık imkânlarına hızlı erişim ile sığınma hakkı elde etme imkânı gelmektedir⁷.

İnsan ticareti suçu dinamik bir suç türü olup sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşme biçimini ve mağdur grup türlerini zaman ve mekâna göre değiştirebilmektedir. Bu suçun dünyada en yaygın görülme biçimlerinin başında cinsel sömürü ve işgücü sömürüsü gelmektedir. Ancak bunun dışında çeşitli nedenlerle çocuk satışı (evlatlık verme, dini ritüeller, ev içi hizmetler vb), zorla evlendirme ve çocuk askerlik de insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilebilecek vakalar arasında yer almaktadır.

Suçla ilişkin yaş örüntüleri dikkate alındığında ise dünya gelinde en fazla yetişkinlerin (18 yaş üstü) insan ticaretine kurban seçildiği gözlemlenirken, Afrika'da en fazla çocukların bu suçun mağduru olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca insan ticareti suçu, dünya geleninde en fazla cinsel sömürüyle özelleşirken, Afrika kıtasında çocuk

⁷ Ibid, s. 9-10.

sömürüsü ile (zorla çalıştırma, zorla evlendirme, çocukların satılması, cinsel sömürü, iş gücü sömürüsü, çocuk asker) iç içe geçmektedir.

Böylece, insan ticaretinin kökünü oluşturan kölelikle bu suç arasındaki benzerlik ve farklılıklar, insan ticareti olgusunun tarihsel bir perspektif çerçevesinde değerlendirilmesini gerektirmekte, bu suçun günümüzde yaygın gerçekleşme biçimlerine ve suçun oluşmasını kolaylaştıran faktörlere tezin ikinci bölümü olan Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve bölümünde yer verilmektedir.

İnsan ticaretinin en ilkel hali durumunda olan kölelik, belki de hiçbir bölgede olmadığı kadar Afrika kıtasının sosyo-ekonomik yapısına tarihsel olarak damga vurmuştur. On Beşinci yüzyılda başlayan Atlantik Köle Ticareti ve Kolonyal Dönem, kıtanın demografik yapısını ve günümüzde yüz yüze kaldığı pek çok sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların (iç karışıklık, geri kalmışlık, yozlaşma vb.) temelini oluşturmuştur. Bu çerçevede tezin üçüncü bölümünde, Afrika'daki insani krizlerin kökenlerine ve bunların yol açtığı olumsuz sonuçlara değinildikten sonra insan ticareti suçunu ortaya çıkaran itici faktörlere odaklanılmaktadır.

İnsan ticareti suçu, sınırları aşan niteliğiyle aynı anda pek çok ülkenin sorumluluk alanına girebilmektedir. Bu nedenle ülkeler, bu suçta kaynak ve hedef olabilmekte veya transit konumda kalabilmektedir. Batı Afrika bölgesinin önemli ülkelerinden biri olan Nijerya, bu çok önemli suçun Afrika'da karşılaşılan tüm insan istismarı biçimlerinin meydana gelmesi bakımından; gerekse kaynak, hedef ve transit ülke konumunda bulunması bakımından iyi bir örnektir. Buna bağlı olarak Nijerya, bu tez araştırmasında örnek olarak seçilmiştir. Böylece tezin dördüncü bölümünde Nijerya'da insan ticareti suçunu ortaya çıkaran faktörlere ve bu suçun örüntülerine ve sonuçlarına odaklanılmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsan ticareti suçu insan hakları ihlalinin en ağır biçimlerinden biridir. Ancak organ ticaretinde olduğu gibi bu suçun gerçekleşmesini kolaylaştırıcı bir takım teknolojik ve sosyo-ekonomik gelişmeler suçun kavranmasını ve tespitini çoğu kez zorlaştırmaktadır. Günlük hayatta sıkça karşılaşılan dilencilik, zorla evlendirme veya ucuz işgücü olarak çalıştırılma ya da daha üstü örtük gerçekleşen gizli kalmış zorunlu seks işçiliği, çocukların her türlü sömürsü (cinsel sömürü, işgücü sömürsü, yasa dışı evlatlık verilme, evlendirilme vb.), organ hırsızlığı gibi eylemler insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilebilecek olaylardır. Bu tez çalışmasının başlıca amacı Nijerya’da insan ticareti suçunun kolaylaştırıcı faktörlerini ve suçun türlerini açıklamak ve sistematik analizini yapmaktır. Ayrıca insan hakları ihlali kapsamında değerlendirilecek insan ticareti suçuna dikkat çekmek ve bu suçun gerçekleşme biçimlerine Afrika (Nijerya) örneğinde farkındalık oluşturmaktır.

İkinci olarak her ne kadar insan ticareti suçunun Türkiye özelinde değerlendirilmesine ilişkin sınırlı sayıda literatür ve doküman olsa da, Nijerya’da yaygın bir olgu durumunda olan insan ticareti suçunu Türkçe olarak inceleyen yazarın ulaştığı akademik ve kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

Daha çok uluslararası ekonomik sistemin şekillendirdiği nüfus hareketleri; ikili, bölgesel ve küresel ilişkileri etkilemekle kalmamış aynı zamanda ülkeler için önemli bir politika ve ekonomi alanı haline gelmiştir. Neo-liberal ekonomi politikalarının ve gelişen teknolojinin yarı ve tam zamanlı iş gücüne olan ihtiyacı artırması, kadınların ve çocukların özellikle kayıt dışı istihdamda yer bularak çalışmaları toplumsal sorunların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Toplumsal sorunlara yol açan bu

eylemlerin başında ise zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak gibi faaliyetler gelmektedir.

Göçün ortaya çıkardığı en mağdur kitle bakımından iki dezavantajlı grup vardır. Yaşanılan yeri zorla terk etmek zorunda kalan mülteciler ile insan ticareti mağdurları bu iki en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Bu tez çalışmasıyla düzensiz göç ve insan ticareti arasındaki sistemsal ilişkilere de odaklanılmakta ve tezin çıktılarının politika yapıcılara ve uygulayıcılara fayda sağlaması ümit edilmektedir.

1.2. Kapsam

İnsan ticareti suçu doğası gereği risk faktörü az ancak getirisi oldukça yüksek bir suç türüdür. Dinamik yapısından dolayı farklı görülme şekilleri ile karşımıza çıkmakta buna bağlı olarak da pek çok alana sirayet edebilmektedir. İnsan ticareti suçu kişilere karşı işlenen bir suç teşkil etmesine karşın yalnızca insan hakları sorunu değil aynı zamanda bu suçtan elde edilen gelirlerin göçmen kaçakçılığı, silah ve uyuşturucu ticaretinin finansmanında kullanılması ya da bu organize suçlarla birlikte görülmesi nedeniyle topluma karşı da işlenen bir suçtur.

Çok boyutlu bir yapıya sahip olması nedeniyle bu suçu daha iyi anlayabilmek ve onunla mücadele edebilmek için olgunun pek çok açıdan ele alınması gerekmektedir. Bunların başında suçun ceza hukuku açısından değerlendirilmesi gelmektedir. Ayrıca bunun dışında suçun gerçekleşme biçimlerini daha iyi anlayabilmek için sosyolojik (göç, yoksulluk, küreselleşme, kültürel pratikler, iç karışıklıklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bulaşıcı hastalıklar, eğitim seviyesi, vb.), ekonomik ve insan hakları perspektifinden de değerlendirilmesi önemli bir gerekliliktir. Bu kapsamda çalışmada,

insan ticareti olgusunun tanımı ve insan ticareti suçunun ceza hukuku açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Öncelikle insan ticaretinin kavramsal çerçevesi inşa edilerek kölelikle olan ilişkisi ve benzerliklerine değinilmektedir. Daha sonra insan ticareti kavramıyla çoğu kez birlikte zikredilen “hedef ülke”, “kaynak ülke”, “transit ülke”, “mağdur”, “tacir” ve “müşteri” terimleri suç olgusu nezdinde incelemeye ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

İnsan ticareti kavramı, modern insan hakları düşüncesine özgü bir kavramdır. Bu tezde eski dönemlerdeki kölelik kurumunun günümüzdeki insan ticareti suçuna doğru nasıl evrildiğinin açıklanması önemlidir. Bu amaçla tezde insan ticareti suçunun tarihsel süreçteki evrimi, uluslararası belgelere başvurularak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Tezde dünya genelinde insan ticareti suçunun oluşumunu kolaylaştıran itici ve çekici faktörler de açıklanmaktadır. Bu suçun çeşitli gerçekleşme biçimleri arasında cinsel sömürü ve iş gücü sömürüsü en yaygın olanlardır. Ancak UNODC tarafından yapılan sınıflandırma da dikkate alınarak çalışmada; çocuk askerliği, dilendiricilik, zorla evlendirme, organ-doku ticareti ve çocuk satışı gibi insan ticareti suçu kapsamına dahil olan suç türlerinin değerlendirilmesine de yer verilmektedir.

Tezin asıl araştırma konusunu ise insan ticareti suçunun Afrika kıtasında, özellikle de Nijerya örneğinde, nasıl ve neden çok yaygınlaştığının tarihsel arkaplanı ile sosyo-ekonomik faktörlerin etkisinin açıklanması oluşturmaktadır.

1.3. Yöntem, Materyal ve Sınırlılıklar

En ağır insan hakları ihlallerinden biri olan insan ticareti suçu dinamik yapısı dolayısı ile çalışılması oldukça zor bir konudur. Bu konu çalışılmaya başlandığı andan itibaren karşılaşılan dört önemli sorun aslında bu tezin çalışma yöntemini de belirledi.

Bunlardan ilki çalışmanın omurgasını oluşturan insan ticaretinin tanımının yapılmaya çalışıldığı esnada karşılaşılan zorluk oldu. Modern kölelik olarak da adlandırılan insan ticareti suçunun kavramsal değerlendirilmesinin çalışıldığı esnada suçun kölelik kurumuna atıf yapılarak açıklanma gayreti içinde olunması kölelik kurumu ile insan ticareti suçu arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koyma gerekliliğini de beraberinde getirdi. Bu konuda iki farklı yaklaşım dikkat çekmektedir. Bunlardan ilkinde kölelik kurumunun Afrika kıtasında münferit birkaç örneği dışında geçerli olmadığı tezini savunur. Kölelik kurumunun insan ticaretiyle ilişkilendirilmesinin en temel nedeni olarak ise kölelik kurumunun kavramsal açıdan yeterince iyi tanımlanmamasından kaynaklanmasıdır.⁸ Bunu savunurken de en önemli argümanları insanlık tarihi kadar eski olan kölelik kurumunun var olduğu dönem içerisinde meşru ve yasal sayılması ama modern insan hakları teorilerinin bir sonucu olarak doğmuş insan ticareti olgusunun Yirminci yüzyıla ait bir kavram olarak şekillenmesinden itibaren bir suç olarak düşünülmesi yönündedir. Öte yandan bir diğer görüşe göre insan ticareti suçu kölelik kurumunun devamı niteliğindedir.⁹ Yalnızca sosyo-ekonomik gelişmelere karşı çok çabuk uyum sağlayabilmesi nedeniyle kendini yeniden üretebilmiştir. Örneğin iktidar ilişkisi açısından bakıldığında kölelik kurumunda olduğu gibi iktidar şekli artık efendinin kölesi üzerindeki mülkiyet

⁸ J., Quirk,(2007), Trafficked into Slavery, **Journal of Human Rights**, C. 6, S 1, s. 184.

⁹ R., Smith., (2003), **Textbook on International Human Rights**, Black Stone Press, s.236.

hakkından doğmamaktadır. Yeni sistemde mülkiyetin yerini şiddet, tehdit veya zorlama ile kurulan iktidar ilişkileri almıştır. İnsan ticaretinin görülme biçimleri açısından değerlendirildiğinde ise eski dönemlerde olduğu gibi kişiler yalnızca işgücü veya cinsel sömürüye değil, aynı zamanda bilimin ve teknolojinin ilerlemesi ile organ ticareti gibi görece daha yeni sömürü biçimlerinin öznesi olmuştur.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi Tasarısı Hakkında 253(2005) sayılı Görüşünde de açıkça belirttiği üzere insan ticareti suçu mücadele edilmesi gereken bir suçtur. Nitekim suçun işlenme oranları çok yüksektir. Bundan dolayı da köleliğin yeni bir türü olarak bahsetmemizin mümkün olduğu belirtilmiştir. Köleliğin modern biçimleri Çalışma Grubunun, 1998 yılındaki bir oturumunda kabul ettiği tavsiye kararında da benzer bir görüş teyit edilerek, kadınların ve kız çocuklarının cinsel sömürü maksadıyla ticaretinin köleliğin modern bir biçimi olduğu belirtilmiştir.

Bu iki bakış açısının da kendi içinde oldukça haklı noktaları mevcuttur. Çalışma esnasında insan ticareti suçu ile kölelik arasındaki ilişkiyi değerlendirmek, araştırmanın temel konusu olan Nijerya’da insan ticaretini kolaylaştıran faktörleri ve suçun oluşma şekillerini irdelemek için özellikle uluslararası anlaşmalardan, uluslararası hukuk kitaplarından, Afrika ve Nijerya özelinde yayımlanmış makalelerden faydalanılarak olgular arasındaki ilişki niteliksel yaklaşımla mevcut durum analiz edilmeye çalışılmıştır. Betimleyici yaklaşım kullanılan çalışmada veri kaynağı olarak temelde (Tablo 1).’de yer alan eserlerden faydalanılmıştır. Tablo 1 üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan eserlerde kölelik kurumu veya kölelik kurumu ile insan ticareti arasındaki ilişki üzerine değerlendirmeler konu edinilmiştir. Böylece iki olgu arasındaki illiyet vurgulanarak On Beş-On Dokuzuncu

yüzyıllar arasında kıtayı dönüştüren kölelik kurumunun günümüzdeki izdüşümleri uluslararası raporlarında katkısı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda insan ticareti suçunun köleliği de içine alacak şekilde daha karmaşık bir süreci ifade eden bir olguyu ifade ettiği anlaşılmıştır. Bu anlayış yazar tarafından oluşturulan bir şema ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu araştırma sürdürülürken en çarpıcı bulgulardan biri, Hindistan, Pakistan, Moritanya ve Somali gibi kölelik ve/veya sömürge geçmişi olan ülkelerde insan ticaretinin görülme biçimlerinin ve mağdur tedarik süreçlerinin daha dramatik (suçun bu tür ülkelerde çok daha yaygın olarak çocuklara yönelmesi) şartlar altında gerçekleşmiş olduğunun anlaşılmasıdır. Tablo 1'in ikinci bölümünde Afrika özelinde yayımlanmış eserlere yer verilmiştir. Burada Afrika'nın tarihsel sürecini inceleyen eserler olduğu gibi doğrudan Afrika'da insan ticareti suçunu işleyen çalışmalarda bulunmaktadır. Eserlerde yer alan veriler Afrika'da insan ticareti suçunun oluşumunu kolaylaştıran olgulara odaklanarak Kıta'nın mevcut durumu analiz edilmeye çalışılmıştır. Tablo 1'in son bölümünde ise Nijerya özelinde yayımlanmış eserler yer almaktadır. Bu eserler Nijerya'da insan ticareti suçunu kolaylaştıran faktörlere ve ülke özelinde suçun türleri incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmada kullanılan veri kaynakları

Materyal odağı	Açık Adı	Kısaltma (Referans künyesi)
İnsan Ticareti ve Kölelik	“Kullanılıp Atılanlar” Küresel Ekonomide Yeni Kölelik	Bales, K. (2000). Kullanılıp Atılanlar Küresel Ekonomide Yeni Kölelik. Çitlembik Yayınları, İstanbul
	The International Law of Human Trafficking	Gallagher, A. (2011). The International Law of Human Trafficking. Cambridge Yayınları, Cambridge
	Human Trafficking and Slavery	Masci, David, “Human Trafficking and Slavery”, The CQ Researcher, Vol.:14, No.:12, 26 March 2004, s.282.
	Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik	Bozkurt, Gülnihal, “Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.:38, S.:1–4, 1981, s.65
	The Athlantic Slave Trade	Klein, H. (1999). The Athlantic Slave Trade, Cambridge University Press
	İnsan Ticareti Suçu	Yücekul, G. (2011). İnsan Ticareti Suçu. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
	Kapitalizm ve Kölelik	Williams, E. (2013). Kapitalizm ve Kölelik. Dipnotyayınları, İstanbul

İnsan Ticareti ve Kölelik	Modern Slavery Does International Law Distinguish Between Slavery, Enslavement And Trafficking?	Siller, N. (2016). Modern Slavery Does International Law Distinguish Between Slavery, Enslavement And Trafficking? Journal of International Criminal Justice, 14: 405-427.
	Human Trafficking A Global Perspective.	Shelley, L. (2010). Human Trafficking A Global Perspective. Cambridge University Press, New York.
	Expendable People: Slavery in The Age of Globalization.	Bales, K. (2000). Expendable People: Slavery in the Age of Globalization. Journal of International Affairs, 53(2): 461-484.
Afrika	Çalınan Hayatlar Boko Haram ve Afrika'nın Kalbindeki Terör.	Wolfgang, B. (2017). Çalınan Hayatlar Boko Haram ve Afrika'nın Kalbindeki Terör. Kor Yayıncılık, İstanbul.
	Review of Research and Data on Human Trafficking in Sub-Saharan Africa.	Adepoju, A. (2005). Review of Research and Data on Human Trafficking in Sub-Saharan Africa. International Migration, 43(1): 75-98
	Exploiting West Africa's Children: Trafficking, Slavery and Uneven Development	Manzo, K. (2005). Exploiting West Africa's Children: Trafficking, Slavery and Uneven Development, Area, 37(4): 393-401.
	The Impact of Military Coups D'etat on West Africa's Socio-Economic and Political Development	Ziankahn D. (2011). The Impact of Military Coups D'etat on West Africa's Socio-Economic and Political Development, Fort Leavenworth, Kansas.

Afrika	Dünya Tarihinde Afrika Tarih Öncesinden Günümüze.	Gilbert, E. & Reynolds, J. (2016). Dünya Tarihinde Afrika Tarih Öncesinden Günümüze. Küre Yayınları, İstanbul.
	Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism	Mamdani, M. (1996). Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism. Princeton University Press.
Nijerya	Human Trafficking: a Global Challenge Reflection on The Challenges in Nigeria	Amuda-Kannike, A. (2017). Human Trafficking: A Global Challenge Reflection on The Challenges in Nigeria, Journal of Law, Policy and Globalization, 61: 192-207
	Human Trafficking and Transnational Organized Crime: Implications for Security in Nigeria	Babatunde A. O. (2014). Human Trafficking and Transnational Organized Crime: Implications for Security in Nigeria. The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies, 46(1) s. 61-84.
	Combating The “New Slavery” in Nigeria: An Appraisal of Legal And Policy Responses to Human Trafficking.	Okogbule, N. (2013). Combating the “New Slavery” in Nigeria: an Appraisal of Legal and Policy Responses to Human Trafficking. Journal of African Law, 57(1), s. 57–80.
	Vulnerability of Nigerian Secondary School to Human Sex Trafficking in Nigeria. African	Omorodion, F. (2009). Vulnerability of Nigerian Secondary School to Human Sex Trafficking in Nigeria. African Journal of Reproductive Health, 13(2): 34-47.

Nijerya	Human Trafficking in Nigeria: an Appraisal of Legal Instruments for Combating the Crime.	Omozele, E. M. (2011). Human Trafficking in Nigeria: an Appraisal of Legal Instruments for Combating the Crime. the Nigerian Law Journal, 25: 25-50.
	Poverty in Nigeria: Some Dimensions and Contributing Factors	Chimobi, U. (2010). Poverty in Nigeria: Some Dimensions and Contributing Factors. Global Majority E-Journal, 1(1): 46-56.
	An Assessment of the Institutional Framework for Combating Human Trafficking in Nigeria	Kigbu, H. (2015). An Assessment of The Institutional Framework for Combating Human Trafficking in Nigeria, Journal of Law, Policy and Globalization, 39(90): 90-103.
	Human Trafficking in Nigeria and its İmplications for Food Security.	Ofuoku, A. U. (2010). Human Trafficking in Nigeria and İts Implications for food Security, International Journal of Rural Studies, 17(1): 1-6.
	Infant Trafficking and Baby Factories: A New Tale of Child Abuse in Nigeria	Makinde, O. A. (2016). Infant Trafficking and Baby Factories: a New Tale of Child Abuse in Nigeria. Child Abuse Review, 25: 433–443.

Kavramsal değerdendirme aşamasında ayrıca 2000 yılında imzaya açılan Palermo Protokolü ile getirilen insan ticareti tanımını derinlemesine incelenmiştir. Palermo Protokolü ile getirilen tanım 175 ülke tarafından da kabul edilmiştir ve bu alanda yaygın kabul görmektedir. Bu sebeple tanımın uluslararası hukuka nasıl bir katkı sunduğunu irdeleme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu kapsamda özellikle Protokol'ün

İngilizce tam metni, Türkçe çevirisi ve UNODC tarafından insan ticaretinin kavramsal değerlendirmesini yapan raporlara başvurulmuştur. Bu kaynaklardan yola çıkıldığında Protokol ile gelen tanımın literatüre katkısının özellikle üç alanda olduğu anlaşılmıştır. Bunlardan ilki, tanım ile mağdurların cinsiyet profili genişlemiştir. Özellikle kadın ve kız çocukları ile özelleşen insan ticareti olgusu erkekleri de içerecek şekilde genişletilmiştir. İkinci olarak sömürü biçimleri sıralanmış ve bu görülme biçimlerinin “asgari” olduğu vurgusu yapılarak suçun görülme biçimleri belirli kalıplar içine sıkıştırılmayarak yeni oluşabilecek görülme biçimlerinin de olabileceği vurgusu yapılmıştır. Üçüncü olarak suçun unsurları oluşması için gerekli olan fiiller sıralanmıştır. Suçun daha iyi anlaşılabilmesi için bu fiiller özellikle Dr. Anne Gallagher’ın çalışmalarından ilham alınarak araç ve amaç fiiller ile suç eylemi olarak üç başlık altında sistemleştirilerek sunulmuştur.

Kavramsal analiz bölümünün bir diğer zorluğu ise insan ticareti olgusunun tarihsel gelişim sürecinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğinin analizinin yapılması esnasında karşılaşılmıştır. Bu alanda imzalanan çok fazla uluslararası anlaşma veya tavsiye kararları mevcuttur. Özellikle Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi bu alanda çalışan üç önemli uluslararası örgütlerdir. Bunun dışında özellikle Yirminci yüzyılın başlarından itibaren kölelik ve kadın ticaretine ilişkin bazı ülkeler tarafından alınan inisiyatifler sonucu imzalanan belgeler hazırlanmıştır. Bunlardan en geniş katılımcısı bulunan ve 2000 tarihli Palermo Protokolü’ne zemin teşkil eden hükümler içeren 1904 ve 1910 tarihli sözleşmeler çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunlarla birlikte bu alanda Birleşmiş Milletler (veya Milletler Cemiyeti) tarafından imzalanan belgeler başvuru kılavuzları arasına dahil edilmiştir. Bunun nedeni BM’nin şüphesiz daha fazla ülkeyi bir arada topladığı gerekçesi ile uluslararası değerlendirmeyi ve suça

karşı ulusötesi bakış açısını daha iyi yansıtan kurumsal yapı olmasından ileri gelmiştir. Ayrıca yine de mağdur koruma alanında rehber nitelikte olması dolayısı ile Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin de incelenmesine araştırma sürecinde yer verilmiştir.

İnsan ticareti suçunu çalışırken karşılaşılan ikinci sorun, görülme biçimlerinin bir sınırının olmamasıdır. Sosyo-ekonomik gelişmelere karşı kendini sürekli yenilemesi dolayısı ile çalışma sahası sürekli genişlemektedir. Bu da insan ticareti konusunu çalışanlar için önemli bir sorun olmaktadır. Cinsel ve işgücü sömürüsü ile organ ticareti insan ticareti suçunun en bilinen görülme biçimleri arasında yer almaktadır. Ancak dilencilik, ev içi hizmetlerde çalıştırma, çocukların yasadışı yollarla evlatlık verilmeleri, çocuk askerlik, çocuk evlilikler, zorla evlendirme, taşıyıcı annelik gibi pek çok vaka da insan ticareti suçunun görülme biçimleri arasında değerlendirilebilir. Bu noktada iki önemli uluslararası örgüt tarafından yapılan iki farklı sınıflandırma yönlendirici niteliktedir. Bunlardan ilki ILO (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü) ve ikincisi ise UNODC tarafından yapılan sınıflandırmadır. ILO'ya göre insan ticareti (Raporlarda insan ticareti yerine modern kölelik ifadesi kullanılmaktadır) iki başlık altında toplanır bunlardan ilki zorla evlendirme ikincisi ise zorla çalıştırmadır. Zorla evlendirmeler çocuk yaştaki evlilikleri de kapsayacak şekilde değerlendirilirken zorla çalıştırma, cinsel sömürüyü de içine alacak şekilde değerlendirilmiştir. Diğer sınıflandırma ise UNODC tarafından yapılmıştır. Buna göre işgücü sömürüsü, cinsel sömürü, zorla dilendirme, çocuk askerlik, organ ticareti, zorla evlendirme ve çocukların yasadışı yollarla evlatlık olarak verilmesi insan ticaretinin görülme biçimleri olarak sıralamıştır. Çalışmada UNODC'nin sınıflandırması daha kapsayıcı olması nedeniyle benimsenerek her bir

görölme biçimi 2000 tarihli Palermo Protokolüne uygun olacak şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada karşılaşılan üçüncü sorun, istatistiki verilerin yetersiz olmasıdır. İnsan ticaretine ilişkin veriler iki ana kaynaktan sağlanmaktadır. Bunların ilki ülkelerin ulusal verileri iken diğeri ise uluslararası örgütlerin saha çalışmaları neticesinde toplamış olduğu çoğunluğu tahmini verilerdir. Ulusal veriler incelendiğinde sayıların ülke içi eylem oranları ve dinamiklerine kıyasla oldukça düşük olduğu görülürken uluslararası raporlara bakıldığında ise oldukça yüksek veriler ile karşılaşılmaktadır. Bundan dolayı veri kaynağı olarak her iki gruptaki verilerden faydalanılmıştır. Özellikle ulusal düzeye inildiğinde (Nijerya özelinde) çalışma yürütölmeye başlandığında sayısal veri kaynağının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Bu noktada uluslararası raporlar, ulusal kaynaklar (özellikle NAPTIP-İnsan Ticaretinin Önlenmesi Ulusal Ajansı) ve insan hakları alanında çalışan uluslararası sivil toplum kuruluşu olan Özgür Yürü Vakfı (Walk Free Foundation) tarafından yayımlanan Küresel Köle Endeksi'nden (Global Slavery Index) faydalanılmıştır.

Dördüncü olarak karşılaşılan sınırlılık, insan ticareti suçunun Afrika ve Nijerya özelinde irdelenmesi esnasında yaşanmıştır. Konunun daha iyi analiz edilebilmesi amacı ile çalışmada olguya genel bir bakış açısı ile yaklaşılarak özele doğru gidilmiştir. Olgunun önce dünya genelindeki görünümüne ve görölme nedenlerine değinilirken daha sonra Afrika ve Nijerya özeline odaklanılmıştır. Bu bölümde yaşanan en ciddi zorluk insan ticaretinin görölme nedenlerinin sınıflandırılması esnasında yaşanmıştır. Afrika kıtasında yaşanan insani krizler coğrafi ve beşeri faktörler olmak üzere iki grup altında irdelenirken Nijerya özelinde ise yoksulluk ve iç karışıklar olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır.

Afrika özelinde yapılan sınıflandırmanın nedeni konuya daha genel bir bakış açısı ile insani krizler başlığı altında ele alınmasından ileri gelmiştir. Bundan dolayı kıtanın fiziki koşullarındaki zorluklarının getirdiği sonuçlar (tarım, hastalıklar vb) coğrafi nedenler başlığı altında incelenirken yaşadığı tarihsel gelişim içerisinde karşılaştığı önemli dönüm noktaları (Atlantik Köle Ticareti ve Sömürgecilik gibi) ve bugün karşılaştığı sorunlar (yoksulluk, iç karışıklıklar vb.) beşeri faktörler başlığı altında incelenmiştir.

Nijerya özelinde ise insan ticaretinin görülme nedenlerinin yoksulluk ve iç karışıklıklar başlığı altında irdelenmesinin en önemli nedeni ise yoksulluk kavramını oluşturan bileşenler ile insan ticaretini oluşturan bileşenlerin benzerlik göstermesinden ileri gelmiştir. UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının) tarafından yoksulluğun ölçümü için oluşturulan ÇBYE (Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksine) göre yoksulluk; sağlık, eğitim ve yaşam standartları açısından üç ana başlık altında toplanarak incelemektedir. Buna göre kişilerin gıdaya ulaşımı, çocuk ölümleri sağlık başlığı altında değerlendirilen ölçütlerdir. Okullaşma oranı ve okula devam, eğitim başlığı altında kullanılan ölçütlerdir. Son olarak içme suyuna erişim, sıhhi koşullar, yemek yapabilmek için yakıt, elektrik kullanımı, konutta yaşama yoksulluğun son alt bileşeni olan yaşam standartlarının ölçütleridir. Yoksulluğun alt bileşenlerinin kapsamlı bir şekilde ele alınması sebebiyle alt başlıklardan ilki ‘yoksulluk’ olarak belirlenmiştir. Öte yandan ikinci alt başlığın ‘iç karışıklar’ olarak belirlenmiş olmasının nedeni ise ülkede 250’den fazla etnik grubun olması, bağımsızlık sürecinde dahi mücadelenin etnik kimliklerin ön plana çıktığı ülkede ‘iç karışıklar/çatışma’ ikinci alt başlık olarak açılma ihtiyacı doğmuştur.

Çalışmada genel olarak faydalanılan kaynaklar üç grup altında toplanmıştır. Bunlardan ilki bu alanda yayımlanmış kitaplardır. Özellikle Louise Shelley tarafından yazılan “Human Trafficking A Global Perspective” isimli eser rehber niteliğinde olmuştur. Ancak bunun dışında özellikle kavramsal değerlendirme ve Afrika’daki insani krizlerin değerlendirilmesinin yapıldığı üçüncü bölümünde farklı kitaplardan da faydalanılmıştır. Nijerya özelinde yapılan çalışmalarda ise daha çok uluslararası raporlar, Nijerya’nın resmi internet siteleri, makale, gazete haberleri, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının raporlarından ve bu konu ile ilgili yayımlanmış tez çalışmalarından yararlanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bir olguyu ortaya koymak için hiç şüphesiz olgunun kavramsal alt yapısının oluşturulması kaçılmazdır. Çalışmanın bu bölümünde insan ticareti suçunu daha iyi analiz edebilmek için kavramsal olarak insan ticareti suçunun ve bu suçla beraber kullanılan kavramların açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümde insan ticareti suçu ile kölelik kurumunun arasındaki ilişkiyi irdeleyebilecek kadar kölelik kurumuna, özellikle suçun sınıraşan boyutu değerlendirildiğinde ülkelerin konumuna (kaynak, hedef ve transit ülke olma durumları), insan ticareti suçunun kişiler üzerindeki rol dağılımına (tacir, mağdur, müşteri ve aracı), bu suçun uluslararası belgeler ışığında tarihsel gelişimine ve son olarak suçu ortaya çıkaran kolaylaştırıcı faktörler ile insan ticareti suçunun türlerine değinilmiştir.

2.1. İnsan Ticareti ile İlgili Kavramsal Çerçeve

Günümüzde “modern kölelik” ya da “köleliğin modern biçimleri” olarak da ifade edilen insan ticareti olgusunun tanımı 15 Kasım 2000 tarihli İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ile yapılmıştır. Ancak bu terim her ne kadar çağdaş bir kavram olsa da, insanlık tarihi kadar eski olan kölelik kurumuna atıf yapılarak açıklanma gayreti içerisinde olunması insan ticareti olgusunun boyut ve biçimlerine anlamak için kölelik kurumunun da incelenmesi gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Bu bölümde insan ticareti olgusuyla ilişkili kavramsal çerçeve sunulmakta; insan ticareti ile kölelik

arasındaki benzerlik ve farklılıklara değinilerek insan ticaretinin kuramsal alandaki yeri ve tartışma gündemi açıklanmaktadır.

2.1.1. İnsan Ticareti

İnsan ticareti en genel tanımıyla bir kişinin başka bir kişi üzerinden ekonomik kazanç elde etmesi amacıyla kişinin sömürülmesi ile sonuçlanan ticari bir ilişki sürecini ifade etmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kişi, bir ticari ilişkinin konusu haline getirilmektedir. Dünyanın her bölgesinde farklı biçimlerde karşımıza çıkabilen bu suç türünde kadınlar, erkekler ve çocuklar cinsel, işgücü veya organlarının alınması gibi çeşitli amaçlarla bir sömürünün öznesi haline getirilmektedirler.

Kar elde etmek amacıyla insanların çeşitli yollarla sömürülmesinin geçmişi eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Bundan dolayı insan ticareti, kölelik kurumu ile ilişkilendirilerek günümüzde “modern kölelik” ya da “köleliğin modern biçimi” gibi isimlerle de anılmaktadır.

İnsan ticaretinin genel kabul gören tanımını yapan 15 Kasım 2000 tarihli Palermo Protokolü’nün kabulüne kadar olan sürede “insan ticareti” ifadesi bir suçta ifade edecek şekilde kullanılmamakla birlikte kar amacıyla insanın sömürüsü, kadın ve çocuk ticareti üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Kadın ve çocuk ticaretinin tarihsel süreç içerisinde uluslararası sözleşmelerde insan ticareti kavramı altında nasıl bir dönüşüm geçirdiğine çalışmanın bir sonraki bölümünde yer verilecektir.

İnsan ticareti olgusunun en kabul gören tanımı 175 ülke tarafından iç hukukuna dâhil edilen 15 Kasım 2000 tarihli İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk

Ticaretinin Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ile yapılmıştır.¹⁰

Ek Protokolün Tanımlar başlıklı 3. maddesine göre insan ticareti şöyle tanımlanmıştır;

(a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması” dır. Aynı maddenin devamı olmak üzere, istismar terimi şu şekilde ifade edilmiştir: *“Asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içereceği”,*

“(b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir”.

“(c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması “insan ticareti” olarak kabul edilecektir”.

“(d) On Sekiz yaşının altındaki herkes çocuk kabul edilecektir”.

¹⁰ UN, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Erişim: <https://treaties.un.org>, 16.04.2019. ve Türkçe çevirisi için bkz. TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr>.

Yukarıda yer alan tanımı daha iyi anlamak ve analiz etmek için literatürde insan ticareti tanımı üç başlığa (araç fiiller, amaç fiiller ve suç eylemi, Tablo 2) ayrılarak incelenmektedir

Tablo 2. İnsan ticaretinin üç sütunlu yapısı¹¹

Araç Fiiller	Amaç Fiiller	Suç Eylemi
• Kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidi • Diğer bir biçimde zorlamak • Kaçırarak • Hile yapmak, aldatmak • Nüfuzu kötüye kullanmak • Çaresizliğinden yararlanmak • Başkaları üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak	• Cinsel istismar ve istismarın diğer biçimleri • Zorla çalıştırmak • Hizmet ettirmek • Kölelik veya kölelik benzeri uygulamalar • Vücut organlarının verilmesini sağlamak	• Tedarik etmek • Bir yerden bir yere taşımak • Devretmek • Barındırmak • Teslim almak

İnsan ticareti suçunun oluşması için her başlıktan en az bir unsurun gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Çocuk mağdurlarda ise araç fiillerin varlığı aranmamaktadır.

Palermo Protokolü ile insan ticaretinin tanımının yapılması uluslararası hukukta önemli bir sonuç doğurmuştur. İlk olarak kadınların ve kız çocuklarının cinsel sömürüsü ile özelleşen insan ticaretine karşı bu suçun mağdurunun erkelerin ve erkek

¹¹ Palermo Protokolü ile yapılan tanım insan ticareti ve kölelik alanında çalışan başta Dr. Anne Gallagher'ın çalışmalarında olmak üzere pek çok akademisyen tarafından üç başlık altına ayrılarak incelenmiştir. Tablo bu üç başlığın görsel olarak bir araya getirilmesidir.

çocuklarının da olabileceği belirtilerek mağdurların cinsiyet profili genişletilmiştir. Ayrıca sömürü biçimleri çeşitlendirilerek zorla çalıştırma, hizmet ettirme, kölelik ve benzeri uygulamalar ile organ ticareti de bu kapsama alınmıştır. Hatta en önemlisi insan ticaretinin dinamik yapısına uygun olarak sömürü biçimlerinin ucu açık bırakılarak yeni oluşabilecek sömürü çeşitlerinin de bu suçun kapsamına alınmasının önü açılmıştır.

İkinci olarak Palermo Protokolü öncesinde imzalanan uluslararası belgelerde bu suçun genellikle kadınların ve kız çocuklarının cinsel istismar maksadı ile bir ülkeden başka bir ülkeye nakledilmesi ile ortaya çıktığı kabul edilmiştir. Ancak Palermo Protokolüyle belirlenen tanımla insan ticareti suçunun oluşması için suçun mutlak surette sınır aşan bir nitelikte olması gerekliliği ortadan kaldırılmıştır. Suçun sınır aşan bir niteliği olabileceği gibi ülke içinde de görülme durumu söz konusu olabilmektedir. Nitekim UNODC tarafından yayımlanan 2018 yılı İnsan Ticaretinin Küresel Raporu'na göre dünya genelinde insan ticareti mağdurları en fazla vatandaşlığı bulunduğu ülkede sömürülmektedir.¹²

Üçüncü olarak insan ticareti suçunun oluşması için her zaman hareket ya da kişinin bir yerden bir yere taşınma unsurunun varlığı aranmaz. Tanımda yer alan “teslim alma” ve “barındırma”nın da insan ticareti suçunu ortaya çıkaran suç eylemleri arasında sıralanmıştır.

Son olarak Protokol ile belirlenen tanımda kuvvet kullanmak, tehdit etmek, hile, aldatmak, nüfuzunu kötüye kullanmak iradeyi zedeleyen haller olarak sıralanmıştır.

¹² UNODC, (2018), **Global Report on Trafficking in Persons**, s.9. Erişim: <https://www.unodc.org>, 21.02.2019.

Böylece mağdurun rızasının varlığını öne sürülerek bu suçun işlenmediğini iddia edilmesinin engellenmesi amaçlanmıştır.¹³

İnsan ticareti tanımının ve bu tanımın uluslararası hukuktaki yansımalarını değerlendikten sonra günümüzde bu suçun gerek “modern kölelik” olarak adlandırılması gerekse Palermo Protokolü ile getirilen tanımda istismar teriminin kapsamının “...Asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içereceği” açıklamasıyla kölelik ve bezer uygulamaları da içerecek şekilde kullanılması bu çalışma için büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde On Beşinci ve On Dokuzuncu yüzyıllar arasında Afrika kıtasında yaşanan Atlantik Köle Ticaretinin de insan ticaretinin bir başka biçimi olması nedeniyle kıtadaki yaygınlığının açıklanması önem arz etmektedir.

En yalın tanımı ile kölelik; insanların çeşitli yöntemlerle özgürlüklerinden alı konularak bir başka insanın malı sayılması anlamına gelmektedir. İnsanın tarım yapmayı öğrenerek yerleşik düzene geçmesi ile kölelik olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle geniş tarım arazilerinin az sayıda bir nüfusun elinde toplanması ve bu arazilerin ekimi ve hasadı için insan emeğine ihtiyaç duyulmasıyla zorunlu işçiliğin ve kölelik kurumunun buna dayalı olarak ortaya çıkışı literatürdeki egemen görüştür.¹⁴ İnsanların hürler ve köleler olarak toplumda iki sınıfa ayrılması ve bu ilişkinin hukuk sistemlerine de taşınması kölelik kurumunun yasallaşmasına yol açmıştır.¹⁵ Ayrıca

¹³ OHCHR, (2014), **Human Rights and Human Trafficking**, s.3-4.

¹⁴ H. T. Fendoğlu, (1996), **İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik, Kamu Hukuku Açısından Mukayeseli Bir İnceleme**, Beyan Yayınları, İstanbul, s. 26.

¹⁵ G. Bozkurt, (1981), Eski Hukuk Sistemlerinde Kölelik, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 38, S. 1, s. 66.

oluşan hukuk sistemlerinde kölelerin hukuki durumları açısından benzerlik taşıması, kölelik kurumunun sosyo-ekonomik ilişkilerle şekillendiğinin en önemli göstergesidir.¹⁶ Tarım ekonomilerinden sonra özellikle madencilik ve hayvancılık sektörlerinde yaşanan gelişmeler insan emeğine olan ihtiyacı arttırmış ve bu da kölelik kurumunun farklı sektörlere sirayet etmesine neden olmuştur.¹⁷

On Beşinci yüzyıla kadar geçen süre zarfında kölelik, toprağa bağlı efendi ve uşak ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu dönemdeki kölelik kurumunun kaynağını temelde üç başlık altında toplamak mümkündür. Bunların en yaygın olanı savaş zamanlarında elde edilen esirler; ikincisi özgür insanların çeşitli sebeplerle (suç işleyenler, borçlu olanlar vb.) köleleştirilmesi ; üçüncüsü ise bazı uygarlıkların kendi toplumları dışında bütün toplumları köle toplumu olarak değerlendirmesidir.¹⁸

On Beşinci yüzyılda yaşanan coğrafi keşifler kölelik kurumu için yeni bir dönemi ifade etmektedir. On Dokuzuncu yüzyıla kadar devam eden Atlantik Köle Ticareti ile yüzbinlerce Afrikalı başta şeker plantasyonlarında çalıştırılmak olmak üzere çeşitli gıda maddelerinin üretimi için Amerika ve Avrupa kıtasına zorla taşınmıştır. Böylece koloni sisteminin de temelleri atılmıştır.¹⁹

On Dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğine kadar Afrikalı köleler batı ekonomilerinin işgücü talebini karşılayan vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir. Ancak köle ticareti yaşanan siyasi mücadelelerinin ve diaspora faaliyetlerinin sonucunda 1807-1808 yıllarında ilk olarak İngiltere’de resmen yasaklanmıştır. İngiltere ve Fransa’nın 1814

¹⁶ ibid, s. 67.

¹⁷ H. T. Fendoğlu, (1996), s. 26.

¹⁸ ibid, s. 69-77.

¹⁹ E. K. Bravo, (2007), Exploring the Analogy Between Modern Trafficking in Humans and the Transatlantic Slave Trade, **Boston University International Law Journal**, C. 25, S. 2, s. 213.

yılında Paris Antlaşması ile köleliğin kaldırılması konusundaki iradeleri 1815 tarihli Viyana Kongresi'yle hayata geçerek köle ticaretinin sonlandırılmasına ilişkin ilk uluslararası belge imzalanmıştır. 1815 tarihli Viyana Sözleşmesinden sonra Yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar köleliği yasaklayan çok sayıda iki veya çok taraflı uluslararası belge imzalanmıştır.²⁰

Kölelik tarih boyunca tüm toplumlarda görülen ortak bir yapı olmakla birlikte kölelerin toplumdaki statüsüne ilişkin belli başlı ortak özelliklerin olduğu görülmektedir. Bazı toplumlarda kölelerin belirli haklara sahip olduğu görülse de kölelik kurumunun toplumdaki en ayırt edici özelliği efendinin (köle sahibi) kölesi üzerindeki mülkiyet hakkına sahip olmasıdır.²¹

Köleliğin tanımının yapıldığı ilk uluslararası belge 1926 tarihli “Köleliğe İlişkin Sözleşme”dir. Sözleşmenin 1 inci maddesinde kölelik tanımı şöyle yapılmıştır: “Üzerinde mülkiyet hakkına bağlı erk ve yetkilerin kısmen ya da toplu halde kullanıldığı bir kişinin statüsü veya durumudur”.²²

İnsan ticareti ise Palermo Protokolü’nün 3. maddesinde “insan ticareti; kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir”. Aynı maddenin devamı olmak üzere istismar terimi şu şekilde ifade edilmiştir:

²⁰ A. Özdağ, (2018), Afrika’da Esir Ticaretinin Yasaklanması: Brüksel Konferansı (1890), **ANKASAM /Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, C.2, S.1, s. 245.

²¹ SMITH, Rhona K.M., **Textbook on International Human Rights**, 1st Ed., Black Stone Press, 2003, s. 235.

²² Sözleşme’nin resmi Türkçe çevirisi için bkz. 12.06.1933 tarihli ve 2425 sayılı Resmi Gazete.

“Asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içereceği”dir.

İnsan ticaretinin günümüzde modern kölelik olarak da nitelendirilmesinden dolayı literatürde kölelik ile insan ticareti arasındaki ilişkiye dair iki görüş karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kölelik kurumunun döneminin sosyo-ekonomik yapısı içinde şekil almış başlı başına bir olgu olmasıdır. Öte yandan insan ticareti modern insan haklarının gelişim tarihiyle ilişkilidir. Kölelik kurumuna kıyasla insan ticareti olgusu modern bir kavramdır. Her ne kadar 1926 tarihli sözleşmede de görüldüğü üzere köle ticaretinin doğasında tıpkı insan ticaretinde olduğu gibi kişilerin zorla çalıştırılmaları, devirleri, nakilleri gibi durumlar söz konusu olsa da kölelik ile insan ticaretinin ayrıştığı en önemli nokta “irade” ve “yasallık” unsurlarıdır.²³ Kişi iradesi modern insan hakları teorilerine ait bir unsur olup bir dönem yasal bir şekilde varlık gösteren kölelik kurumunda “kişi iradesinin” varlığının sorgulanamayacağı göz önüne alındığında bu iki kavram birbirinden temelden ayrılacağı savunulmaktadır. Ayrıca yine bu görüşe göre insan ticaretinin “modern kölelik” olarak ifade edilmesi kölelik kurumunun modernize edilme çabası olarak değerlendirilebilir. Çünkü kölelik bir kişinin başka bir kişi üzerindeki mülkiyet hakkına ilişkin yetki sahibi olmayı ifade etmektedir. Ayrıca insan ticareti çağdaş uluslararası hukukta “modern kölelik” adı altında bir terimle örtüştürülmemektedir. Dolayısıyla iki terim arasındaki gerçekte var olan güçlü bağ, hukuksal bağlamda birbirinden koparılmış ve çağdaş hukukta insan ticareti olarak ifade edilmiştir.²⁴

²³ N. Siller, (2016), Modern Slavery Does International Law Distinguish between Slavery, Enslavement and Trafficking?, **Journal of International Criminal Justice**, C.14, s. 418.

²⁴ G. Yücekul, (2011), s.51-53.

Teorik bakımdan kölelik ile insan ticareti arasında ilişki kuran diğer bir görüş ise insan ticaretini “modern kölelik” olarak değerlendiren yaklaşımdır. Buna göre insan ticareti maddi kökenlerini kölelik kurumundan almış ve yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler karşısında evrilerek varlığını farklı sömürü biçimleriyle sürdürmektedir. Bu görüşe göre köleliği, tamamen tarihte yaşanmış ve bitmiş bir olgu olarak değerlendirmek mümkün değildir. Günümüzde insanın bir meta haline getirilerek bir ticarete konu yapılması farklı biçimlerde görülmektedir. Köleliği lağveden uluslararası sözleşmeler, insan hakları alanında yaşanan gelişmeler, teknoloji ve bilimsel alanlarda yaşanan ilerlemeler yeni sömürü biçimlerini üretmiş ve geçmişten beri süre gelen sömürü biçimlerinin üstünü örtmüş ya da çeşitli türden hukuksal olmayan sözde hukuki kılıflarla bu insan hakları ihlalinin varlığını sürdürmesine neden olmuştur.

İnsan ticareti kavramı Palermo Protokolünde de kabul edildiği üzere köleliği de kapsayacak şekilde daha karmaşık bir süreci ifade etmek için kullanılmaktadır. Böylece insan ticaret eylemleri günümüzde kişilerin üzerinde yasal bir mülkiyet sahipliği (efendi ve köle arasındaki sözleşme belgesi) anlamında olmasa bile şiddetten beslenen iktidar biçimlerini doğurmuştur.²⁵

Her ne kadar literatürde kölelik ve insan ticareti arasındaki farklara kölelik kurumunda mevcut olan “yasallık”, “kişi üzerindeki mülkiyet hakkı” ve “iradenin o dönem için sorgulanamazlığı” üzerinden bir vurgu yapılsa da olgu, kendi tarihsel gelişimi içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda kölelik kurumunun bugün insan ticareti diye tanımladığımız daha karmaşık bir faaliyetin görülme biçimlerinden biri olduğunu değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Özellikle iş gücü sömürüsü, zorla

²⁵ K. Bales, (2000), **Kullanılıp Atılanlar Küresel Ekonomide Yeni Kölelik**, Çitlembik Yayınları, s. 9.

hizmet ettirme ve cinsel sömürü kölelik kurumundan günümüze aktarılarak gelmiş ve günümüzde özel hanelerde dahi üstü örtük ve yasa dışı eylem olarak varlığını sürdürmektedir.

Bales, kölelik kurumunun dönüşmesinde iki unsurun etkisinin yadsınamaz şekilde açık olduğunu savunmaktadır. Bunlardan ilki, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan nüfus artışıdaki hızlı yükselmedir. Nüfus, dünya genelinde neredeyse üç kat artarken, köleliğin eskiden beri hüküm sürdüğü yerlerde mevcut nüfusun üç katından da fazla artış yaşanmıştır. Hali hazırda yaşadıkları sömürge geçmişinin bir sonucu olarak yaşanan iç karışıklar ve bağımlı ekonomileri nedeni ile yoksulluk ve açlıkla mücadele eden bu bölgelerde yaşanan nüfus artışı durumu daha da kötüleştirerek adeta insanlara bedenlerinden ve çocuklarından başka kar edecek bir şey bırakmamıştır. Ne var ki Afrika'da olduğu üzere, genç nüfusa bağlı olarak iş gücü arzının yüksek olması ve istihdam yaratacak ekonomik faaliyetlerin yetersizliği kişileri sömürünün neredeyse her türüsüne karşı savunmasız bırakmıştır.²⁶ İkinci olarak modernleşme ile birlikte özellikle eski sömürgelerde görülen sınıfsal farkların perçinlenmesiyle kölelik sürmüştür. Yoksul olan kesim daha da yoksullaşırken seçkin sınıf ise servetini daha da arttırmıştır. Yaşanan bu ekonomik uçurum mevcut kölelik sisteminin kendi içerisinde sürdürülmesine adeta zemin hazırlamıştır.²⁷ Bales'in analizine üçüncü bir unsur olarak yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucu yeni istismar biçimlerinin oluşmasını eklemek mümkündür. Organ ticareti ve taşıyıcı

²⁶ Bu durum yalnızca işgücü istismarını değil aynı zamanda özellikle Batı Afrika'da sıkça karşılaşılan ve terör örgütlerinin silahlı taşıyabilecek güçte olan çocukları ailelerinden kopararak çocukları örgüt lehine savaşıma zorlamışlardır. Bu durum literatürde tartışmalı olmak üzere "çocuk askerlik" olarak adlandırılmaktadır. Bu da çocuk istismarının görülme biçimlerinden biridir.

²⁷ K. Bales, (2000), s.19.

annelik kişilerin bedenleri üzerinden gelir elde etmenin en somut örneklerinden biri olarak sömürü biçimleri arasına girmiştir.

Çalışmada değinildiği üzere kölelik kurumu çeşitli dönüşümler yaşayarak bugün varlığını insan ticareti adı altında hala sürdürmektedir. Her iki olgu da tarihsel gelişim sürecinde incelendiğinde bu daha açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Klasik anlamda kölelik ve günümüzdeki insan ticareti arasındaki bağıntı Tablo 3’de sunulan iki vaka örneği üzerinden açıkça anlaşılabilmektedir.

Tablo 3. Vaka örnekleri

Atlantik Köle Ticareti (1700’ler)²⁸	Köleliğin lağvından sonra ki dönem 1997 ²⁹
Olaudah Equiano ve kız kardeşi evde yalnız başlarına oldukları bir anda beyaz adamlar tarafından kaçırıldılar. Daha sonra köle gemilerine bindirilerek şeker plantasyonlarında çalıştırılmak üzere yola çıkarıldılar. Daha önce hiç tecrübe etmedikleri kabalık, zorbalık ve aşağılanma ile yüzleşmek zorunda kaldılar. Kalabalık ve havasız gemi	Brezilya’nın Sao Paulo şehrine iş bulma hayalleri ile giden Renaldo, Mato Grosso’da çalıştırılmak üzere işçi ihtiyacı olduğunu söyleyen bir gato ³⁰ ile tanıştı. Gato, Renaldo’ya ve yanındaki diğer iş arayanlara düzenli yemek yiyeceklerini ve iyi bir maaşla çalışacaklarını söyledi. Hatta onlara düzenli olarak aileleri ile görüştüreceği yönünde vaatlerde de

²⁸ 1789’da Londra’da yayınlanan Olaudah Equiano’nun köleleştirilme sürecini anlattığı eserin kısa özeti için bkz. <http://www.understandingslavery.com> , Erişim 13.02.2019

²⁹ K. Bales, (2000), s.139.

³⁰ Gato, Brezilya’da çaresiz durumda bulunan kişileri çeşitli yöntemler ile “ikna” ettikten sonra kişileri borçlandırarak ücretsiz çalışmaya zorlayan aracı kişilere verilen isim.

ortamından dolayı salgın hastalıklar baş gösterdi ve pek çok Afrikalı hayatını kaybetti. Barbados'a (Batı Hint Adaları'nda) varıldığında, Afrikalılar hayvanlar gibi satışa hazırlandı. Yıkandılar ve tıraş edildiler. Damgalanarak onlara yeni isimler verildi. Daha fazla fiyattan satmak için derileri yağlanarak sağlıklı görünmeleri sağlandı. Hazırlık işlemleri bittikten sonra birçok tüccar gemiye geldi ve köleleri inceledi. Bir işaret ile alıcılar ileriye fırladılar ve en sevdikleri köleleri seçtiler. Satılan köleler kime ait olduklarını gösterir belgeleri ile birlikte yeni sahiplerine teslim edildi. Daha sonra çalıştırılmak üzere çoğu şeker plantasyonlarına götürüldüler ve soluksuz çalıştılar, büyük bir çoğunluğu ortalama 7-9 yıl hayatta kalabildi.	bulunmuştu. Gato, kandırdığı işçileri Mato Grossa'daki Cerrado Ormanına götürmek için yola koyulduklarında Renolda ve arkadaşlarının karnını doyurmayı ihmal etmedi. Ne var ki çalıştırılmak üzere kömür ocaklarına geldiklerinde gato, Renoldo ve arkadaşlarına yolculuk masrafları ve yol boyunca yiyip içtikleri masrafların karşılığında borçlandıklarını söyledi ve bu borçlarının burada çalışarak ödemek zorunda olduklarını söyledi. Ayrıca buradan kaçmamaları yönünde tehdit ederek ellerindeki kimliklerine ve çalışma belgelerine de el konuldu.
--	---

Yukarıda yer alan vakaların birisi Atlantik Köle Ticaretine ait bir dönemde yaşanmış binlerce vakadan biri iken diğeri 1997 yılında köleliğin lağvedilmesinden 70 yıl sonra yaşanmış ve 2000 yılından sonra adına insan ticareti terimiyle anılan bir

vakadır. Atlantik Köle Ticareti döneminde köle ticaretinin yasal bir faaliyet olmasından kaynaklanarak kişiler aracılar tarafından zorla alı konulmuş, kötü şartlar altında barındırılmış ve daha sonra kime ait olduklarını gösterir belgeleri ile birlikte yüksek fiyatlar karşılığında bir meta gibi satılarak çalışmaya zorlanmıştır. 1997 yılında yaşanmış vakada ise köleliğin yasaklanmış olmasının sonucu olarak aracılar tarafından kişiler ücretli bir işte çalışma vaadi ile kandırılmış, kişilerin ellerinde bulunan yasal belgelere el konulmuş, kötü şartlar altında barındırılmış ve çalışmaya zorlanmıştır.

Günümüzde Atlantik Köle Ticaretindeki köle-sahip ilişkisi yasal mülkiyet sahipliği kaldırıldığından bir anlamda dönüşüme uğramıştır. Bugün para kazanmak amacıyla icra edilen insan ticareti vakaları toplumsal ilişkiler bakımından güvensizlik olgusunu meşrulaştırmış ve toplumsal refahı aşağı çekmiştir. Kölelik sisteminde bireyler yüksek meblağlar karşılığında satılmaktaydı Ancak günümüzde iş gücü arzı daha da yükseldiğinden Afrika'nın geçmişinde olduğu gibi pek çok birey herhangi bir ücret almadan çalıştırılmakta ve sömürülmektedir. Hatta bazı durumlarda mağdur olan kişiler götürüldüğü ya da içine düşürüldüğü ortamdan kaçsa dahi peşine düşülmeye dahi gerek kalmadan yeni bir mağdurun yaratılması bir tercih olabilmektedir. Bu nedenle kişilerin çeşitli şekillerde işlenen bu suç türünde zorla alıkonulduğu süreler değişiklik göstermektedir. Köleler ölene kadar çalıştırılırken, bugün insan ticareti mağdurları hastalandıklarında ya da kaçtıklarında peşine düşülmesine gerek görülmeyen yerine hemen birinin tedarik edildiği bir meta olarak kullanılmaktadır. Kölelik bir sonraki nesle aktarıldığı için köleler üremeye zorlanır ve böylece köle sahibi, sahip olduğu köle sayısını arttırabilirdi. Günümüzde ise özellikle cinsel sömürü mağdurlarının çocuklarının olması engellenmektedir çünkü kadının gebeliği onun zorla çalıştırılacağı işten uzak kalması ve böylece maddi kazancın azalması olarak

düşünülmektedir. Kölelik ile insan ticareti arasındaki belki de en önemli farklılık, kölelikte ırk ayrımcılığı (beyaz ve siyah nüfus ayrımında olduğu gibi) belirginken insan ticaretinin ırk ya da kimlik farklılığını gözetmeden gerçekleşmesidir: Vatandaş, yabancı, çocuk ve herkes insan ticareti mağduru olabilmektedir.³¹

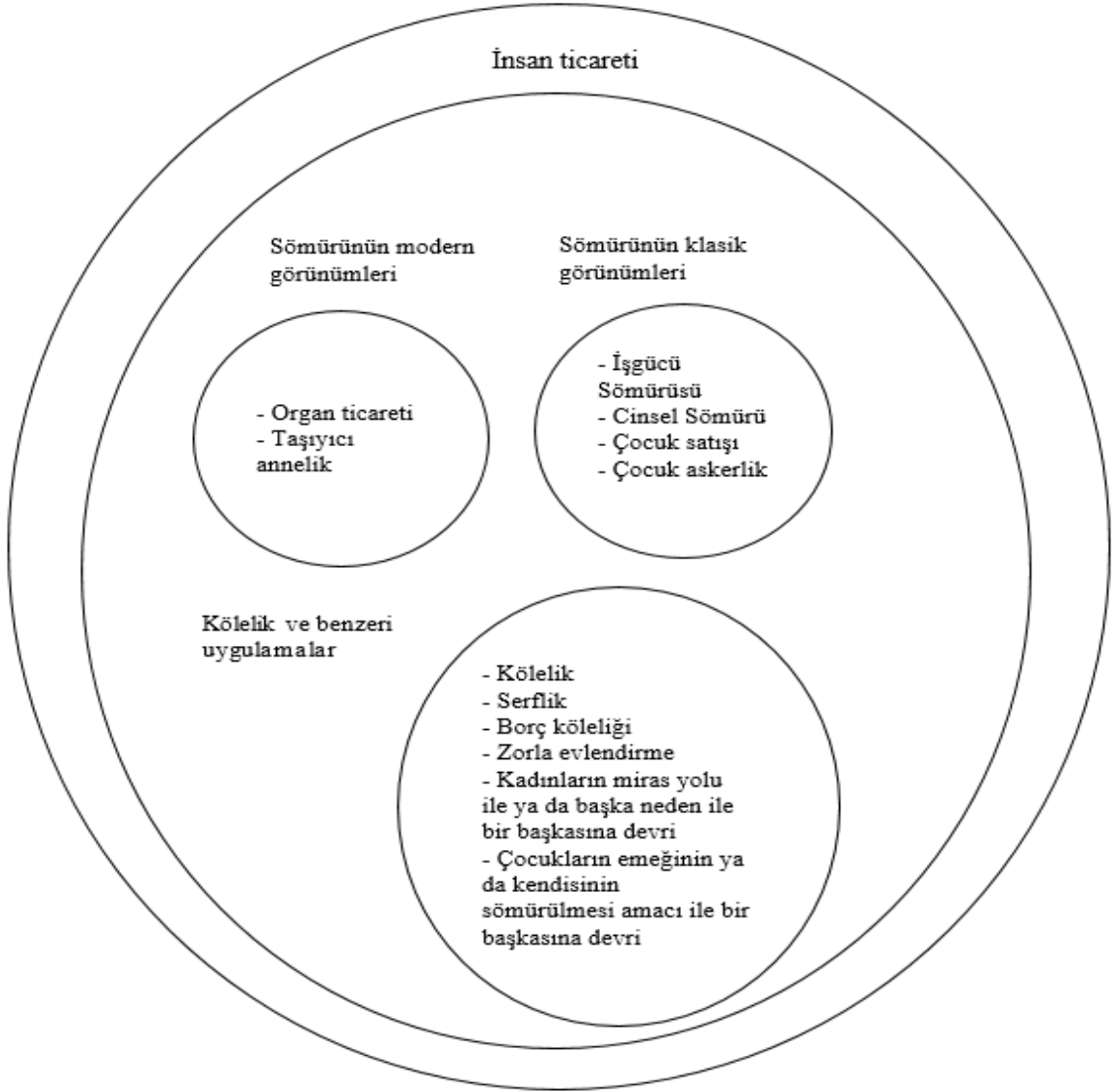
Tablo 4. Kölelik ile insan ticareti arasındaki ilişki³²

Kölelik		İnsan Ticareti
Yasal Mülkiyet	Var	Yok
Satış Bedeli	Yüksek	Düşük
İlişki biçimi	Efendi-Uşak veya Sahip-Köle	Tacir-Mağdur-Müşteri
Kar	Görece daha düşük	Yüksek
İşgücü arzı	Düşük	Yüksek
İlişki Süresi	Uzun	Kısa
Etnik Farklılık	Önemli	Önemi yok

Tablo 4’de görüleceği üzere insanın metalaşma sürecinde ve sonrasında yaşanan sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak dönüşüm gerçekleşmiştir ancak değişmeyen şey bireylerin ticari amaçla bir meta haline getirilmesidir.

³¹ K. Bales, (2000), s.21-22.

³² Tablo Kevin Bales’in “Kullanılıp Atılanlar” Küresel Ekonomide Yeni Kölelik isimli eserinden esinlenerek hazırlanmıştır. Eserde “insan ticareti” kavramı yerine “Yeni Kölelik” ifadesi kullanılmıştır.

Şekil 1. İnsan ticareti ve kölelik arasındaki ilişki

Not: Bu şekil yazar tarafından hazırlanmıştır.

Yukarıda insan ticareti ile kölelik arasındaki ilişkide bu iki olgunun birbiri karşısında nasıl konumlandığı şematize edilmeye çalışılmıştır (Şekil 1). Sömürünün modern görülme biçimleri olan “organ ticareti” ve yasadışı yollarla yapılan “taşıyıcı annelik” yaşanan bilimsel gelişmeler karşısında suçun kendini yeniden üretmesi ile ortaya çıkmıştır. İlk başarılı organ nakli Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleştirilirken³³ neredeyse Yirminci yüzyılın sonlarında hayatımıza giren “taşıyıcı annelik” ise tartışmalı olmakla beraber belirli koşullar altında gerçekleştiğinde (bkz. Tablo 2) pek çok ülkede insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilen vakalar arasında sayılmaktadır.³⁴ Bununla birlikte insanın metalaşma biçimlerinin en ilkel görünümü olan işgücü sömürüsü, cinsel sömürü, çocuk satışı veya çocukların askerlik faaliyetlerinde kullanılmaları ise sömürünün klasik görünümleri arasında göstermek yanlış olmayacaktır. İnsan ticareti suçu başlığı altında incelenmesi gereken kölelik ve benzeri uygulamalara bakıldığında 1926 tarihli Köleliğe Karşı Sözleşme ile 1956 tarihli Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme rehber niteliğinde olacaktır. Nitekim 1926 tarihli Köleliğe Karşı Sözleşme ile köleliğin sınırları çizilirken 1956 tarihli Kölelik, Köle Ticareti ve

³³ Chiesi People and Ideas for Innovation in Healthcare, (2019), Organ Nakli, <https://www.chiesi.com.tr/tedavi-alanlar/organ-nakli/>, Erşimerişim tarihi: 29.07.2019

³⁴ Taşıyıcı annelikte tıpkı organ ticareti gibi bilimsel ve teknolojik gelişmeler neticesinde hayatımıza girmiş bir olgudur. Taşıyıcı annelik, çocuk sahibi olmak isteyen ancak çeşitli sebepler ile çocuk sahibi olamayanların sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir. Taşıyıcı anneliğin bilinen iki yöntemi vardır; bunlardan ilki *Geleneksel Taşıyıcı Anneliktir*. Bu yöntemde erkeğin spermi taşıyıcı anneye enjekte edilmekte veya istisnaen erkek ile taşıyıcı anne cinsel birliktelik yaşamaktadır. İkinci yöntem ise *İleri Teknoloji Kullanılarak Gerçekleştirilen Taşıyıcı Anneliktir*. Burada kadının yumurtası ve erkeğin spermi laboratuvar ortamında birleştirilerek taşıyıcı anneye enjekte edilmektedir. Böylece taşıyıcı anne ile bebek arasında biyolojik bağ bulunmamaktadır. Taşıyıcı annelik bazı ülkelerin mevzuatlarında yasal olarak düzenlenmiştir. Bu ülkelerin başında ise Ukrayna, Rusya, Tayland ve Hindistan gelmektedir. Taşıyıcı anneliği insan ticareti suçu kapsamında değerlendirilmeye alınmasının en önemli nedeni ilk olarak bu olgunun sınıraşan boyutunun olmasıdır. Özellikle sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış ülkelerde kadınlar gelişmiş ülkelere taşıyıcı anne olarak getirilebilmektedir. Şüphesiz bu durumun kadının iradesinin çeşitli yollarla sakatlanarak (Bkz. Tablo 2) gerçekleşmesi halinde insan ticareti suçu oluşmuştur demek yanlış olmayacaktır. Öte yandan ülke sınırları içerisinde ise özellikle taşıyıcı anneliğin yasal olarak varlık gösterdiği ülkelerde taşıyıcı annelik bir sektör haline gelmiştir. Özellikle Hindistan’da taşıyıcı annelerin ücretlerinin görece daha düşük olmasından dolayı anne-baba olmak isteyen pek çok kişi Hindistan’a gitmektedir. Ancak şu da bilinmektedir ki özellikle Hindistan’da kısa yollardan büyük gelir elde etme yöntemi olarak Hintli kadınlar eşleri tarafından taşıyıcı anneliğe zorlanmakta ve buda insan ticareti suçunu oluşturmaktadır.

Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme ile kölelik benzeri uygulamalar belirtilmiştir. Ek Sözleşmede bunlar borç köleliği, serflik, zorla evlendirme, kadınların miras yoluyla başka bir nedenle üçüncü kişilere devri, çocukların emeklerinin sömürülmesi amacı ile üçüncü kişilere devri olarak sıralanmıştır.³⁵

Anlaşılabacağı üzere insan ticareti klasik anlamda kölelik kurumunu ve kölelik benzeri uygulamalar ile sömürünün modern görülme biçimlerini de kapsayan bir yapıyı ifade etmektedir. Aksi halde Tayland'da ömür boyu süren sözleşmeler ile satılan kız çocuklarını, Hindistan'da borçlandırılarak taş ocaklarında, Brezilya'da kömür ocaklarında çalışmaya zorlanan insanları ya da özellikle siyasi istikrarsızlığın hâkim olduğu bölgelerde organları alınan refakatsiz çocukları aynı başlık altında toplamak pek mümkün olmayacaktır.

³⁵ Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme 'ye göre kölelik benzeri uygulamalar ve bu uygulamaların tanımları şöyledir;

Madde 1

a) *Borç sebebiyle kölelik: yani bir borçlunun, bir borcun teminatı olarak şahsen hizmet etmeyi veya murakabesi altındaki bir kimsenin hizmet etmesini taahhüt eylediği halde bu hizmetlerin mukabili adilane bedelin borcun ödenmesine tahsis edilmemesi veya bu hizmetlerin süresinin tahdit ve mahiyetlerinin tespit olunamaması hal veya şartı,*

b) *Serflik: yani bir kimsenin kanun, teamül veya anlaşmaya göre diğer bir kimseye ait arazi üzerinde yaşama ve çalışmaya mecbur olması ve bu diğer kimseye ücret mukabilinde veya ücretsiz muayyen şekilde hizmet etmesi hali ve bu halini değiştirme imkânına malik olmaması,*

c) *Aşağıdaki uygulama veya geleneklerden biri*

i) *Bir kadının reddetme hakkı olmadan anne ve babasına, vasisine, ailesine veya diğer herhangi bir şahıs yahut topluluğa nakdi veya ayni bir ivaz mukabilinde evlendirilmesi vaadinde bulunulması veya evlendirilmesi,*

ii) *Bir kadının kocasının, bunun ailesinin veya mensup olduğu aşiretin bu kadını ivaz mukabili veya sair şekilde üçüncü bir şahsa devretmek hakkına sahip olması,*

iii) *Kocasının ölümü üzerine kadının miras yolu ile diğer bir şahsa devredilmesi,*

d) *Bir çocuğun veya 18 yaşından aşağı temyiz kudretini haiz bir kimsenin gerek anne ve babası yahut bunlardan biri, gerekse vasisi tarafından, şahsın veya işini istismar maksadıyla bedel mukabilinde veya bedelsiz diğer bir şahsa devrine müsait olan herhangi bir uygulama ve gelenek.*

2.1.2. Kaynak, Transit ve Hedef Ülke

İnsan ticareti suçunun bir ülkenin sınırları içinde gerçekleşeceği gibi sınır aşan niteliği de bulunmaktadır. Suç, sınır aşan nitelikte olduğu zaman kişi bir ülkeden temin edilir, istismarın gerçekleşeceği ülkeye varmadan önce bir veya daha fazla ülkeden geçebilir ve sonra istismar edeceği ülkeye ulaşır veya ulaştırılır. Böylece suç birden fazla ülkenin dâhil olduğu uluslararası bir nitelik kazanır.³⁶

İnsan ticareti vakaları bugün dünyanın neredeyse her bölgesinde yaşanmaktadır. Ancak ülkelerin kaynak, transit ya da hedef ülke olması konusunda kesin kategoriler bulunmamaktadır. Nitekim bir ülkenin aynı anda hem hedef hem kaynak hem de transit ülke olması mümkündür. Yine de ülkelerin sahip olduğu siyasi ve ekonomik istikrarları, işgücü imkânlarının gelişmişliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi faktörlerden yola çıkarak ülkelerin bu üç terim altında sınıflandırılması mümkündür.

Suçun oluşum şeklide dikkate alındığında bunlardan ilki “kaynak ülke” dir. Kaynak ülke kişilerin yasal olarak yerleşik yaşadıkları ülkeleri ifade eder. Yani kişilerin o ülke ile vatandaşlık bağlarının bulunması gerekmez.³⁷ Kaynak ülke insan ticareti suçunun “arz” boyutunu oluşturmaktadır.³⁸ Kişiler bulundukları ülkeden genellikle iki yolla ayrılmaktadır. Bunlardan ilkinde kişilerin iradeleri zedelenerek kandırılmaktadır. Kişiler ev içi hizmetler, hasta bakıcılığı, bebek bakıcılığı veya evlenme vaadi gibi çeşitli yöntemlerle genellikle paravan ajanslar aracılığıyla kandırılarak bulundukları ülkeden ayrılmaları sağlanmaktadır. İkinci olarak ise kişiler hali hazırda bulundukları ülkenin olumsuz koşullardan kurtulmak için ülkelerinden

³⁶ UNODC, (2016), **Trafficking in Persons: Global Patterns**, s. 39-40.

³⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017), **Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu**, Ankara, s.7.

³⁸ UNODC, (2006), **Trafficking in Persons: Global Patterns**, Vienna, s. 58.

ayrılmaları ile başlar. Bu kişilerin başka bir ülkeye uluslararası koruma bulmak amacı ile giden ve hatta statü sahibi bir kişi olabileceği gibi yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapmış düzensiz bir göçmen veya geldiği ülkede vizesi ya da ikameti ile kalan bir yabancı olması da mümkündür.

İkinci ülke grubu ise “transit ülkeler” dir. Kaynak ülkeden, hedef ülkeye varılncaya kadar kişilerin yasal ya da yasa dışı yollarla üzerinden geçilen ülke ya da ülkeleri ifade etmektedir. Ender de olsa kişiler transit ülkelerde de sömürüye uğramaktadır.

Üçünü ülke grubu ise “hedef ülkeler” dir. Hedef ülke istismarın “talep” boyutunu oluşturmaktadır. Hedef ülke, kişinin istismar edildiği veya edileceği ülkeyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Kişi burada taciri tarafından bir başkasına satılabilir, teslim edilebilir ya da devredilebilir.

Suç sınır aşan bir nitelikte olduğunda ülkeler kaynak, transit ve hedef ülke olmak üzere üç ana grup altında toplandığı gibi bir ülke farklı vakalar özelinde aynı anda hem kaynak hem transit hem de hedef ülke olabilmektedir.

2.1.3. Aracı, Tacir, Mağdur ve Müşteri

İnsan ticareti suçu genelde içerisinde sömüreni, sömürüleni ve buna aracılık faaliyeti yapan tacir ile kurulan ilişkiyi ifade etmektedir. Ancak sömüren kişi ile aracı kişinin birleştiği durumlarda yaygın olarak görülmektedir.

Palermo Protokolün’den yola çıkılarak suçu daha iyi anlamak için hazırlanan Tablo 2’den de hatırlanacağı üzere insan ticareti suçu amaç, araç filler ve suç eylemi olmak üzere üç başlığa ayrılmıştı. Suçta rolleri olan aracı, tacir, mağdur ve müşterinin tespiti ise bu eylemlerden yola çıkılarak açıklanabilmektedir.

Suçun hangi saikle gerçekleştirildiğini gösteren amaç fiiller; fuhuş yaptırmak (cinsel istismarın diğer biçimleri dâhil), zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, esarete tabi kılmak, kölelik veya kölelik benzeri uygulamalar ile vücut organlarının verilmesini sağlamak olarak sıralanmıştır. İnsan ticareti suçunda amaç fiillerde yer alan saikle kişinin iradesini baskı altına alarak (araç fiiller) teslim alan, tedarik eden, bir yerden başka bir yere taşıyan, devreden veya barındıran kişiye “aracı” denilmektedir.

Aracıdan kişiyi alarak amaç fiillerden herhangi birini yerine getirmek sureti ile kişi üzerinden gelir elde kişiye ise “tacir” denilmektedir.

Çeşitli yollarla iradesi baskı altına alınarak (kuvvet kullanma veya kuvvet kullanma tehdidi, zorlamak, kaçırmak, hile yapmak, aldatmak, nüfuzu kötüye kullanmak, çaresizliğinden yararlanmak, başkaları üzerindeki denetim olanaklarından yararlanmak) sömürüye konu olan kişiye ise “mağdur” denilmektedir.

Son olarak tacirin aracılık faaliyeti sonucu kişinin sunduğu hizmetlerden faydalanacak kişiye ise “müşteri” denilmektedir. Müşteriler suçun “talep” yönünü oluşturan kişilerdir.

Burada önemli olan husus, aracı ile tacir rollerinin aynı kişide de toplanabilmesidir. Ayrıca suçun mağduru olan bir kişinin ilerleyen dönemlerde tacir rolüne de geçiş yaptığı görülmektedir. Bunun en yaygın örneği ise Nijerya’dadır.

2.2. Uluslararası Belgelerde İnsan Ticareti Olgusu

En ağır insan hakları ihlallerinden biri olan insan ticareti suçunun tarihsel bir perspektiften değerlendirilmesi büyük bir öneme sahiptir. Nitekim olgunun sosyo-

ekonomik dönüşümlere nasıl tepki verdiği bu süreç içerisinde yer alan anlaşmalarda kendine nasıl yer bulduğu daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Bu çalışmada daha öncede değinildiği üzere insanın bir meta haline getirilerek alıp satılması, devredilmesi, takas edilmesi ve kişinin bedeni üzerinden kar elde edilmesi kimi zaman kölelik adı altında kimi zaman ise insan ticareti adı altında hep süre gelmiştir.

İnsan ticareti olgusu her ne kadar belli bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşebilse de sınır aşan örgütlü bir suç olması dolayısı ile bu boyutuna da vurgu yapılmaktadır. Suç sınır aşan bir niteliğe büründüğü zaman bu suçla mücadele etmek için ülkeler arası külfet paylaşımı önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanın metalaşma sürecini anlatan insan ticareti olgusuna ilk olarak kadın ve çocuk ticareti üzerinden yaklaşımlarla gelişim gösterilmiştir. Bu alanda yapılan ilk tartışmaların geçmişini On Dokuzuncu yüzyıl sonlarına taşımak mümkündür. Özellikle Avrupa ve Amerika'daki feminist akımların etkisi ile Avrupa'dan, Latin Amerika'dan, Asya'dan getirilerek fuhuş yaptırılan kadınların durumunu ifade etmek üzere “beyaz köle” ifadesi ortaya atılmıştır. Kadın ve kız çocuklarının fuhuş yaptırılmak üzere ülkelerinden getirilmesi feminist akımlarında etkisi ile uluslararası alanda da tartışılan bir konu haline gelmiştir. Nitekim Yirminci yüzyılın başlarında bu tartışmalar yoğunlaşarak ülkelerin inisiyatifleri ile birtakım uluslararası anlaşmalar dahi imzalanmıştır.³⁹ Daha sonra bu olgunun sosyo-ekonomik bir olgu olduğu ve cinsiyet ya da ırk ayrımı gözetmeksizin herkesi etkileyebileceği görülmüştür. Daha fazla insanı etkilediği için artık daha görünür olan insan ticaretine karşı en kapsamlı iki düzenleme “Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek

³⁹ S. Sen, (2017), The Human Trafficking Debate: Implications for Social Work Practice, **Social Work and Society International Online Journal**, C.15, S.1.

İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol” ile “16 Mayıs 2005 Tarihli İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Sözleşmesi” olmuştur. Kısaca Palermo Protokolü olarak da adlandırılan sözleşme ile insan ticareti olgusunun cezai yönü vurgulanarak sözleşmeye taraf olan her ülkenin ulusal kanunlarına insan ticaretinin cezalandırılması gereken bir suç olduğu yönünde müeyyidelerin getirilmesi şart koşulmuştur. İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Sözleşmesi ise mağdur destek hizmetleri ve suçun önlenmesine yönelik hükümler daha kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. İnsan ticaretine karşı mücadele kapsamında bu iki temel düzenlemeye gelen süreç Şekil 2’de yer alan zaman çizelgesinde gösterilmiştir.

Şekil 2. Uluslararası Belgelerde İnsan Ticareti

Not: Bu şekil yazar tarafından hazırlanmıştır.

18 Mayıs 1904 tarihli Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi ile Uluslararası kamuoyunun kadın ve çocuk ticaretine verdiği bir tepkinin sonucu olarak imzalanmıştır. Sözleşmede kadın ve çocuk ticareti bir suç olarak kabul edilmişse de ülkelere herhangi bir yaptırım getirmemesi açısından oldukça zayıf kalmıştır. Taraf devletlere kadın ticaretine karşı alması gereken tedbirler noktasında tavsiye kararlar mevcuttur. Alınan tavsiye kararların başında uluslararası taşımacılığın yapıldığı alanlarda tacirlerin tespit edilmesi, mağdurların geldiği ülke makamları ile irtibata geçerek gerekli düzenlemelerin yapılması gelmektedir.⁴⁰

4 Mayıs 1910 tarihli Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi ile 1904 tarihli sözleşmeden farklı olarak “beyaz kadın ticareti”nin tanımı yapılarak hangi fiillerden oluştuğu belirtilmiştir. Ayrıca bu sözleşme beyaz kadın ticaretinin taraf devletlerin ulusal mevzuatlarında da cezalandırılması emredilmiştir. 1910 tarihli Sözleşme’nin 1. maddesi: “*başkasının ihtiraslarını tatmin için, fuhuş maksadıyla, rızası ile olsa bile, reşit olmayan bir kadın yahut bir kızın fuhuş için hizmetlerini taahhüt eden (embaucher), fuhuşa sevk eden veya böyle birisini fuhuş amacıyla bir yerden başka bir yere götüren kimseler, suçun unsurlarını teşkil eden hareketler çeşitli ülkelerde işlenmiş bulunsalar da cezalandırılırlar*” şeklinde düzenlenerek 2. madde ile suçu oluşturan araç fiiller şöyle sıralanmıştır: “*başkasının ihtiraslarını tatmin için, fuhuş maksadıyla, reşit bir kadın veya kızın cebir ve şiddet, tehdit, hile veya nüfuzun kötüye kullanılması ya da diğer herhangi bir zorlayıcı araç ile fuhuş için hizmetlerinin taahhüt edilmesi, fuhuşa sevk edilmesi veya bir yerden başka bir yere götürülmesi*”.

⁴⁰ G. Yücekul, (2011), s. 275.

Bu fiiller süreç göz önüne alındığında yaklaşık doksan yıl sonra 2000 tarihli Palermo Protokolü'nde de sıralanan araç fiiller arasında yer almıştır.⁴¹

1904 ve 1910 tarihli sözleşmelerin devamı niteliğinde olan⁴² 30 Eylül 1921 tarihli Kadın ve Çocuk Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi'nin en önemli yanı “beyaz kadın ticareti” ifadesi yerine “kadın ticareti” ifadesi kullanarak daha genel ve kapsayıcı bir ifade geliştirilmiş olmasıdır. Bununla birlikte suçun hazırlık faaliyetlerinin de cezalandırılması öngörülmüştür.

25 Eylül 1926 tarihli Köleliğe Dair Antlaşma ve 23 Ekim 1953 tarihli Ek Protokol, Köleliği yasaklayan ilk uluslararası belge olması ve kölelik tanımını yapması nedeniyle bu sözleşme insan ticaretiyle mücadele alanında önemli bir adımdır. Sözleşmenin 1. maddesinde kölelik: “*üzerinde mülkiyet hakkına bağlı erk ve yetkilerin kısmen ya da toplu olarak kullanıldığı bir kişinin statüsü ya da durumu*” olarak tanımlanmaktadır. Aynı maddenin ikinci paragrafında ise köle ticareti “*köle ticareti, bir şahsın köle haline getirmek için ele geçirilmesi, iktisabı veya devri, bir kölenin satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere iktisabı; satılmak veya değiş-tokuş edilmek üzere iktisap edilmiş bir şahsın satış veya değiş-tokuş suretiyle devri ve genel olarak kölelerin ticareti veya nakline ilişkin her türlü eylemi ifade eder*” olarak tanımlanmıştır. Sözleşmede ayrıca köleliğin önlenmesi ve kaldırılması yönünde taraf devletlere sorumluluk yüklenilmiştir. Sözleşmede, Taraf Devletlerce yasaklanan faaliyetlerle etkin mücadele için bu faaliyetlerin ağır cezalarla cezalandırılması için gerekli düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür.⁴³

⁴¹ İbid, s. 276.

⁴²UN, (1904) **Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi** ve UN, (1910), **Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi** Sözleşmesi Erişim: <http://treaties.un.org>. Erişim: 19.02.2019.

⁴³ M. Sencer, (1998), **Belgelerle İnsan Hakları**, İstanbul, s.191.

11 Ekim 1933 tarihli Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi 1904, 1910, 1921 tarihli Sözleşmelerden farklı olarak Sözleşmenin 5. maddesinde “...suç unsurlarını teşkil eden fiillerin her biri ayrı ayrı memleketlerde yapılmış bulunsa bile cezalandırılacaktır” hükmü gereğince fiilin cezalandırılması hususu evrensel bir nitelik kazanarak, suç nerede işlenirse işlensin tüm devletlere ceza verme yetkisi verilmiştir.

Özellikle feminist akımların ve sivil toplum örgütlerinin yoğun faaliyetleri sonucu olarak imzalanan 2 Aralık 1949 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Ticaretinin ve Fuhuş Amacıyla İstismarın Önlenmesi Sözleşmesi, kendinden önceki sözleşmelerin (1904, 1910, 1921 ve 1933) hükümlerini bir araya getirmiştir. Sözleşmede insan ticareti suçu ilk kez Birleşmiş Milletler çatısı altında yasadışı bir faaliyet olarak kabul edilmiştir. Sözleşmede ayrıca dikkat çeken husus, kadınların rıza göstermesine veya bu suçun işlenmesinde suçlu olup olmadıklarına bakılmaksızın cinsel sömürüye maruz kaldıklarının kabul edileceği ifade edilmektedir. Sözleşmenin insan ticareti olgusunu kadın ve kız çocuklarının cinsel sömürüsü olarak yorumladığı açık olmakla birlikte insan ticaretinin tanımı yapılmamıştır.

1949 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından kölelik kurumunun değerlendirilmesine ilişkin komite kurulmuştur. Komite, 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesinde yer alan kölelik tanımının yerinde bir tanım olduğuna kanaat getirmiş ancak dünyada en az kölelik kadar şartları ağır olan kölelik benzeri uygulamalarında yasaklanması gereken faaliyetler arasına alınması gerektiğine dair görüş bildirmiştir. Raporda kölelik benzeri uygulamalar borç köleliği, serflik, bir kadının reddetme hakkı tanınmaksızın ayni veya nakdi bir ödeme karşılığında evlendirilmesi ya da evlilik vaadi, bir kadının bir bedel karşılığı ya da başka bir suretle

üçüncü bir kişiye devri, bir kadının miras yolu ile devri, 18 yaşından küçük bir çocuğun kendisinin veya emeğinin sömürülmesi karşılığında üçüncü bir kişiye teslimi olarak sıralanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan 7 Eylül 1956 tarihli Köleliğin, Köle Ticaretinin ve Köleliğe Benzer Müessese ve Uygulamaların Lağvedilmesine Dair İlave Sözleşme ile kölelik benzeri uygulamalar sıralanarak 1926 tarihli sözleşme teyit edilmektedir. Ayrıca Palermo Protokolünün 3 üncü maddesi ile yapılan insan ticareti tanımında geçen kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların ne olduğuna ilişkin değerlendirme için 1926 ve 1956 tarihli sözleşmeler aydınlatıcı olacaktır. ⁴⁴

2 Eylül 1990 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi ile 18 yaşından küçük herkes çocuk olarak tanımlanmış ve Sözleşmenin 35 inci maddesi *“herhangi bir amaçla veya herhangi bir biçimde, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok taraflı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri almak zorundadır.”* hükmünü amir olup çocuklara yönelik insan ticareti suçu niteliğindeki eylemler düzenlenmiştir.

25 Mayıs 1990 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol Çocuk Hakları Sözleşmesinin amaçlarının etkin bir uygulanabilmesi için hazırlanmış olup uluslararası alanda her geçen gün daha görünür hale gelen çocuk satışı, çocuk seks işçiliği/fahişeliği ve çocuk pornografisinden çocukları nasıl korunacağını ceza hukuku tedbirleri ve önleyici tedbirler ışığında güvence altına almıştır.

İnsan ticaretinin en kapsamlı tanımı 13 Aralık 2000 Tarihli Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın

⁴⁴ Resmi Gazete, (1963), **Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 27 Aralık 1963 tarihli Kanun**, Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr>, 19.02.2019.

ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol ile yapılmıştır. Kendinden önceki sözleşmeler incelendiğinde sömürü türlerinden genellikle kadın ve çocukların cinsel istismar maksatlı insan ticaretini konu almıştır. Olgunun bir bütün olarak değerlendirildiği ilk metin bu protokol ile olmuştur. Ayrıca suçun dinamik boyutu dikkate alınarak sömürü formlarının ucu açık bırakılmıştır. Protokolde, taraf devletlere ceza kanunlarında insan ticaretini suç olarak düzenlemeleri hususunda sorumluluk yüklenmiştir. Ayrıca mağdurların korunmasına ilişkin tedbirler konusunda genel bir çerçeve çizilmiştir. Ancak Protokolün kapsamını belirten dördüncü maddesinde suçun mahiyeti sınıraşan ve örgütlü olması ile sınırlandırılmıştır.⁴⁵

Avrupa Konseyi'nin kuruluş amaçlarına uygun olarak en ağır insan hakları ihlallerinden biri olan insan ticaretine karşı Konsey özellikle Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren suçla etkin bir şekilde mücadele etmeye başlamıştır.⁴⁶ Avrupa

⁴⁵ Palermo Protokülü'nün ikinci maddesinde örgütlü suç tanımı şöyle yapılmıştır: Doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri var olan ve bu Sözleşmede belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasadışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup,

Yine aynı sözleşmenin üçüncü maddesinde suçun sınıraşan niteliği şu şekilde belirtilmiştir;

- (a) Suç birden fazla devlette işlendiğinde;
- (b) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, hazırlanma, planlama, idare veya kontrolünün önemli bir kısmının başka bir devlette gerçekleşmesi halinde;
- (c) Suç tek bir devlette işlendiğinde ancak, birden fazla devlette suç teşkil eden faaliyetlerde bulunan örgütlü bir suç grubu suça karıştığında veya
- (d) Suç tek bir devlette işlendiğinde, ancak başka bir devlette önemli etkileri olduğunda.

⁴⁶ 1. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 6 Ekim 1987 tarih ve 1065 (1987) sayılı Çocukların Ticareti ve Diğer Yollarla Sömürülmesi ile İlgili Tavsiye Kararı

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, Cinsel Sömürü, Pornografi, Fuhuş ve Çocuk ve Genç Ticareti ile İlgili 9 Eylül 1991 tarih ve R(91) sayılı Tavsiye Kararı

3. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 25 Eylül 1996 tarih ve 1099 (1996) sayılı Çocukların Ticareti ve Diğer Yollarla Sömürülmesi ile İlgili Çözüm Önerisi

Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, Palermo Protokolü'nden sonra insan ticareti alanında en kapsamlı düzenlemeleri getiren ikinci belge olmuştur. Sözleşme, Palermo Protokolü ile yapılan tanımını aynen kabul etmiş olup ayrıca mağdurların kim olduğunu da tanımlamıştır. Buna göre mağdur; *“bu Sözleşmede tanımlanan insan ticaretine maruz kalan herhangi bir gerçek kişiyi ifade eder”* olarak tanımlanmıştır. Palermo Protokolü, insan ticareti olgusunun suç ve ceza boyutuna vurgu yaparken Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi ise mağdur haklarına, mağdurların korunması hususlarına ve önlemeye yönelik faaliyetlere ilişkin düzenlemelere ağırlık vermiştir. Sözleşme ayrıca insan ticaretini önlemeye yönelik taraf devletlere yükümlülük getirmiştir.⁴⁷ Ancak her iki sözleşmeyi birbirinden ayıran temel husus Palermo protokolü suçun mahiyetini sınıraşan ve örgütlü bir suç olması ile sınırlandırırken Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi bu ayrımı ortadan kaldırmıştır. Sözleşme'nin ikinci maddesinde de açıkça zikredildiği üzere Sözleşmenin kapsamı *ulusal veya sınıraşan olup olmadığına, örgütlü suç olup olmadığına bakılmaksızın insan ticaretinin her şekli için uygulanır* olarak belirtilmiştir.

4. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin, Konsey Üyesi Ülkelerde Kadın Ticareti ve Kadınların Fuhşa Zorlanması ile ilgili 1325(1997) sayılı Tavsiye Kararı

5. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Cinsel Sömürü Amacıyla İnsan Ticaretine Karşı Eylem konulu 19 Mayıs 2000 tarihli ve R (2000) 11 sayılı Tavsiye Kararı

6. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin, “Ev hizmetlilerinin köleleştirilmesi” ile ilgili 26 Haziran 2001 tarihli ve 1523(2001) sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Çocukların Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair 31 Ekim 2001 tarihli ve R(2001)16 sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin “Ev hizmetlilerinin Köleleştirilmesi: Kulluk, Çocuk Bakıcıları (aupairler) ve Posta ile Sipariş Edilen Gelinler Konusundaki Tavsiye Kararı

⁴⁷ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017), **İnsan Ticaretiyle Mücadele Ülke Raporu**, s. 16.

2.3. İnsan Ticaretini Günümüzde Tetikleyen Faktörler

İnsan ticaretinin nedenleri oldukça farklı bir yelpazeye yayılmaktadır. İnsan ticaretin nedenleri toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarından etkilenen ve genellikle bir ülkeden diğerine farklılık gösteren dinamik bir olgudur. Bunlardan bazıları vardır ki sadece o ülkeye özgü kültürel ve sosyo-ekonomik yapılar iken bazıları ise dünyanın pek çok bölgesinde aynı anda varlık gösteren sebepler arasında yer almaktadır.

İnsan ticaretinin nedenleri konusunda literatürde iki ayrıma gidildiği görülmektedir. Bunlar “itici” ve “çekici” faktörler olarak adlandırılmaktadır. İnsan ticareti terimi çerçevesinde itici faktörler; kişileri içinde bulundukları olumsuz durum dolayısı ile onları istismara açık hale getiren coğrafi ve beşeri faktörler ile sosyo-ekonomik nedenlerin geneline verilen isim olarak tanımlanabilir. İtici faktörlerin başında neo-liberal ekonomi politikaları neticesinde perçinlenen kuzey-güney eşitsizliği, doğal ve beşeri kaynakların eşitsiz dağılımı, kültürel normlar ve pratikler, savaşlar ile politik iç karışımlar, katı göç ve sınır politikaları ve bunlara bağlı olarak gelişen düzensiz göç hareketleri gelmektedir. Çekici faktörler ise kişilerin içinde bulunduğu olumsuz durumu bertaraf edebileceği etkenlerin geneli olarak tanımlanabilir. Çekici faktörlerin başında ekonomik refah, geniş iş olanakları, eğitim ve sağlık imkânlarına hızlı erişim, sığınma hakkı elde etme imkânı gelmektedir.

Özellikle kapitalizmin ve neo-liberal ekonomik düzenin yaygınlaşması göz önüne alındığında insan ticareti olgusunun özellikle 1990’lardan sonra neredeyse daha görünür hale gelmesi şaşırtıcı değildir. Nitekim 1989 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ile uluslararası insan hareketliliği artmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki iş

olanaklarının genişliği ve gelişmiş ülkelerin ise ucuz işgücüne olan talebi yeni bir istismar endüstrisinin oluşumunun da kapılarını aralamıştır.⁴⁸

Günümüzde insan ticaretinin en yaygın görülme nedenlerinin başında ise siyasi çatışmalar ve iç savaşın yarattığı koşullar gelmektedir. Özellikle bu koşullar toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile birleştiğinde kadınlar insan ticaretine karşı daha savunmasız bir konuma düşmektedir. Özellikle bu ortamda ailelerin dağılarak çocukların refakatsiz kalması çocuk istismarının en önemli nedenleri arasında gelmektedir. Hatta bu durum çocuk askerlik gibi kendine özgü istismar formlarının dahi oluşmasına neden olmuştur.

Günümüzde internet, sosyal medya, televizyon, elektronik posta, cep telefonu gibi iletişim araçlarının yaygın kullanımı da insan ticaretini besleyen olgular arasında yer almaktadır. İnsanların iş bulma çabaları, eğitim imkânlarına erişme arzuları ve hatta seyahat etme arzuları bu mecraların kötü niyetli insanlarca kullanılması dolayısı ile oldukça olumsuz bir şekilde sonuçlanabilmektedir. Günümüzde paravan iş bulma şirketleri ve evlilik siteleri gelişen iletişim araçlarını kullanarak pek kişiyi mağdur ettiği bilinmektedir.

İnsan ticaretini besleyen en önemli itici faktörlerin bir diğeri ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Kadınların pek çok toplumdaki ikincil konumları onları istismara daha açık hale getirmektedir. İkincil konumları dolayısı ile eğitim imkânlarından ve işgücü piyasasına erişimde oldukça zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Hatta bazı ataerkil toplumlarda kadınlar evlerinde fazlalık olarak görülmesi nedeniyle erken (adölesan) yaşta evliliklere zorlanmaktadırlar.

İnsan ticareti suçunun meydana gelmesinde, devam etmesinde ve bu suçun cezasız kalmasında en önemli faktörlerden biriside kamuda meydana gelen

⁴⁸ T. Coonan ve R. Thompson, (2005), *Ancient Evil, Modern Face – The Fight Against Human Trafficking*, *Georgetown Journal of International Affairs*, C 6, s.44.

yolsuzluktur. Kamu görevlilerin bu suçun işlenmesini kolaylaştırması ya da bizzat bu suçu işlemesi, suçla mücadelenin önündeki en büyük engellerin başında gelmektedir. Yolsuzluk; özellikle sahte belgeler ile sınır geçişlerinde, sınır kontrol noktalarında, ülke içerisinde ise kolluk birimlerinde, başta eğlence ve tarım sektörü olmak üzere buraları denetlemekle görevli teftiş birimlerinde ve suçun kovuşturma safhalarında olması muhtemel bir gerçektir.

2.4. Dünyada İnsan Ticaretinin En Yaygın Görüntüleri ve Sayısal Veriler

İnsan ticareti dinamik yapısı nedeni ile pek çok görüntüsü olabilen bir suç tipidir. Bundan dolayı Palermo Protokolü'nde insan ticareti olgusunun tanımı yapılırken istismar terimi “*Asgari olarak, başkalarının fuhşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, köleliği veya kölelik benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içereceği...*” olarak tanımlanmış ve böylece sömürü biçimlerinin ucu açık bırakılmıştır.

Literatürde insan ticaretinin görülme biçimleri farklı başlıklar altında toplanarak incelenmektedir. Bunlardan en yaygın kategori şekillerinden biri göç bağlamında insan ticareti, fuhuş maksatlı insan ticareti, işgücü sömürüsü olarak insan ticareti, çocuk istismarı olarak insan ticareti, organ ve doku kaçakçılığı bağlamında insan ticaretidir.⁴⁹ Diğer bir yaygın sınıflandırma biçimi ise ILO tarafından yapılmıştır. Buna göre sömürü biçimleri zorla çalıştırma⁵⁰ ve zorla evlendirme olarak iki başlık altında

⁴⁹ IOM, (2016), s. 55-56.

⁵⁰ ILO'ya göre zorla çalıştırma kendi içinde şu istismar formlarını da içermektedir: yetişkinin ve çocukların zorla çalıştırılmalarının ve cinsel istismarları ve devlet aracılığı ile yapılan zorla çalıştırma.

toplanmaktadır. UNODC ise insan ticaretinin görülme biçimlerini işgücü sömürüsü, cinsel sömürü, zorla dilendirme, çocuk askerlik, organ ticareti, zorla evlendirme ve çocuk satışı olarak sıralamış ve bunlardan en yaygın görülme biçimini cinsel sömürü ve işgücü sömürüsü olarak belirtmiştir.⁵¹ Bu çalışmada UNODC'nin sınıflandırması kullanılacaktır. Ancak şunu vurgulamak gerekir ki insan ticareti suçu cinsiyet ayrımı yapmadan korunmasız ve çaresiz her bireyi etkileyebilmektedir. Başka bir ifade ile cinsel sömürünün konusu bir erkek ya da bir çocuk olabilir aynı şekilde işgücü sömürüsünün konusu bir kadın da olabilir. Ancak bazı sömürü biçimlerinin belirli cinsiyet gruplarıyla özelleşmesinin en önemli nedeni sömürünün bu cinsiyet grubunda yaygın olarak görülmesinden ve sözde meşrulaştırılmış toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ileri gelmektedir.

İnsan ticareti suçu sosyo-ekonomik gelişmelere rahatça uyum sağlayabilen bir suç olması dolayısı ile tespiti oldukça zordur. Bu alanda çalışan uluslararası örgüt veri toplamak için saha araştırmaları yaparak muhtemel mağdurlar ile gerçekleştirdiği mülakatlar ve devlet otoritelerinden aldıkları resmi veriler doğrultusunda tahmini rakamlara ulaşmaktadır. Dünya genelinde tahmini insan ticareti mağduru rakamlarını açıklayan önemli kaynakların başında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün her yıl yayımladığı Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi adlı raporu ile UNODC tarafından her yıl yayımlanan İnsan Ticaretinin Küresel Raporu gelmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi adlı 2017 yılı raporuna göre 2016 yılında dünyada toplam tahmini 40 milyonu aşkın modern köle/insan ticareti mağduru⁵² bulunmaktadır. Bunların 25 milyonu zorla

⁵¹ UNODC, (2016), **Global Report on Trafficking in Persons**, s.8.

⁵² Modern köle ifadesinden kasıt insan ticareti mağduru ancak Raporda doğrudan bu kişiler için modern köle ifadesi kullanıldığı için çalışmada da bu şekilde yer almıştır.

çalıştırma (zorla çalıştırma ve cinsel sömürü) ve 15 milyonu zorla evlendirmedir. 40 milyon tahmini modern kölenin cinsiyet profilinin %71'ini kadınlar ve kız çocukları oluşturmaktadır. Yaş dağılımı özelinde bir değerlendirme yapıldığında ise 40 milyon modern kölenin %25'ini çocuklar oluşturmaktadır.⁵³ Yine aynı Rapora göre modern köleliğin dünyanın her bölgesinde görüldüğü belirtilerek en fazla modern kölenin Afrika'da bulunduğu belirtilmiştir. Afrika'yı sırasıyla Asya Pasifik, Avrupa ve Orta Asya izlemektedir.⁵⁴

2.4.1. İşgücü Sömürüsü

29 Haziran 1930 tarihli ve 29 sayılı ILO Sözleşmesi zorla çalıştırmayı “*herhangi bir ceza tehdidi ile herhangi bir kişiden alınan ve söz konusu kişinin gönüllü olarak sunmadığı her türlü iş ve hizmet*” olarak tanımlamıştır. Bu tanım Palermo Protokol’ü ile gelen insan ticareti tanımı da göz önüne alındığında işgücü sömürüsünün insan ticareti boyutunu ifade etmekte yetersiz kaldığı düşünülmektedir. Tanımın yetersiz kaldığı alan insan ticareti suçunun üç sütunlu yapısından da hatırlanacağı üzere (bkz. Tablo 2) “suç eylemi” kısmıdır. Palermo Protokol’ü ile gelen tanımdan da yola çıkarak insan ticareti suçunun en yaygın görüldüğü sömürü tiplerinin başında gelen işgücü sömürüsü insan ticareti konusu yönünden şu şekilde tanımlanabilir: *insanların iradelerini fesada uğratmak sureti ile (hile aldatma, kaçırma, tehdit, borçlandırma vb.) veya kişinin çaresizliğinden yararlanarak istemedikleri bir işi yapmaya mecbur kılmak amacıyla kişileri tedarik etmek, bir yerden bir yere taşımak, devretmek, barındırmak veya teslim etmektir.* İş gücü istismarı karşımıza farklı biçimlerde

⁵³ ILO, (2017), *Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi*, s.5.

⁵⁴ ibid, s.10.

çıkabilmektedir. Bunların başında ev içi hizmetlerinde çalıştırma, zorla çalıştırma, hizmet ettirme, kölelik, borç köleliği⁵⁵ gelmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi 2017 Raporu'na göre cinsel sömürü kapsam dışında bırakıldığında toplam 20,8 milyon kişi işgücü sömürüsüne maruz kalmıştır. Bunların 16 milyonu özel sektör aracılığı ile olurken 4,1 milyonu ise devlet aracılığı ile olmaktadır. Özel sektörde yaşanan işgücü sömürüsünün yarısından fazlasını borç köleliği oluşturmakta olup bunların 9,2 milyonu başka bir ifade ile %57,6'sı kadınlardan oluşturmaktadır. Özel sektör aracılığı ile gerçekleşen işgücü sömürüsünün sektörel dağılımı ise %24 ev içi hizmetler, %18 inşaat sektörü, %15 imalat sanayi, %11'i tarım ve balıkçılıktan oluşmaktadır.⁵⁶

2.4.2. Cinsel Sömürü

İnsan ticareti olgusu tarihsel gelişim sürecinin de etkisi ile genel olarak fuhuş ile ilişkilendirilmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen 19 Mayıs 2000 tarih ve R (2000) 11 sayılı kararında cinsel sömürü amacıyla insan ticareti şöyle tanımlanmıştır: *“bir veya daha fazla sayıda birey ya da tüzel kişi tarafından, yasal ya da yasa dışı yollardan, kendi rızalarıyla bile olsa, zor kullanarak, özellikle şiddet, tehdit ve yetkinin ya da hassas bir konumun kötüye kullanımı gibi yollara başvuruyla cinsel sömürü amacıyla insan tedariki ve/veya insan sömürüsünün*

⁵⁵ Borç Köleliği 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesine Ek Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Kaldırılmasına Dair Sözleşme'nin 1. Maddesinin (a) bendinde şöyle tanımlanmıştır: *“bir borçlunun kendi kişisel hizmetini ya da denetimi altındaki bir kimsenin hizmetini borç güvencesi olarak göstermesine karşılık makul hizmet bedelinin borcun ödenmesine ayrılması ya da hizmetin süresi ve niteliğinin sınırlanıp saptanmamasından doğan statü veya koşul”*

⁵⁶ ILO, (2017), **Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi**, s.11.

ve/veya ulaşımının veya göçünün organizasyonunu”.⁵⁷ Bu tanım, Palermo Protokolü ile gelen insan ticareti tanımına da uygundur.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi 2017 Raporu'na göre 3,8 milyon yetişkin ve 1 milyon çocuk cinsel sömürü maksatlı insan ticaretine konu olmuştur. Mağdurların %99'unu ise kadın ve kız çocukları oluşturmaktadır. Her on mağdurdan yedisi Asya-Pasifik bölgesindedir. Bunu sırasıyla %14 ile Avrupa ve Merkez Asya, %8 ile Afrika ve %4 ile Amerika kıtası izlemektedir.⁵⁸

2.4.3. Zorla Dilendirme

Zorla dilendirme genellikle çocukların maruz kaldığı bir sömürü türüdür. Ancak yetişkinlerde bu sömürünün mağduru olabilmektedir. Zorla dilendirme genellikle kişilerin üçüncü kişiler aracılığı ile baskı, cebir, şiddet, korkutma, kişinin çaresizliğinden yararlanma vb. yöntemler ile kişilerin ruh ve beden bakımından kendini idare edemeyecek durumda gösterilerek kişilerin iyi niyetlerinin de istismar edilmesi ile gelir elde edilmesi olarak tanımlanabilir. Zorla dilendirme genellikle işgücü sömürüsünün bir türü olarak değerlendirilmektedir. Aslında bu görüşün kendi içinde haklı tarafları da vardır ancak işgücü sömürüsü yasal olarak faaliyet gösteren (tarım, madencilik, ev içi hizmetler vb.) bir meslek kolundaki sömürüyü ifade ederken dilencilik bir meslek değildir. Bundan dolayı ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulur.

⁵⁷ Avrupa Konseyi, Cinsel Sömürü Amacıyla İnsan Ticareti Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 19 Mayıs 2000 tarihinde kabul ettiği R (2000) 11 sayılı Karar ve İzahat Belgesi, Temel İlke ve Kavramlar, s. 2.

⁵⁸ ILO, (2017), *Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi*, s. 11.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi 2017 Raporu'na göre dünya genelinde 400 bin kişi zorla dilendirme mağduru olup bunların %90'ını erkekler oluşturmaktadır.⁵⁹

2.4.4. Çocuk Askerlik

Çocuk askerlik; 18 yaşından küçüklerin devlet dışı aktörler tarafından kandırılarak, kaçırılarak, tehdit ile ailelerinden kopararak veya refakatsiz çocukların toplanarak örgüt içinde savaşçı, intihar bombacısı, casus, canlı kalkan, aşçı veya kız çocukların cinsel istismar amaçlı olarak kullanılması olarak tanımlanabilir.

Çocuk askerlik vakalarının neredeyse tamamı iç karışıklıkların egemen olduğu ve devlet otoritesinin bölgesel olarak zafiyete uğradığı ve bu zafiyetin devlet dışı aktörler tarafından doldurulduğu ülkelerde görülür. Bununla birlikte çocuk askerlik vakalarının yoksulluk nedeni ile ailelerin çocuklarını bu örgütlere satması ile ortaya çıkabileceği gibi çocuk nüfusun fazla olduğu ülkelerde ve salgın hastalık ya da iç savaşlar nedeni ile refakatsiz kalmış çocuk nüfusunun yoğun olduğu yerlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında Afrika ve Ortadoğu ülkeleri gelmektedir. Örneğin Nijerya'da çocuklar nüfusun %50 sinden fazlasını oluşturmakta olup bu durum ülkedeki Boko Haram (örgütün kelime anlamı *Batılı Eğitim Haram* anlamına gelmektedir) terör örgütü tarafından da insan kaynağı olarak kullanılmaktadır.⁶⁰

İnsan ticaretinin doğası gereği çocuk askerliğinde sınır aşan bir niteliği vardır. Özellikle internet, terörist gruplarca çocukları örgüt saflarına katmak için

⁵⁹ İbid, s.37.

⁶⁰UNODC, (2018), *Global Report on Trafficking in Persons*, s.31.

kullanılmaktadır. Pek çok çocuk çeşitli yollarla kandırılarak terör örgütleri için savaşçı, intihar bombacısı, casus, canlı kalkan yapmak için kandırılmaktadır.

2.4.5. Organ Ticareti

Organ ticareti bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak insan ticaretinin görülme biçimleri arasına girmiştir. Organ nakli Yirminci yüzyılın en dikkat çekici tıbbi icatlarından biridir. 1950'lerde yapılan ilk başarılı nakilden beri, organ nakli ile binlerce insanın hayatı kurtulmuştur. Ancak organ naklinde gelişen tıbbi ilerleme ile Yirmi Birinci yüzyılın başından itibaren, kişilerin çaresizliğinden faydalanarak bazen “rıza” ile bazen de özellikle refakatsiz çocukların kaçırılarak organ ticaretine konu olduğu bilinmektedir. Bu konuda yayımlanan bilimsel araştırmalara göre gittikçe daha fazla sayıda kişi gelir elde etmek için “nakil turizmi” ile böbreklerini sattıklarını ortaya koymuştur. Organ ticaretinin arz boyutunu özellikle Asya ve Afrika ülkeleri oluştururken talep boyutunu ise Kuzey Amerika, Avrupa ve Yakın Doğu ülkeleri oluşturmaktadır.⁶¹

Organ ticaretinin gerçekleşmesinde dört ayrı metot kullanılmaktadır. Birinci olarak donör, alıcının bulunduğu ülkeye gidebilir/götürülebilir, ikinci olarak alıcı, donörün olduğu ülkeye gidebilir, üçüncü olarak donör ve alıcı aynı ülkede bulunabilir ve son olarak donör ve alıcı üçüncü bir birleşebilir.

Organ naklinin nasıl gerçekleşeceği uluslararası belgelerle standartları çizilse dahi Dünya Sağlık Örgütü’nün verilerine göre 2007 yılında gerçekleştirilen organ nakillerinin yaklaşık %5-10’u yasa dışı yollarla gerçekleştirilmiştir.⁶²

⁶¹ UNODC, (2015), **Trafficking in Person for the Purpose of Organ Removal**, s. 11.

⁶² Y. Shimazono, (2007), **Mapping Transplant Tourism**, World Health Organizations Second Global Consultation on Human Transplantation, Cenevre, s. 19.

2.4.6. Zorla Evlendirme

1956 tarihli Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme köleliğin kapsamını genişleterek zorla evlendirmeyi de kölelik benzeri uygulamalardan biri olarak kabul etmiştir. Sözleşmenin ilgili maddesi şöyledir: *“Bir kadının geri çevirme hakkı tanınmadan ana babası, vasisi, ailesi ya da başka bir kişi ya da gruba para ya da mal olarak bir ödeme karşılığında evlendirilme sözü verilmesi ya da evlendirilmesi ya da kocası, ailesi ya da topluluğu tarafından bir kadının bedel karşılığında ya da başka yoldan bir başkasına aktarılma hakkı, ya da kocasının ölümünde bir kadının miras yoluyla bir başkasına aktarılma zorunda bırakılması”*dır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Modern Köleliğin Küresel Değerlendirmesi 2017 adlı Raporu'na göre 2016 yılında yaklaşık 15,4 milyon kişi zorla evlendirildiği tespit edilmiştir. Ancak bunların 6,5 milyonu 2012-2016 yılları arasında gerçekleşmiş evliliklerdir. Zorla evlendirme mağdurlarının %88'i kadınlardan oluşmaktadır. Kadın mağdurların üçte birinden fazlası kız çocuklarından oluşmaktadır. Mağdurların bölgesel dağılımına bakıldığında ise ilk üç bölge sırasıyla Arap ülkeleri, Afrika ve Asya Pasifik'tir.⁶³

2.4.7. Çocuk Satışı

1956 tarihli Kölelik, Köle Ticareti ve Köleliğe Benzer Kurum ve Uygulamaların Lağvına Dair Ek Sözleşme köleliğin kapsamını genişleterek çocukların üçüncü şahıslara çeşitli nedenlerle devrini de kölelik benzeri uygulamalardan biri

⁶³ ILO, (2017), *Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi*, s. 11.

olarak kabul etmiştir. Sözleşmenin ilgili maddesi şöyledir: “*Kültürel adetler veya uygulamalar sonucu çocuğun ana babası ya da bunlardan biri ya da vasisi tarafından, kendisinin ya da emeğinin sömürülmesi amacıyla ücretli ya da ücretsiz olarak başka bir kimseye verilmesi*”.

Palermo Protokol’ündeki tanımdan da yola çıkıldığında söz konusu çocuk olduğu için araç fiillerin varlığı aranmayacaktır. O halde çocukların sömürü amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması insan ticareti suçunu oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI

Nijerya'da insan ticareti hiç şüphesiz en fazla bulunduğu coğrafyanın sosyo-kültürel yapısından, eşitsizliklerinden ve değer yargılarından beslenmektedir. Nijerya'da insan ticareti suçunu kolaylaştıran nedenler aslında kıtanın tamamında egemen olan yapısal eşitsizliklerden farklı değildir. Bundan dolayı Nijerya'da insan ticareti suçunu daha iyi kavrayabilmek için genelden özele doğru giderek bu bölümde önce kıtanın genel yapısı değerlendirilmiş akabinde Nijerya özelinde incelemelerde bulunulmuştur.

3.1. Arkaplan: Afrika'daki İnsani Krizlere Genel Bir Bakış

Kıta'daki insan ticareti suçunun nedenlerini ve etkilerini daha iyi analiz edebilmek için Kıta'da suçun var olabilmesine olanak sağlayan faktörler iki başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki olan *Coğrafi Etkiler* başlığı altında Kıtanın fiziki özellikleri irdelenirken *Beşeri Etkiler* başlığı altında ise Atlantik Köle Ticareti ve Kolonyal Dönem ile bunların Kıtada yarattığı tahribat yoksulluk, yoksunluk ve iç karışımlar başlığı altında incelenmiştir.

3.1.1. Coğrafi Etkiler

Nijerya'da insan ticareti suçunun boyutlarını tartışmadan önce Afrika kıtasının genel bir sosyo-ekonomik değerlendirilmesinin yapılması yerinde olacaktır. Afrika kıtası Asya ve Amerika kıtasından sonra gelen dünyanın en büyük üçüncü kıtasıdır. Kıta, kuzey-güney doğrultusunda geniş olduğu için iklimi oldukça çeşitlilik

göstermektedir. Kıtanın en kuzey ve en güney bölgelerinde Akdeniz iklim şartları hüküm sürerken, orta bölgesinde tropikal koşullar ancak dönencelere denk gelen bölgelerde ise çöl iklimi koşulları hüküm sürmektedir. Kıta; yalnızca tropik ormanlar ve bitkilere değil aynı zamanda dünyanın en büyük çöllerine de ev sahipliği yapmaktadır.⁶⁴ Afrika kıtasının bu değişken fiziki yapısı şüphesiz bölgeler arası ekonomik gelişmişliğin de çeşitlenmesinde katkı sağlamıştır.

Afrika kıtasının fiziki yapısının insanlar üzerinde yarattığı en önemli zorluk tarımsal faaliyetlerde olmuştur. Kıtanın bir bölümünü çöller oluştururken bir bölümünde tropik iklimlerin görülmesi bunun en önemli nedenidir. Her iki durum da tarımın önündeki en büyük engeldir. Çöllerde yağış kıtlığı yaşanırken tropik bölgelerde ise yağışın fazla düşmesine bağlı olarak toprak çok fazla yıkandığı için verimi düşmüştür. Bu da insanlık tarihinin en önemli ekonomik faaliyeti olan tarımın önündeki önemli engellerdir.⁶⁵

Kıtanın fiziksel-beşeri zorluklarından bir diğeri çevresel koşullardan kaynaklanan hastalıkların yaygınlığıdır. Bu hastalıkların bir bölümü insanları etkilerken diğeri ise hayvanlar üzerinde tesir ederek kıtadaki beşeri sorunları daha dramatik seviyelere taşımaktadır. Afrika kıtasının fiziki yapısından kaynaklanan hastalıkların başında sıtma gelmektedir. Sıtma belirli bir cins sivrisinekten insana bulaşan dünyanın her yanında yaygın olarak görülebilen bir hastalıktır. Ancak sıtma plazmodyumu taşıyan bazı tür sivrisinekler sadece tropik bölgelerde yaşarlar ve merkezi sinir sistemine saldırdığı için oldukça tehlikelidirler. İşte sıtmanın bu ölümcül türlerinin dünyada en yaygın görüldüğü bölge Afrika'nın tropik bölgeleridir. Bu tür

⁶⁴ E. Gilbert ve J. Reynolds, (2016), **Dünya Tarihinde Afrika Tarih Öncesi'den Günümüze**, Küre Yayınları, s.48.

⁶⁵ ibid, s. 50.

bir sıtma, en fazla küçük çocuklar üzerinde etkili olmakla birlikte Afrika’da en fazla çocuk ölümlerine neden olan hastalıktır. Hastalığın yarattığı insani dram bir yana kıtaya getirdiği maliyeti de oldukça ağırdır. Hastalığın tedavisi için aktarılan kaynaklar ve yarattığı işgücü kaybı tüm kıtanın GSYİH’sinin (Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla) yaklaşık yüzde 5’ine tekabül etmektedir.⁶⁶

Hastalıkların kıta üzerinde yarattığı bir diğer tahribatın kaynağı ise çeçe sinekleri ve onun taşıdığı virüs ile hayvanlara bulaşan uyku hastalığıdır. Bu hastalığa yakalanan hayvanların hayatta kalmaları çok enderdir ve genelde besi hayvanları ile atlar üzerinde etkilidirler. Bu hastalığı kıta için önemli kılan husus hayvancılık sektörünü doğrudan etkilemesinden ileri gelir. Çeçe sineklerinin hâkim olduğu Orta ve Batı Afrika’da iklim kuşaklarında hayvancılık yapımına ve at yetiştiriciliği önünde ciddi bir engeldir. Buda kıta için ciddi bir ekonomik kayıp nedenidir.⁶⁷

3.1.2 Beşeri Etkiler

Afrika’nın fiziki yapısından kaynaklanan sorunlardan daha ciddi boyutlarda olanı 1492 yılında Kristof Kolomb’un Yeni Dünya’yı keşfetmesi ile başlamıştır. Yüzyıllar boyunca süren ve hala da devam eden uluslararası rekabet sonucu kıtanın çeşitli yollarla sömürülmeye başlanması Afrika kıtasının sosyo-ekonomik bakımdan az gelişmişliğe sürüklenmesinde dönüm noktası olmuştur. 1455 yılında Papalık Fetvası ile başlayan Portekiz yayılmacılığına daha sonra İspanya, İngiltere, Hollanda,

⁶⁶ ibid, s.53-55.

⁶⁷ ibid, s.57.

Fransa, Danimarka ilerleyen dönemlerde ise Almanya ve İtalya'nın da katılımıyla dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş rekabet başlamıştır.⁶⁸

Avrupalıların şeker kamışından şeker üretmeyi öğrenmesiyle şeker plantasyon sisteminin en önemli üretim maddesi haline gelerek en çok tüketilen gıda maddeleri arasında yer almaya başladı. Şeker üretimi daha önce İtalyanlar tarafından Batı Akdeniz plantasyonlarında Slav ve Arap köleler tarafından üretiliyordu. Ancak On Beşinci yüzyılda yaşanan iki önemli gelişme tarihin seyrini değiştirdi. Birincisi, 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethetmesi ile İmparatorluk Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlayan Çanakkale ve İstanbul Boğazlarına 'da hâkim olmuştu. Böylece İtalya'nın Slav iş gücüne giden yolları kapanmış oldu. Bir diğer önemli gelişme ise Portekizli denizcilerin Batı Afrika kıyılarına ulaşmayı öğrenmiş olmalarıydı. Bu iki olay, şeker plantasyonlarında çalıştırılmak üzere köle işgücünün kaynağının Afrika'ya doğru kayması anlamına da geliyordu.⁶⁹

Portekizliler Hindistan'a giden bir deniz yolu bulma gayreti içinde iken deniz yolları üzerinde adalarla karşılaştılar. Kanarya ve Madeira adaları bunların en önemlileridir. Portekizliler Madeira Adasını şeker yetiştiriciliği için seçtiler. Böylece plantasyon sistemi Atlantik'e taşınmış oldu. Daha sonra Portekizlilerin, Kongo Krallığına yakın Sao-Tome adalarına (potansiyel köle kaynağına yakın) yerleşmeleri ile şeker üretimi ile Afrikalı işgücü arasındaki bağ daha da kuvvetlendi. Öte yandan İspanyolların 1500'de Brezilya'ya ulaşmaları şeker üretim alanlarının hızla yayılmasına, bu da işgücüne duyulan ihtiyacın giderek artmasına neden oldu. Hiç şüphesiz Afrikalıların işgücüne duyulan ihtiyacın nedeni yalnızca şeker ya da bazı

⁶⁸ Williams E., (2013), **Kapitalizm ve Kölelik**, Dipnotayınları, s. 26-27.

⁶⁹ E. Gilbert ve J. Reynolds, (2016), s.236.

tarım ürünlerinin üretimi için tarım alanlarının genişlemesi gösterilemez. Yaklaşık 10 milyon Afrikalının köleleştirilmesinin diğer nedeni ise Afrikalıların tarım konusundaki bilgileri (çivit ve pirinç yetiştiriciliği gibi), bulaşıcı hastalıklara karşı dirençleri ve bazı Afrikalı devletlerinde bizzat kendilerinin bu sürece dahil olmalarıydı.⁷⁰

Atlantik köle ticareti sanayi devrimi ile işgücüne olan talebin azalması⁷¹, Avrupa’da oluşan Afrika diasporasının etkisi ve sivil toplum kuruluşlarının çabaları ile On Dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında tamamen yasaklanmıştı. Ancak bu dönemde Avrupa’da sanayi devrimi ile silah sanayi, gemicilik ve ilaç sektörlerinde gerçekleştirilen atılımlar Afrika için yeni bir dönemin habercisi idi. Avrupa’daki silah sanayideki gelişmeler sayesinde şüphesiz kişiler üzerindeki denetim kurma kabiliyeti artmıştı. Öte yandan gemicilik sanayisinde yapılan atılımlarla Afrika nehirleri üzerinde de rahatça seyahat edebilen gemiler inşa edildi. İlaç sanayisi ile Afrika’nın Avrupalılara karşı doğal kalkanı olan sıtma ve sarıhummaya karşı koruyucu ilaçlar bulundu. Bu sayede Avrupa hem Afrika’nın iç bölgelerine girerek Avrupa sanayisi için gerekli olan hammaddeyi temin edecek hem de doyum noktasına ulaşarak sıkışmış Avrupa pazarları için yeni pazarlar açmış olacaktı. Böylece Afrika’da gittikçe yaygınlaşan köle ticaretiyle Afrika’nın sömürgeleştirilmesine giden yolu açan sanayi devriminin finansmanın ciddi bir bölümünü karşılanmış oldu.⁷² Bu açıdan

⁷⁰ ibid, s.231-248

⁷¹ Avrupada’ki kölelik sisteminin yasal olarak son bulduğu tarihlerin on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına yani Avrupa’nın sanayileşmiş olmaya başladığı döneme denk gelmesi de bu açıdan şaşırtıcı değildir.

⁷² R. Walter, (2013), **Avrupa Afrika’yı Nasıl Geri Bıraktı**, Dipnot Yayınları, s. 225.

değerlendirildiğinde iki kıta arasındaki yapısal eşitsizliğin kökleri de yine Atlantik Köle ticaretinde aramak yerinde olacaktır.⁷³

Öte yandan köleliğin yasal olarak sona erdiği bu dönemde Avrupa kıtasındaki sömürge yarışı da bütün hızı ile devam ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun artık dengeleyici bir güç unsuru olmaktan çıktığı son dönemlerinde oluşan güç boşluğundan yararlanan İngilizlerin ve Fransızlar'ın Asya'yı ve Afrika'yı işgal etmeleri ile dünya savaşı kaçınılmaz bir son olarak bekliyordu. Alman Şansölye Otto Von Bismark'ın sanayileşme sürecini henüz tamamlayamamış ülkesi için zaman yaratmak adına büyük güçlerin ilgisini Osmanlı İmparatorluğu'ndan Afrika kıtasına yöneltmek adına 1885 yılında Berlin Konferansının toplanmasına öncülük etti. Berlin Konferansını önemli kılan husus Afrika'da bugün yaşanan pek çok yapısal sorunun anlaşma metnine bürünmüş hali olmasıdır. Berlin Anlaşması ile fiili işgal kuralı benimsenmiştir. Başka bir ifadeyle bir yeri operasyonel olarak işgal edilmedikçe o bölgede egemenlik hakkı iddia edilmeyecekti.⁷⁴ Berlin Anlaşması ile Afrika kıtasının nasıl talan edileceği prensibe bağlanmış oldu. Böylece kıtanın demografik yapısı, toplumların birbirleri ile olan kültürel dinamikleri hiçe sayılarak bazen de hesaplı bir şekilde sömürgecilerin kıta üzerindeki egemenlik sınırları çizildi.

Sömürgecilik dönemi Afrika tarihi açısından oldukça önemlidir. Nitekim Avrupa, yalnızca Afrika'nın yeraltı zenginliklerinden faydalanmakla, burada bulunan Afrikalıları kendi toprakları üzerinde köleleştirmekle veya onları tıbbi deney kobayı yapmakla kalmamış oluşturduğu yapay sınırlar içerisinde, buradaki toplumları idare

⁷³ E. Williams, (2013), **Kapitalizm ve Kölelik**, Dipnot Yayınları, s.206-223.

⁷⁴ J. Parker & R. Rathbone, (2007), **African History: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, s. 96-98.

edebilmek için kurduğu koloni yönetimleri ile toplumların farklılıklarını vurgulayarak onlar arasında derin uçurumlar oluşmasına da neden olmuştur.

Sömürge yönetimlerinin tesis ettikleri baskı ve denetim mekanizmaları bu dönemde kurumsallaşma fırsatı buldu. Bugün Afrika’da yaşanan ve Afrika’nın yapısal sorunları diye nitelendirilen pek çok olgu bu dönemin mirası olarak nesillere aktarılmaya devam etmektedir. Afrika sömürge yönetimleri buradaki etnik kimlikleri vurguladılar ya da birbirlerinden farklı kültürel dokuları olan toplulukları oluşturdukları yapay sınırlarla bir arada tuttular. Örneğin Ruanda’da binlerce yıl bir arada yaşayan Hutular, Tutsiler ve Twalar farklı görünüşleri üzerinden yeni kimlikler icat edilerek bu toplumları parçaladılar. Tutsilerin açık tenli olmaları dolayısı ile daha ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu iddia edildi. Bu iddialarını da uygulamaya koyan kolonyal güçler Tutsiler’e yönetimde yer vererek, eğitim imkânlarına erişimlerinin önünde her hangi bir engel çıkarmayarak ödüllendirdiler. Böylece icat ettikleri kimlikler sayesinde binlerce yıl bir arada yaşamış toplumları iç savaşın içine sürüklediler.⁷⁵

1960’lar da başlayan dekolonizasyon süreci ile birlikte Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazanmaya başladılar. Ancak dekolonizasyon sürecinin Soğuk Savaş dönemi içerisinde gerçekleşmesi Afrika’yı bu dönemde süper güçlerin mücadele alanına dönüştürdü. Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri’nin çeşitli nedenlerle (yer altı kaynakları, stratejik konum vb.) güç mücadelesi kapsamında kıtada destekledikleri devletlere ya da devlet dışı aktörlere verdiği silah desteği kıtada yaşanan iç savaşa ideolojik bir boyutta kazandırmıştır.

⁷⁵ Florida Üniversitesi Afrika Çalışmaları Bölüm Başkanı Michael Chege tarafından Mahmood Mamdani’nin **Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism** isimli eserinin kitap özeti. Erişim: www.urbanlab.org, 17.04.2019.

Afrika kıtasında yaşanan insani krizlerin bir diğer önemli nedeni ise yoksulluktur. Yoksulluğu açıklamaya yönelik pek çok değerlendirme olmakla birlikte en yalın hali ile kişilerin hayatlarını idame ettirecek temel ihtiyaçlarını karşılayamaması olarak ifade etmek mümkündür. Bu temel ihtiyaçlar sağlık, barınma, gıdaya erişim, eğitim, iş olanakları olarak sıralanabilir. Bugün dünyanın en yoksul bölgelerinin başında ise Afrika gelmektedir. Yoksulluğun sebepleri olarak pek çok bileşen sıralanmaktadır. Bunların başında yolsuzluk, sınırlı iş olanakları, altyapı eksikliği, iç savaşlar, vb. gelmektedir.

Yoksulluk noktasında kıta özelinde bir inceleme yapıldığında ise şaşırtıcı olmayacak şekilde karşımıza sömürgecilik döneminin yarattığı yapısal eşitsizlik ve onunla birlikte gelen yozlaşmış hükümetler çıkmaktadır. Sömürge dönemi boyunca yeraltı kaynakları başka ülkeler tarafından kullanılan Kıta, kendi üretim tesislerini kuramadan 1980'lerden itibaren serbest ticaret gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ile Afrika pazarlarına giren sanayileşmiş devletlerin yeraltı kaynaklarına ulaşması daha kolay oldu. Öte yandan Afrika ise ihraç ettiği yer altı kaynağını mamul madde olarak daha fazla bir fiyat karşılığı satın almak durumunda kaldı. Birde bunlara ek olarak gümrük gelirlerinden de hiçbir şey elde edemedi.⁷⁶ Uluslararası ticaret sonucu düştüğü bu dezavantajlı durum, devlet kademelerindeki yolsuzlukla birleşince kıtanın en ciddi problemlerinden biri olan yoksulluğun temel nedenlerinden biri oluşmuş oldu. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği, barınma, gıdaya erişim, açlık, iş olanaklarının yetersizliği yoksulluğun beraberinde taşıdığı sonuçlar oldu.

⁷⁶ E. Gilbert & J. Reynolds, (2016), s.610-612.

Afrika’da yaşanan insani krizler çerçevesinde HIV (İnsan Bağışıklığı Yetmezliği Virüsü) ve onun ortaya çıkardığı AIDS (Edinilmiş İnsan Bağışıklığı Yetmezliği Sendromu) hastalığı günümüzde en önemli sorunlardan biridir. HIV yalnızca Afrika’nın değil küresel bir sorundur. Ancak ilk teşhisinin konulduğu 1981 yılından beri 20 milyondan fazla kişinin ölümüne neden olan virüsü en fazla taşıyıcısının bulunduğu bölge yüzde yetmiş ile Sahra Altı Afrika’dır.⁷⁷ HIV/AIDS’in sağlık hizmeti olarak yarattığı külfetin yanı sıra, bu hastalık nedeni ile anne ve/veya babasını kaybederek refakatsiz kalan çocuklar pek çok sömürüye açık halede gelmektedir.

Dünya Bankası’nın 2015 verilerine göre dünya nüfusu 7 milyar 358 milyondur. Bu nüfus ise her yıl yaklaşık olarak 80 milyon kişinin eklenmesi ile büyümektedir.⁷⁸ Bu nüfusun 1 milyardan aşkını ise SAA’da (Sahra Altı Afrika) yaşamaktadır.⁷⁹ Yukarıda Kıtanın fiziksel ve yapısal sorunları ile bugün karşı karşıya olduğu ve hızla artan nüfusu değerlendirildiğinde Afrika’da yaşanan insani krizler daha dramatik bir hal alacağı kaçınılmazdır.

Afrika’da yaşanan tüm bu sosyo-ekonomik faktörler şüphesiz insan ticareti suçunun hem görülme biçimlerinin artmasına hem de bu suçun mağdurlarının toplumun her kesiminde ama özellikle çocukların arasında artmasına neden olmuştur. Afrika’yı insan ticareti açısından diğer bölgelere kıyasla farklı kılan hususlar yukarıda sayılan yoksulluk, yolsuzluk, salgın hastalıklar, sağlık ve eğitim imkânlarına erişim kısıtlılığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, iç savaşlar, iç göçler ve refakatsiz kalmış

⁷⁷ M. A. Babayigit & B. Bakır, (2004), HIV Enfeksiyonu ve AIDS: Epidemiyoloji ve Korunma, **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, C.3, S.11, s. 280

⁷⁸ M. M. Yüceşahin, (2013), Afrika: Demografik Yapı, Mekân, Sorunlar ve Gelecek?, **Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal of Population Studies**, C.35, s.31 ve <https://data.worldbank.org>, Erişim: 17.04.2019

⁷⁹ World Bank, (2019), **The World Bank Open Data**, Erişim: <https://data.worldbank.org>, 17.04.2019.

çocuklar, sorunu gibi bileşenlerin Afrika’da daha şiddetli bir biçimde görülmesinden ileri gelir.

Afrika’yı diğer bölgelerden ayıran bir diğer husus ise çocuk sömürüsünün (cinsel, işgücü veya organlarının alınması) kıtadaki en yaygın görülme biçimi olmasıdır. UNODC’nin 2018 yılında yayımladığı İnsan Ticareti Üzerine Küresel Rapor başlıklı çalışmasına göre Afrika’da bulunan insan ticareti mağdurlarının yarısını çocuklar oluşturmaktadır.

3.2. Nijerya’da İnsan Ticaretinin Ağları ve Boyutları

En yalın tanımı ile köle ticareti bireyin meta haline dönüştürüldüğü bir sistemdir. Köle ticaretinin yaygınlığı nedeniyle On Altı ila On Sekizinci yüzyıllar insan sömürüsünün en üst seviyede yaşandığı dönemdir. Bu dönem boyunca Afrikalılar (özellikle Batı Afrikalılar) insanlık dışı koşullarda ailelerinden, toplumlarından koparılıp Avrupa’ya götürüldüler.⁸⁰ Afrika’ya taşınan kölelerin gemilerle taşınma aşamasındaki maruz kaldıkları koşullar⁸¹ ve gittikleri bölgelerdeki karşılaştıkları insanlık dışı muameleler, On Dokuzuncu yüzyılda kölelik karşıtı hareketleri de beraberinde getirerek 1850 yılında köleliğin yasaklanmasına giden yolu açtı. Ancak kölelik, günümüzde insan ticareti adı altında yeniden canlandı.⁸² Maddi karı oldukça

⁸⁰N. S. Okogbule, (2013), Combating the “New Slavery” in Nigeria: An Appraisal of Legal and Policy Responses to Human Trafficking, *Journal of African Law*, C. 57, S.1 s. 57.

⁸¹ Afrika kıtasından, Amerika kıtasına köle taşıyan bu gemilere “Tumberio” yani “Ölüm Gemisi” denilmekteydi. Geminin adının ölüm ile zikredilmesi dahi şüphesiz insanların hangi şartlar altında yaklaşık 35-40 gün süren yolculuk hakkında fikir vermektedir. Gemilerde kadınlar, çocuklar ve erkekler için ayrı bölümler bulunmaktaydı. İnsanlar üst üste taşınarak aynı zamanda güverteye zincirleniyordu. Sıcak ve nemli havanın da etkisi ile insanlar çok çabuk hastalanıyor taşınan kölelerin neredeyse yarısı daha yolculuk esnasında hayatını kaybediyordu. Hayatını kaybeden köleler gemiden aşağı atılıyordu. Ölüm oranlarını düşürmek için hasta olan köleler bizzat öldürülüp gemiden aşağı atılıyordu. Daha detaylı bilgi için bkz. H. Klein, (1999), *The Atlantic Slave Trade*, Cambridge University Press, s.130-160.

⁸² ibid, 58.

yüksek ancak risk faktörü oldukça düşük bir suç olması dolayısı ile özellikle yolsuzluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, siyasi ve ekonomik krizler, insan hakları ihlallerinin yoğun olduğu bölgelerde adeta salgın bir hastalık gibi risk oluşturmaktadır.

Ulaşım ve iletişim alanında yaşanan gelişmeler dünyayı artık daha küçük kılmaktadır. Özellikle internet kullanımının yaygınlığı, hava, kara ve deniz taşımacılığındaki ilerlemeler ulaşım ve iletişim araçlarının çeşitlenmesine yol açmıştır. Öte yandan teknoloji, iletişim ve ulaşım alanında kaydedilen ilerlemeler insan ticareti suçuna mağdur temin etme ve temin edilen mağdurların taşınması veya sevk edilmesi aşamalarını da kolaylaştırmıştır.⁸³

Pek çok Afrika ülkesinin insan ticaretini suçunu kınayan ve yasaklayan uluslararası belgelere taraf olmasına karşın uygulamadaki yetersizlikler nedeni ile insan ticareti suçu kıtanın en önemli sosyo-ekonomik sorunlarından biri olarak sürmektedir.⁸⁴ Afrika'nın en kalabalık ülkesi olarak Nijerya ise bu insanlık dışı olgunun merkezinde yer almaktadır.

Bu bölümde ilk olarak Nijerya'nın insan ticaretini kolaylaştırıcı politik tarihi ve sosyo-ekonomik yapısı değerlendirilmekte, ardından insan ticareti suçunun görülme nedenleri, görülme biçimleri ve insan ticaretinin ağları (ülke içinde ve uluslararası) incelenmektedir.

⁸³ K, Bales (2000), Expendable People: Slavery in The Age of Globalization, **Journal of International Affairs**, C.53, S.2, s.473.

⁸⁴ A, Adepoju, (2005), Review of Research and Data on Human Trafficking in Sub-Saharan Africa, **International Migration**, C.43, S.1, s.75.

3.2.1. Nijerya'da İnsan Ticaretini Kolaylaştırıcı Faktörler

Kuzeyinde Nijer, kuzey doğusunda Çad, batısında Benin, doğu ve güneydoğusunda Kamerun'a komşu olan, resmi adıyla Federal Nijerya Cumhuriyeti Batı Afrika'nın en zengin ülkelerinden biri olup ayrıca en kalabalık ülkesidir.

Şekil 3. Nijerya'nın Komşuları

Kaynak: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (2019), Nijerya, Erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/nijerya>, 05.08.2019.

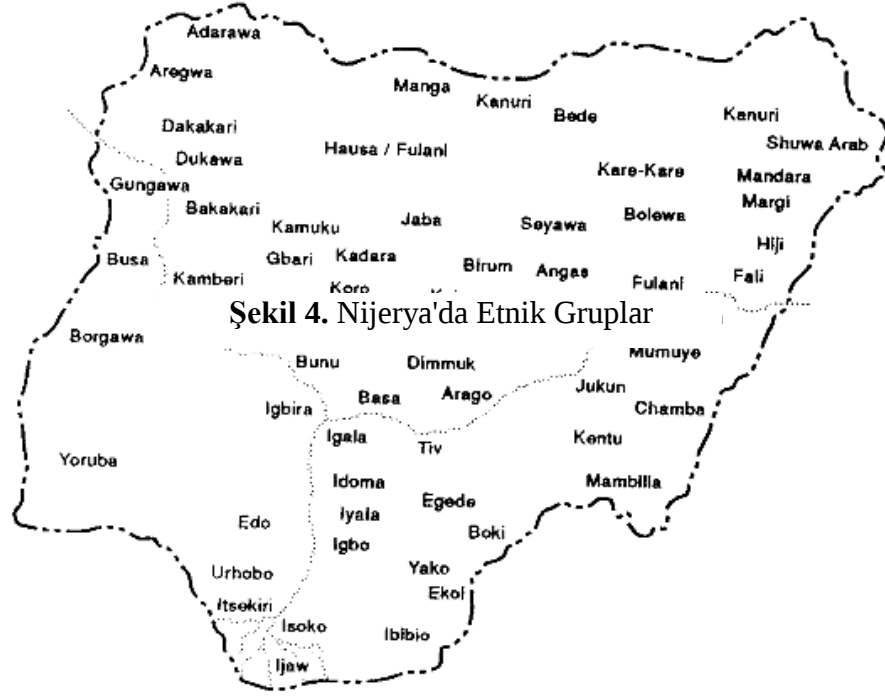
Ülkenin tarihine bakıldığında bugününü belirleyen üç kritik evreden geçtiği görülmektedir. Bunlardan ilki kabaca 1470-1850 yılları arasına tekabül eden Atlantik Köle Ticareti Dönemi, 1861-1960 arası dönemi kapsayan Kolonyal Dönem ve 1960 sonrası dönemi ifade eden, Bağımsızlık Sonrası Dönemdir.

Kabaca 1470-1850'li yıllar arasına tekabül eden ve yaklaşık 400 yıllık bir dönemi ifade eden Atlantik Köle Ticareti Döneminde Nijerya, önce Portekizlilerin akabinde İngilizlerin egemenliği altına girmiştir. Yaklaşık 3,5 milyon bölge halkı başta

şeker plantasyonları olmak üzere gıda üretimi için Amerika ve Avrupa’da köleleştirilmiştir.⁸⁵ Bu ilişki On Dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayi devriminin yaşanması ve işgücüne olan talebin düşmesine kadar sürmüştür.

Nijerya tarihi için ikinci belki de en önemli dönem, İngilizlerin 1861 yılında bölgeyi işgal etmesi ile başlayıp 1960 yılında Nijerya’nın bağımsızlığı ile sonuçlanan ve yaklaşık yüz yıllık bir dönemi ifade eden Kolonyal Dönemdir. Bu dönemde İngiltere Nijer Kraliyet Şirketi aracılığı ile bölgede hâkimiyet kurmuştur. Nijerya’nın kuzeyi ile güneyi arasında yönetim de ayrıma giderek bölgeyi “böl ve yönet” mantığı çerçevesinde dolaylı yönetim biçimi ile idare etmiştir. İngilizler, bölgede seçtiği elitler vasıtası ile İngiliz hükümeti adına bölgenin idare edilmesini sağlamıştır. Bölgede misyonerlik faaliyeti de yürüten İngiltere güneyin Hristiyanlaşmasını sağlarken, kuzeyinin Müslüman olarak kalmasına ayrıca dikkat etmiştir. İngilizler, böylece günümüzde yaşanan etnik ve dini savaşların zemini oluşturmuştur.

⁸⁵Harvard Divinity School. (2019). *Religious Literacy Project*. Erişim: <https://rlp.hds.harvard.edu/faq/transatlantic-slave-trade-nigeria>, Erişim: 17.04.2019.

Kaynak: American Historical Association, (2019), **Location of Nigerian Ethnic Groups**. Erişim: <https://www.historians.org/teaching-and-learning/teaching-resources-for-historians/teaching-and-learning-in-the-digital-age/through-the-lens-of-history-biafra-nigeria-the-west-and-the-world/the-republic-of-biafra/location-of-nigerian-ethnic-groups>, 05.08.2019.

Nijerya’da bulunan İngiliz koloni yönetimi hüküm sürdüğü bir asırlık dönem boyunca bölgedeki etnik ve dini dinamikleri kullanarak bölgeyi yönetme çabası, bağımsızlık dönemine giden zaman diliminde dahi kendini göstermiştir. 1950’li yıllarda bölgenin kuzeyi, doğusu ve batısında kurulan en güçlü üç siyasi parti ile bağımsızlık mücadelesi verilmiştir. Ancak bu siyasi partiler, üç büyük etnik grubun çatışma alanına dönüşmüştür.⁸⁶

⁸⁶ E. Enefe, (2008), **Nigeria Transits, the Consolidation of a Democratic Nation**, Abuja: Kissa Communication Ltd., s.17.

Nijerya tarihi açısından önemli olan son dönem ise ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1960 yılı ve sonrası dönemdir. Bu dönemde siyaset etnisite üzerinden yapılmış, siyasi lider birleştirici bir rol oynamaktan ziyade ayrılıkçı bir dil kullanmıştır. Bu da beraberinde askeri darbeleri ve iç savaşları getirmiştir. Özetle, tarihsel bir çerçeveden değerlendirildiğinde bugün Nijerya, İngiltere'nin sömürge politikası adı altında yayıldığı coğrafyanın sınırlarından başka bir şey değildir.

Ülkenin sosyo-ekonomik göstergelerine bakıldığında CIA'nın (ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı) 2018 yılı verilerine göre Nijerya'nın toplam nüfusu 203 milyon 452 bin 505'dir. Bu nüfusun 2050 yılında 400 milyonu aşacağı öngörülmektedir. Oldukça genç bir nüfusu olan Nijerya'nın nüfusunun %42'sini 0-14 yaş arası çocuklardan, %19'unu 15-25 yaş arası gençler ve çocuklardan, % 30'unu ise 25-54 yaş arası yetişkinlerden oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile ülke nüfusunun 60 milyondan fazlası çalışma çağındadır.⁸⁷ Öte yandan yaşam ömrü, eğitim düzeyi, satın alma gücü paritesi ve kişi başına düşen milli gelir bileşenlerinin bir arada değerlendirilerek oluşturulan İnsani Kalkınma Endeksi verilerine göre Nijerya 189 ülkenin içinde 157. sırada yer almaktadır.⁸⁸

Afrika'nın en kalabalık ülkesi olan Nijerya 250'den fazla etnik grubu bulundurmaktadır. En kalabalık olan ilk üç topluluk sırasıyla %27 Hausa, %14 Igbo (Ibo), %13 Yoruba'lardır. Resmi dili İngilizcedir. Halkın yarısından fazlası Müslümanlardan oluşurken %46'sı Hristiyanlardan oluşmaktadır. Federal hükümet sistemi ile yönetilen Nijerya'da 36 eyalet bulunmaktadır. Ülke genelinde uygulanan

⁸⁷ CIA, (2019), **The World Factbook**, Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, 12.03.2019.

⁸⁸ UNDP, **Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update**, s. 3.

standart bir yasal sistem olmayıp İngiliz Örf ve Adet Hukuku, Şeriat ve geleneksel hukuk kuralları uygulanmaktadır.⁸⁹

Nijerya'nın ekonomik büyümesi tarım, telekomünikasyon ve hizmet sektöründe yaşanmaktadır. Ancak ekonomik büyüme işgücü istihdamı yaratmak konusunda yetersiz kaldığından nüfusunun %62'sinden fazlası (180 milyondan fazlası) Nijeryalı aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır.⁹⁰

Yukarıda ülkenin genel bir sosyo-ekonomik değerlendirmesi yapılmıştır. İnsan ticareti suçu da pek çok suçta olduğu gibi toplumun geri kalmışlığı ile beslenmektedir.

3.2.1.1. Yoksulluk ve Yoksunluk

İşsizlik, yolsuzluk, ekonomik çeşitliliğin olmaması, gelir eşitsizliği, atalet ve zayıf eğitim sistemi Afrika'da yaşanan yoksulluğun bileşenleri olup Nijerya için de durum çok farklı değildir.⁹¹

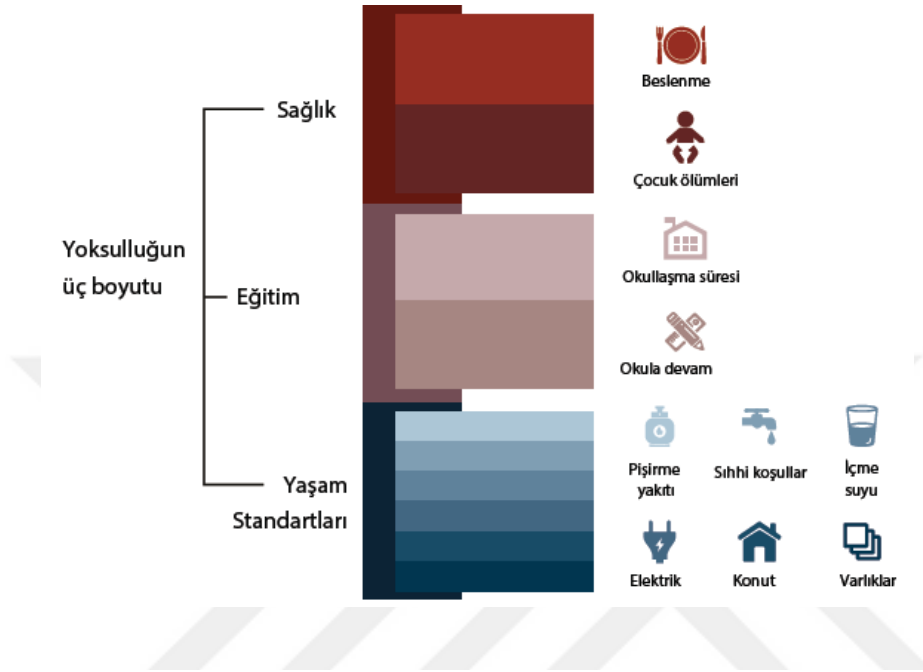
Yoksulluk denilen olgu çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Yoksulluğu yalnızca ekonomik göstergelerle açıklamak konunun indirgemeci bir bakış açısı ile ele alındığı anlamına gelir. UNDP, yoksulluğu sağlık, eğitim ve yaşam standartları açısından üç ana başlık altında toplayarak incelemekte ve bunun ölçümü için oluşturduğu endekse ise Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi denilmektedir. Buna göre kişilerin gıdaya ulaşımı ve çocuk ölümleri “sağlık” başlığı altında; okullaşma oranı ve okula devam durumu “eğitim” başlığı altında, son olarak içme suyuna erişim, sıhhi koşullar, yemek

⁸⁹ CIA, (2019), **The World Factbook**, Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, 12.03.2019.

⁹⁰ CIA, (2019), **The World Factbook**, Erişim: <https://www.cia.gov>, 12.03.2019

⁹¹ U. Chimobi, (2010), Poverty in Nigeria: Some Dimensions and Contributing Factors, **Global Majority E-Journal**, C.1, S.1, s.46.

yapabilmek için yakıt, elektrik kullanımı, konutta yaşama “yaşam standartları” başlığı altında kullanılan ölçütleridir.

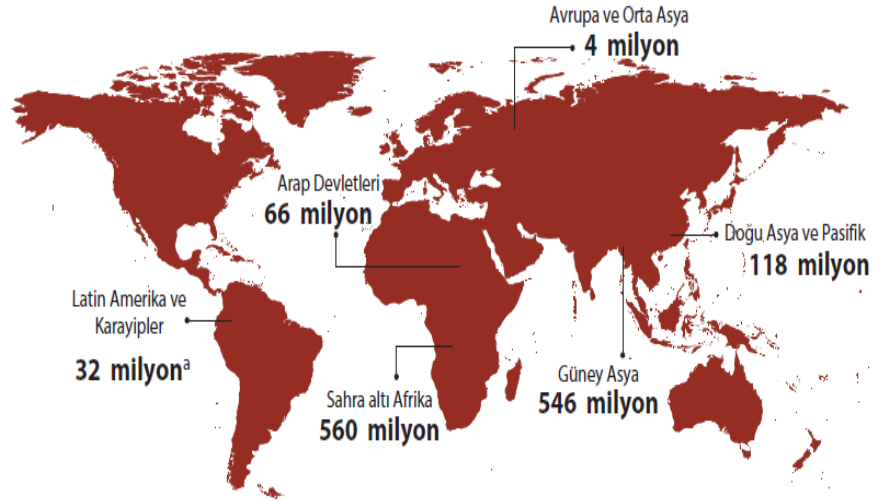

Şekil 5. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)

Kaynak: UNDP, (2018), **Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)**

Sonuçları, s.2.

2018 Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksine göre dünyada 1.3 milyar yoksul birey bulunmaktadır. En fazla yoksul bireyin yaşadığı bölge ise 560 milyon kişi ile Sahra Altı Afrika (SAA)’dır.

Şekil 6. ÇBYE Sonuçlarına Göre Yoksulluğun Bölgesel Dağılımı

Kaynak: UNDP, (2018), **Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE)**

Sonuçları, s.1.

Yaygın ve şiddetli yoksulluk bir SAA ülkesi olarak Nijerya'nın bir gerçeğidir. Toplam nüfusu 203 milyon 452 bin 505 olup ülkenin nüfusunun %62'den fazlası başka bir ifade ile 180 milyondan fazlası yaşamak için temel ihtiyaçlara ulaşamadığı için aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Nijerya'da yoksulluğu temelde altı değişken ile değerlendirmek mümkündür. Bunlar sırasıyla işsizlik, yolsuzluk, ekonomik çeşitliliğin yetersizliği, gelir dağılımındaki eşitsizlik, özellikle varlıklı aileler arasında atalet ve zayıf eğitim sistemidir.

Ucha, *Poverty in Nigeria: Some Dimensions and Contributing Factors* adlı makalesinde Nijerya'daki yoksulluğun nedenlerini araştıran Garcia, Kohl, Ruengsorn Zislin ve Nandi'nin görüşlerini bir araya getirmiştir. Eserde Nijerya'da görülen yoksulluk ülkenin ekonomik çeşitliliğinin olmayışına ve ülke gelirlerinin petrolden elde edilen gelirlere bağlı olması ile açıklanmış ve bu durumun kırılgan bir ekonomiye

neden olduğuna işaret etmişlerdir. Ayrıca hükümet gelirlerindeki istikrarsızlık ve dengesiz iç borçlanma tarım sektörü üzerinde yarattığı dışlama etkisi ülkenin gıda temininde kendi kendine yetememesinin en önemli unsurları arasında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte tüm bu olumsuz ekonomik göstergelerin yabancı sermaye yatırımlarının Nijerya'ya gelmesinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.⁹²

Aslında ülke tarım ve balıkçılık endüstrisi açısından oldukça avantajlı konumdadır. Ülkenin tarımsal toprakları yerfıstığı, kakao, palm yağı üretimine oldukça elverişlidir. Ayrıca Nijer ve Benue Nehirleri ve güneyde yer alan Çad Gölü balıkçılık için önemli bir geçim kaynağı potansiyeli taşımaktadır. Ancak bugün petrol gelirlerinin ülke ekonomisine girmesiyle tarım sektörü daralmıştır. Kakao üretimi %18'den %8'e gerilerken palm yağı ise ülkenin ihracat kalemleri arasından tamamen çıkmıştır.⁹³ Ülke içinde üretilen ürünlerin mevcut ihtiyacı karşılayamaması dolayısı ile gıda fiyatları üzerinde enflasyonist bir baskı oluşmaktadır.⁹⁴ Ford ise Nijerya'da ki yoksulluğu halkın çok küçük bir bölümünün zengin (petrol gelirlerini elinde tutanlar) büyük bir bölümünün yoksul olmasıyla ilişkilendirmiştir. Ford'a göre ayrıca özellikle Nijer Deltasında faaliyet gösteren terörist gruplar nedeniyle yüksek suç oranları da Nijerya'daki yoksulluğu tetiklemektedir.⁹⁵

⁹² R.M.Garcia, K. Richard, A. Ruengsorn ve J. Zislin, (2006), **Nigeria: Economic Performance Assessment**, Washington, DC: United States Agency for International Development (USAID), s. 15

⁹³ P. O. Irikefe, (2013), **Why Nigeria is Not Working, The Predicament and the Promise**, Oyo: Kraft Books Ltd., s. 47.

⁹⁴ OECD, (2015), **Oecd Investment Policy Reviews Nigeria**, Paris, s. 15.

⁹⁵ N. Ford, (2007), Nigeria: Pouring Oil on Delta's Troubled Waters? **African Business**; Erişim: <http://www.allbusiness.com/government/electionspolitics-politics/8909190-1.html>. ve O. Chimakonam, (2014), **Philosophy and Economic Injustice in Nigeria**, Philosophy Study, C.4, S.7, s. 477.

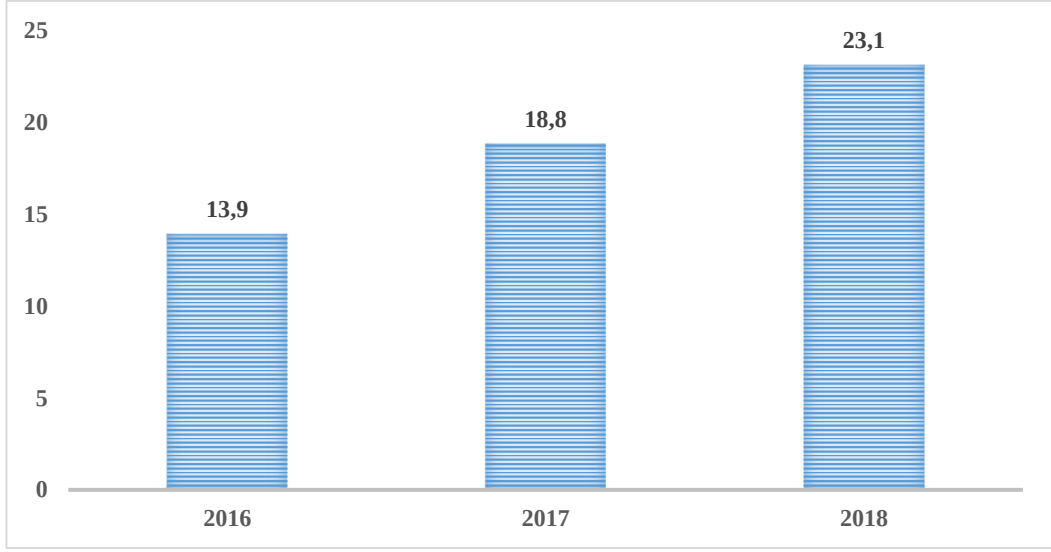
Hangi bakış açısı ile bakılırsa bakılsın Nijerya zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına karşın dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte dünyada AIDS/HIV'in en yaygın görüldüğü ve buna bağlı ölümlerin yaygın olduğu bir ülkedir. 2017 yılı verilerine göre nüfusunun yaklaşık 5 milyonu AIDS/HIV ile yaşamaktadır. Yine aynı yıl 150 bin kişi de bu hastalıktan hayatını kaybetmiştir.⁹⁶ Elbette bu durum refakatsiz/ebeveysiz kalmış çocuklar sorununu da beraberinde getirmektedir.

Çocuk ölümleri üzerinde bir değerlendirme yapıldığında 2018 yılında doğan her 1000 çocuğun 63'ü hayatını kaybetmiştir. Bu ölümlerin büyük çoğunluğu sağlık imkânlarının gelişmemesi ve ailenin bebeklerini hastaneye götürecek maddi yeterliliklerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Nijerya'nın çok büyük bir bölümü temiz su kaynaklarına ve sağlık hizmetlerine erişmemektedir. Buna bağlı olarak Nijerya'da pek çok çocuk sıtma, dizanteri, tetanos gibi hastalıklardan hayatını kaybetmektedir.⁹⁷

Yoksulluğun bir diğer bileşeni ise işsizliktir. Her iki olgu arasında da güçlü bir korelasyon bulunmaktadır. Kişiler işsiz olduğunda, doğal olarak gelir elde edemez ve bu kişinin yaşam standartlarını etkiler. Nijerya dünyada işsizliğin en yaygın görüldüğü ülkeler arasında yer almaktadır. İşsizlik özellikle lisans eğitimi almış gençler arasında daha yaygın görülmektedir.

⁹⁶ CIA, (2019), **The World Factbook**, Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>.

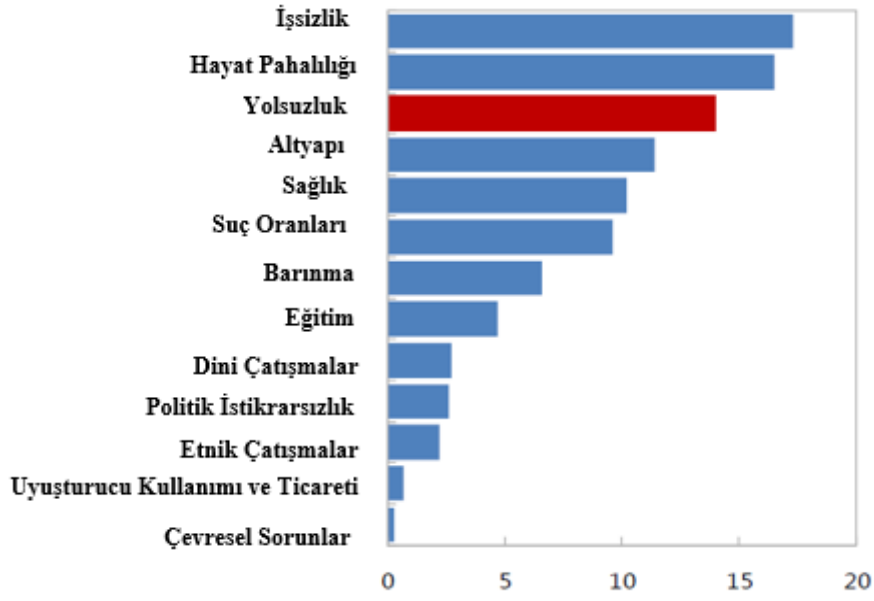
⁹⁷ C. Ucha, (2010), s.49.

Şekil 7. 2016-2018 Yılları Arasında Nijerya'da İşsizlik Oranı

Kaynak: Trading Economics, (2019), **Nigeria Unemployment Rate**, Erişim: <https://tradingeconomics.com/nigeria/unemployment-rate>, 05.08.2019.

Nijerya'nın ekonomik gelirleri daha çok hammadde özellikle petrol ihracatına dayanmaktadır. Ancak buradan elde edilen gelir ülkenin kalkınması için istihdam yaratacak alanlara harcamak yerine belirli bir grup yönetici elit ve onların geldiği aile bireyleri arasında paylaşılmaktadır. Gıdaya ulaşımın kısıtlı ve işsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkede yolsuzluk kaçınılmaz bir son olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin her bir organında rüşvet ve yolsuzluk olayları çok sık görülmektedir. UNODC'nin 2016 yılı verilerine yolsuzluk Nijerya'nın kalkınmasının önündeki en önemli üçüncü etkidir.

Şekil 8. Nijerya Halkına Göre Nijerya'nın En Önemli Sorunları

Kaynak: UNODC, (2017), **Corruption in Nigeria Bribery: Public Experience and Response**, s. 18.

Ülkede yolsuzluğun yüksek olması iki önemi sorunuda beraberinde getirmiştir. Bunlardan ilki ülke gelirleri istihdam alanı yaratacak alanlara kanalize edilememektedir. Buda işsizlik sorununu beraberinde taşımaktadır. İkincisi ise ülkenin yolsuzluk konusundaki bilinirliği yabancı sermaye yatırımları üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Tüm bu ekonomik göstergeler ile birlikte nüfusunun büyüme hızı %2.54 iken ülkenin reel büyüme hızının yalnızca %0.8 olması ekonominin iyi olmadığını açıklıkla göstermektedir.⁹⁸

⁹⁸ CIA, (2019), **The World Factbook**, Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, 14.03.2019.

Yoksullukla mücadele etmenin en önemli yolunun eğitimden geçtiği aşikârdır. Dünya Bankasına göre eğitim kalkınmada kilit role sahiptir. Ne var ki Nijerya'daki yoksulla mücadele kilit role sahip eğitim alanında da ciddi sorunlar vardır. Bu sorunlarının kökleri, tıpkı diğer sosyo-ekonomik sorunların nedenlerinde olduğu gibi kolonyal döneme uzanmaktadır. Önce Portekiz daha sonra İngiltere egemenliğine giren bölgede her iki sömürgeci güçte eğitimi temel seviyede tutmayı tercih ederek yalnızca kendilerine yakın, ihtiyaç duyacakları kadar sayıda ve nitelikte elit sınıfların eğitim almasını sağlamışlardır. İleri düzey eğitim alan kişi sayısı ise 300 yıllık Atlantik Köle Ticareti ve Kolonyal dönem boyunca parmakla sayılabilecek kadar azdır.⁹⁹ Bu güne baktığımızda sorun ehemmiyetini hala korumaktadır. 62. Ulusal Eğitim Kongresi'nin açılışında konuşan Nijerya Eğitim Bakanlığı Daimi Sekreteri Adamu Hüseyini “*Dünyada yaklaşık 20 milyon çocuk okula gidemiyor. Bu çocukların 10.5 milyonu yani yarısı Nijerya'da bulunuyor.*” açıklaması eğitime erişim sorunsalının ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Çocukların okula gidememesinin en önemli nedeni ise yoksulluk ve iç karışıklıklar nedeni ile ailelerin yerinden edilmişliği gösterilmektedir. Ayrıca terör gruplarının (Boko Haram) özellikle kız çocuklarının eğitime katılımlarının engellenmesi için yürüttüğü terörist faaliyetlerde eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir. Öte yandan lisans düzeyinde eğitim veren kurumların kapasitesi yoğun nüfus ihtiyacını karşılayabilecek durumda değildir. Ayrıca ülkenin üst sınıfın çocukları yurtdışında ileri seviyede eğitim alsalar da çeşitli

⁹⁹ D. Ziankahn, (2011), **The Impact of Military Coups D'etat on West Africa's Socio-Economic and Political Development**, s. 22. (Basılmamış doktora tezi)

nedenlerle ülkelerine dönmek yerine eğitim aldıkları ülkede kalmayı tercih etmeleri de ülke için vasıflı işgücü kaybı oluşturmaktadır.¹⁰⁰

Yoksulluğun yanı sıra Nijerya'nın özellikle kırsal bölgelerinde bir diğer önemli sosyo-ekonomik sorunu yoksunluktur. Yoksunluk ise kişilerin hayatlarını idame ettirecek temel ihtiyaçları olan yemek, giyim, barınma, ev gereçleri ve yakıt, eğitim, sağlık, çalışma ve sosyal koşullar gibi bileşenlerin olmaması durumudur.¹⁰¹

Nijerya'daki yoksunluktan en fazla etkilenen gruplar kadınlar ve çocuklardır. Gordon ve diğerlerine göre Nijerya'daki çocukların %52,6'sı eğitim, gıda, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine hiç erişememektedir. Yine çocukların yaklaşık yarısı barınma imkânı bulunmamaktadır. Nijerya'da her yıl bir milyon çocuk henüz beş yaşına gelmeden hayatını kaybetmektedir.¹⁰²

3.2.1.2. İç Karışıklıklar ve Zayıf Devlet Yapısı

Tarihsel bir çerçeveden bakıldığında bugünkü Nijerya ülke toprakları üzerinde pek çok krallık kurulmuştur. Bu devletlerin çoğu o bölgede aynı anda varlık göstermişlerdir. Örneğin Onuncu yüzyılda Nijerya'nın doğusunda Bornu Krallığı, kuzeyinde Kano Krallığı, On Üçüncü yüzyılda ise Kanem Bornu İmparatorluğu, ülkenin kuzeyinde Sokoto Hanedanlığı, Güneyinde Oyo İmparatorluğu, Benin Krallığı, Nupe Krallığı bugünkü Nijerya topraklarında kurulmuşlardır. On Sekizinci yüzyılda Portekiz ve İngiliz sömürge güçleri ülkeye gelmişlerdir. 1861 yılında Lagos

¹⁰⁰ B. Rumelioğlu, (2016), **1999 Yılı Sonrası Nijerya'nın Dış Politikası ve Nijerya-ABD İlişkileri**, Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 38. (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi).

¹⁰¹ P. Townsend, (1987), Deprivation, **Journal of Social Policy**, C. 16, S 2, s. 125-127

¹⁰² D. Gordon, S. Nandy, C. Pantazis, S. Pemberton, ve P. Townsend, (2003), The Distribution of Child Poverty in The Developing World, **Report to UNICEF**, Centre for International Poverty Research, University of Bristol, Bristol.

İngilizler tarafından ele geçirilmiş, 1900 yılına kadar da bugünkü Nijerya coğrafyasını egemenliği altına almıştır. 1914 yılında ise Müslüman kuzey ile Hristiyan güney bölgeleri birleştirilmiştir.¹⁰³

Nijerya'nın siyasi tarihi kimi zaman dini kimi zaman etnik sorunlarla doludur. Ülkenin kuzey-güney yönlü dini bölünmüşlüğü potansiyel bir iç karışıklığa işaret etmektedir. Kuzey'de yer alan Hausa ve Fulani kabileleri Müslüman iken güneyde yer alan Yorubalar hem Müslüman hem Hristiyan nüfusu içinde barındırırken Igbolar Hristiyandır. Bu bölünmüşlüğü yarattığı gerilimi azaltmak için ülkenin eyalet sayısı 36'ya kadar çıkarılmıştır. Ancak bu bir çözüm olmamıştır. Ülkede birleştirici rol oynaması beklenen siyasi partiler nepotizmin kurbanı olarak etnik ve dini temelli politikalar yürütmeye devam etmektedirler. Bu etnik ve dini temelli bakış açısının ülke yönetiminde ve kaynakların tahsisine de yansması ülkedeki iç savaşların temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁴

Nijerya tarihi boyunca yaklaşık 350 yıl boyunca köle ticaretini, 100 yıl boyunca sömürge dönemini yaşamış bir ülkedir. Ancak bunlara bağımsızlık sonrası 30 yıl boyunca süren darbeler dönemi de eklenmiştir.¹⁰⁵

Yaşanan iç savaşların ve darbeler silsilesinin temelinde ise Nijerya'da bulunan enerji kaynaklarının nasıl tahsis edileceği, bu kaynakların hangi etnik gruplar tarafından kontrol edileceği sorunu bulunmaktadır.

¹⁰³ İ. Ermağan, *Afrika'nın En Büyük Ekonomisi ve Nüfusu Nijerya'nın Başlıca Problem ve Potansiyelleri*, s.6 Erişim: <https://www.academia.edu>, 17.04.2019.

¹⁰⁴ ibid, s.7.

¹⁰⁵ H. Alapıkı, (2005), *State Creation in Nigeria: Failed Approaches to National Integration and Local Autonomy*, *African Studies Review*, C.48, S.3, s.52-53.

Yaşanan en ciddi iç savaş, Nijerya'nın bağımsızlık sonrası kaotik durumundan yararlanmak isteyen ve Doğu Nijerya Valisi olarak görev yapan Albay Chukwuemeka Odumegwu Ojuwu'nun 1967 yılında petrol kaynaklarının büyük bir bölümünün bulunduğu Nijerya'nın Biafra bölgesinde bağımsızlığını ilan etmesi ile patlak vermiştir. Bunun üzerine Yakubu Gawon hükümetinin buna karşılık vermesi ile 3 yıl süren kanlı iç savaş başlamıştır. Biafra Savaşı bir başka boyutu ise Fransa ve İngiltere'nin bölgedeki egemenlik yarışıdır. Nitekim İngiltere Nijerya Hükümeti'ni desteklerken Fransa ise Biafra bölgesine silah sevkiyatı yapmıştır. İç savaş İngiltere'nin bölgedeki baskınlığı sonucu üç yıl sürmüş olsa da bugün hala bu bölgede MASSOB (Bağımsız Biafra Devleti Kurtuluş Hareketi) adında bağımsızlık için çalışan bir hareket mevcuttur.¹⁰⁶

Bunun dışında ülke iki silahlı terör örgütü ile de mücadele halindedir. Bunlardan ilki yaptığı katliamlarla adını sıkça duyduğumuz Boko Haram diğeri ise MEND (Movement for the Emancipation of the Niger Delta-Nijer Deltası Kurtuluş Hareketi)'dir.

İngiliz sömürge yönetimi altında Nijerya'nın güneydoğusunda 1958 yılında bulunan petrol ülkenin tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren İngiliz petrol şirketleri buradan petrol çıkarmaya başlamıştır. Ancak 1958-1969 yılları arasında çıkarılan petrol gelirlerinin büyük bir bölümü bu şirketlere aitti. O kadar ki 1969 yılına kadar petrol gelirleri Nijerya'nın Gayri Safi Milli Hasılasında yalnızca %20'lik paya sahip iken bugün ülke gelirlerinin %85'i petrol gelirlerinden

¹⁰⁶ M. Bayram, (2017), Enerjeopolitik Müdahaleler ve Afrika'daki İç Savaşlar: Nijerya, Angola ve Sudan Örnekleri, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, S.1, s. 220-221.

oluşmaktadır. 1969'a kadar da elde edilen gelirlerin yarısı Güney Federe Devletine aitti.¹⁰⁷

1980'lerin sonunda petrol gelirlerindeki düşüş nedeniyle azalan gelirlerin sorumlusu olarak mevcut sivil yönetimler gösterilerek askeri yönetimlerin hüküm sürdüğü dönem başlamıştır. 1990'lar da Nijerya'da etnik ve dini ayrım söylemleri daha da şiddetlenmiştir. Bu dönemde bölgenin en büyük üç etnik grubu olan Ogoni, Ijaw ve Igbolar bildiriler yayımlayarak bölge halkının fakirlik içinde olduğunu, İngiliz Şirketlerinin istihdam yaratmadığını ve petrol gelirlerinden çok düşük gelir elde ettiklerini, petrol çıkaran şirketlerin yarattığı çevre kirliliği nedeni ile balıkçılık ve tarım sektörünün çok olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu talepler ülkedeki eyalet sistemine ve desantralizasyona karşı duruşu da ortaya koymuş ve ünite-devlet sistemine çağrı yapmıştır. Nijerya hükümeti ise bu talepleri oldukça kanlı bir şekilde bastırmıştır. Bu etnik grupların oluşturduğu sivil toplum örgütlerinin liderleri idam edilmiştir.¹⁰⁸ Nijerya hükümetinin bölgede yaşanan gerilimi askeri müdahaleler ya da idam etmek gibi yöntemler kullanarak bastırması Nijer Deltasında günümüze kadar süren etnik çatışmalar sorununu beraberinde getirmiştir.

Bölgede oluşan silahlı gruplar NDPVF (Nijer Deltası Halkının Gönüllü Gücü), FNDIC (Federal Nijer Deltası Ijaw Toplulukları) daha sonra MEND adı altında faaliyet göstermeye başlamıştır. Örgütün amacı petrol gelirlerinden daha fazla pay elde edebilmektir. MEND bölgede yabancı şirketlerde çalışan yabancı işçilerin kaçırılması, petrol kuyularına saldırı gibi faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda ülkenin

¹⁰⁷ A. G. Uluer, (2014), **Nijerya'da Silahlı Örgütler: Boko Haram ve MEND**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.75. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁰⁸ K. Nwajaku-Dahou, (2012), The Political Economy of Oil and 'Rebellion' in Nigeria's Niger Delta, **Review of African Political Economy**, C.39, S.132, s. 302.

petrolden elde ettiği gelirlerde ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Yaşanan gelişmeler karşısında askeri müdahalenin yeterli olmadığını anlayan merkezi hükümet 2009 yılında MEND mensuplarına af çıkarmıştır. Bu dönemde pek çok MEND mensubu kişi bu aftan yararlanmak için başvurmuş ve örgütte ciddi bir insan kaybı yaşanmıştır. Ancak 2012 yılından sonra örgütün eksiklerini kapatarak güçlendiği bilinmekte olup düzenlediği saldırılarda onlarca kişi hala yaşamını yitirmektedir.

Nijerya’da faaliyet gösteren bir diğeri silahlı terör örgütü ise Boko-Haramdır. Boko-Haram 2001 yılında kurulmuş bir terör örgüttür. Sömürgecilik döneminde yaşanan gelişmelere atıf yapılarak batıya ait her sistem ve kültürü haram olarak değerlendirilmektedir. Ekonominin de iyi yönetilemediği vurgusu yapılarak çözüm olarak Nijerya için şer-i hükümlerin hâkim olması gerektiği savı ile hareket etmektedirler.¹⁰⁹

Nijerya’nın kuzeyinde 12 eyalet hukuk sistemlerini şeriat kanunlarına göre düzenlemiştir. Bu 12 eyaletin şeriata geçişi yalnızca dini inanışlarını yaşamak isteyen grupların talepleri olarak değil aynı zamanda batılı sistemlerin yanında Hristiyan güneye karşıda bir savunma mekanizması olarak değerlendirmek mümkündür.¹¹⁰ Örgüte katılımın büyük bölümü ülkenin kuzeydoğusunda yaşayan öğrencilerdir. Gençler hem barınma hem de geçim elde etmek için örgüte katılım sağlamaktadır. Çalışmanın bir önceki bölümünde de ifade edildiği üzere halkın yarısından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşayan bir ülkede genç nüfusun daha iyi yaşam şartları

¹⁰⁹ G. Onuoha, (2013), Cultural Interfaces of Self-Determination and the Rise of the Neo-Biafran Movement in Nigeria, **Review of African Political Economy**, C.40, S.137, s. 430.

¹¹⁰ E. Obadare, (2007), Religious NGOs, Civil Society and the Quest for a Public Sphere in Nigeria, **African Identities**, C.5, S.1, s. 142.

vaadi ile bu tip terör örgütleri içerisinde yer alarak kendini bulma çabası şaşırtıcı olmayacaktır.¹¹¹

Örgütün yürüttüğü faaliyetlerin başında silahlı ve bombalı saldırılar, suikastlar, banka soygunları, adam kaçırma ve fidye isteme yer almaktadır. Ayrıca 2014 yılında bir okuldan 276 kız çocuğunu kaçırması ile tüm dünyaya adını bir kere daha duyurmuştur. Kaçırılan çocuklar, örgüt içindeki işlerde çalıştırılmakta, savaşçıları ile evlendirmekte ya da intihar bombacısı olarak kullanılmaktadır.¹¹²

Şekil 9. Nijerya'da Boko Haram'ın Etkili Olduğu Eyaletler

Kaynak: Diplomatik Strateji Araştırma Merkezi

Boko Haram terör örgütünün yarattığı kaotik ortam şüphesiz hem iç göçü hem de uluslararası göçü etkilemiştir. BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine göre Boko Haram terör örgütünün yürüttüğü faaliyetlerden

¹¹¹ A. G. Uluer, (2014), s. 64.

¹¹² B. Wolfgang, (2017), **Çalman Hayatlar Boko Haram ve Afrika'nın Kalbindeki Terör**, Kor Yayıncılık.

dolayı 2 milyondan fazla kişi yerlerinden edilmiştir. Bunların yalnızca %8'i kamplarda yaşarken diğerleri ülkenin farklı bölgesinde zor şartlar altında yaşamaktadır. İç göçlerin yanı sıra yaklaşık 240 bin kişi Nijerya'nın komşuları olan Çad, Kamerun ve Nijer'e göç etmek zorunda kalmışlardır.¹¹³

Nijerya'da yaşanan iç göçlerin ya da uluslararası göçlerin tek nedeni Boko Haram değildir. Çalışmanın başında da bahsedildiği üzere Nijerya'nın kırılgan ekonomik ve siyasi yapısı hem iç hem de uluslararası göçü tetiklemektedir. Özellikle 1980 ve 1990 ile başlayan uluslararası göç hareketi ülke içinde yaşanan istikrarsız ortam ve yolsuzluk Nijeryalıların kendi ülkelerine olan inançlarını kaybederek refah düzeyi daha yüksek olan ülkelerde daha iyi yaşam koşulları altında yaşamak için göç etmelerine neden olmuştur. Buda Nijeryalıların ülkeleri dışında daha hassas bir konumda bulunmalarına ve sömürüye daha açık hale gelmesine neden olmaktadır.

3.3. Nijerya'da İnsan Ticaretinin Görülme Formları ve Ağları

Çalışmada sıklıkla ifade edildiği üzere insan ticareti suçu siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların hâkim olduğu bölgelerde daha yaygın bir şekilde görülen ve sosyo-ekonomik gelişmelere kolaylıkla adapte olabilen bir suç türüdür. Yasadışı bir faaliyet olan insan ticareti görüldüğü bölge de aynı zamanda ciddi bir sosyal probleminde varlığına işaret etmektedir. Suçun mağdurlarının cinsiyet profiline bakıldığında toplumun tüm kesimleri (kadın, erkek veya çocuklar) bu suçun konusu olabilmektedir. Ancak Nijerya özelinde kadınlar ve çocuklar bu suçtan daha fazla etkilenen grupları oluşturmaktadır.

¹¹³ BMMYK, (2019), **UNHCR Regional Update - Nigeria Situation March and April 2019**. Erişim: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/69582>, 31.07.2019.

Afrika özelinde insan ticareti suçunun boyutlarına ilişkin sınırlı sayıda kaynak mevcuttur. Konu, Nijerya özeline indirildiğinde ise bu durum daha dramatik hale gelmektedir. Ancak 2003 yılında UNICEF¹¹⁴, 2001 yılında ILO¹¹⁵, ve 2002 yılında WHARC (Kadın Sağlığı ve Araştırma Merkezi)¹¹⁶ tarafından yapılan anketlerden ve bugün UNODC tarafından yayımlanan raporlardan (özellikle 2003 ve sonrası) çıkan sonuçlar günümüze de ışık tutmaktadır. Buna göre anılan çalışmalarda ortaya çıkan bulgular şunlar olmuştur;¹¹⁷

- I. Nijerya insan ticareti konusunda kaynak ülke konumundadır. Mağdurların büyük çoğunluğunu çocuklardan ve kadınlardan oluşturmaktadır. Kadın ve çocuklar genellikle İtalya, Hollanda ve İspanya’da cinsel sömürüye maruz kalmaktadır. Ayrıca, Fildişi, Benin ve Mali’de Nijeryalı kadınlar ve çocuklar için hedef ülke konumundadır.
- II. Nijerya Batı Afrika’daki çocuk ticaretinin merkezidir. Nijeryalı çocuklar hem ülke içinde hem de ülke dışında çeşitli sömürü biçimlerine maruz kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Nijerya çocuk ticaretinde de hem kaynak hem transit hem de hedef ülke konumundadır. Nijeryalı çocuklar için hedef ülke genellikle Kamerun, Gabon, Ekvatorial Gine’dir. Bu ülkelere çocuklar cinsel ya da işgücü sömürüsü amacı ile taşınmaktadır. Öte yandan Suudi Arabistan ve Avrupa’da Nijerya merkezli çocuk

¹¹⁴ UNICEF, (2003), **Innocenti Research Centre, Trafficking in Human Beings, Especially Women And Children, In Africa.**

¹¹⁵ ILO, (2001) , **Combating Trafficking in Children for Labour Exploitation in West and Central Africa Synthesis Report.**

¹¹⁶ WHARC, (2002), **Annual Report.**

¹¹⁷ A. Amuda-Kannike, (2017), Human Trafficking: A Global Challenge Reflection on the Challenges in Nigeria, **Journal of Law, Policy and Globalization**, C.61, s.193-194.

ticaretinde hedef ülke konumunda iken sömürü biçimi burada cinsel sömürü, organ ticareti ya da yasadışı evlatlık verilme olarak karşımıza çıkmaktadır.

III. Mağdurların Avrupa'ya transferlerinde çoğu zaman sahte belgeler kullanılarak kara, hava ve deniz yolları kullanılmaktadır. Ancak bunun dışında Sahra çölünü yürüyerek geçmek sureti ile Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçmekte kullanılan güzergâhlardandır. Mağdurlar hedef ülkeye geldiklerinde çoğu zaman seyahat masraflarını ödemeleri karşılığında fuhşa zorlanmaktadır. Ancak çocuklar için durum daha vahimdir. Daha savunmasız olan çocukların sömürüsü yola çıktığı andan itibaren başlamaktadır.

IV. Kız çocukları genellikle ev içi hizmetlerde kullanıma ya da cinsel sömürüye maruz kalırken erkek çocukları inşaatlarda, plantasyonlarda ve maden ocaklarında ağır şartlarda çalıştırılmaktadırlar.

İnsan ticareti suçu sınır aşan boyutunda mağdurların genellikle tarihsel, kültürel veya sömürge bağlarının olduğu, diasporalarının bulunduğu ya da coğrafi yakınlıklarının olduğu ülkelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin İspanya'da Dominikli kadınların cinsel sömürüye maruz kalmaları Dominik Cumhuriyeti'nin İspanya'nın eski sömürgesi olması dolayısı ile bir ilişki kurulabilirken Nijeryalı kadın ve çocukların en fazla insan ticareti suçuna konu olduğu ülkelerin başında İtalya, İngiltere, İspanya, Hollanda veya ABD (Amerika Birleşik Devletleri) olması bu ilişki türlerinin her birine örnek olarak gösterilebilir. Örneğin 1980'ler de ucuz işgücü olarak İtalya götürülen Nijeryalılar özellikle 1990'lardan sonra cinsel sömürü amacı ile taşınmaya başlanmıştır. İtalya'nın Nijerya ile coğrafi bir yakınlığı bulunurken,

İngiltere ve İspanya'nın eski sömürgesi, ABD ile ise mevcut ticari ilişkilerinin yanı sıra pek çok alanda işbirliği mevcuttur. ABD'nin Minnesota eyaleti göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Ancak Minnesota'yı bu çalışmamız için özel kılan burada bulunan ve yükseköğretim gören genç kadınların uyuşturucuya bağımlı kılındıktan sonra tacirler tarafından fuhşa zorlanmasıdır.¹¹⁸

Nijerya'daki insan ticaretinin ağlarını daha iyi analiz edebilmek için Nijerya'da faaliyet gösteren uluslararası suç şebekelerinin de ayrıca değerlendirmeye tutulması önemlidir. Burada suç örgütleri çok yönlü olarak çalışmaktadırlar. İnsan ticareti onların suç profillerinden yalnızca biridir. Özellikle kadın ve çocuk ticareti ile uyuşturucu ticareti genellikle aynı suç halkasının içinde gerçekleşmektedir.¹¹⁹ Nijerya insan ticareti suçunun işlenmesinde kaynak, transit ve hedef ülke olması dolayısı ile suç ağları yalnızca Nijerya sınırları ile sınırlı değildir. Suç örgütleri hedef ülkelerin kamu sektörlerine sızarak burada sahte belge temini ve suçun ülke içinde işlenmeye devam etmesini sağlama gibi suçla mücadelede hayati öneme sahip iki önemli unsuru bertaraf etmektedirler.¹²⁰

Nijerya'da insan ticareti suçu üç tip organize suç örgütü tarafından işlenmektedir. Bunlardan ilki eski model hiyerarşi ya da piramit tipidir. Bu örgütlenmede birkaç tane büyük organizatör vardır, bunların büyük bölümü Lagos eyaletindendir ve bunlar dünyanın diğer ülkelerindeki benzer suç örgütleri ile ilişki halindedir. Suç baronları genellikle toplumun elit kesimine mensup bireylerden, hükümet yetkililerinden ya da bu suç örgütlerinin içinde daha önce bulunmuş ve

¹¹⁸ L. Shelly, (2010), s.247.

¹¹⁹ ibid, 286.

¹²⁰ İbid, 287.

faaydalanmış kişilerden oluşmaktadır. Bu kişiler daha çok insan ticareti suçundan elde edilen gelirlerin hâlihazırda Nijerya’da uygulaması çok zayıf olan kara para aklama kanununa takılmasını engellerler. İkinci tip organize suç örgütü yapısı ise esnek organize ağılardır. Bu yapılanmada tacirler küçük gruplar halinde örgütlenmişlerdir. Bunlar genelde yakın arkadaşların, aynı kabile üyelerinin ya da akrabaların bir araya gelmesi ile örgütlenmişlerdir. Bu yapılanmada suç örgütü birinci örgüt modelinin aksine mafya tipi bir oluşum değildir. Daha çok ticari bir yapılanmayı andırmaktadır. Üçüncü organize suç yapılanması ise hücre tipi oluşumlardır. Burada birkaç kişiden oluşan gruplar vardır ve grup içinde görev dağılımı kesin çizgilerle ayrılmıştır. Bu hücreler bağımsız yapılar olup suçun oluşması ve gelirlerin elde edilmesinden kendileri sorumludur. Hücre tipi örgütlenmede örgüt mensubu bir kişi ötekini tanımadığı için tespiti ve örgütün çökertilmesi oldukça güçtür.¹²¹

Suç örgütleri tarafından mağdurların temini genelde ülke genelinden sağlanmaktadır ancak insan ticaretine kaynaklık eden esas bölge Edo Eyaletidir. Edo yalnızca cinsel değil aynı zamanda işgücü sömürsünde de Nijerya’nın kaynak bölgesidir. Ancak Nijerya merkezli kurulan bu ağı yalnızca Edo Eyaletinde değil Batı Afrika’nın her yerine uzanabilen dokunaçları vardır. Nijerya’nın insan ticareti suçu için hem kaynak hem hedef hem de transit ülke olmasının en önemli nedeni de budur.¹²²

Uluslararası nitelikteki insan ticareti suçuna Nijerya’nın neredeyse tüm bölgeleri dahil olurken bazı bölgelerinin mağdur temini noktasında daha ön plana çıktığı görölmektedir. Edo Eyaleti’nin dışında Akwaİbom, Cross River, Bayelsa, Delta, Imo,

¹²¹ Austrian Red Cross, (2007), **Nigeria: COI Compilation on Human Trafficking**, s.3-7.

¹²² L. Shelly, (2010), s.129-130.

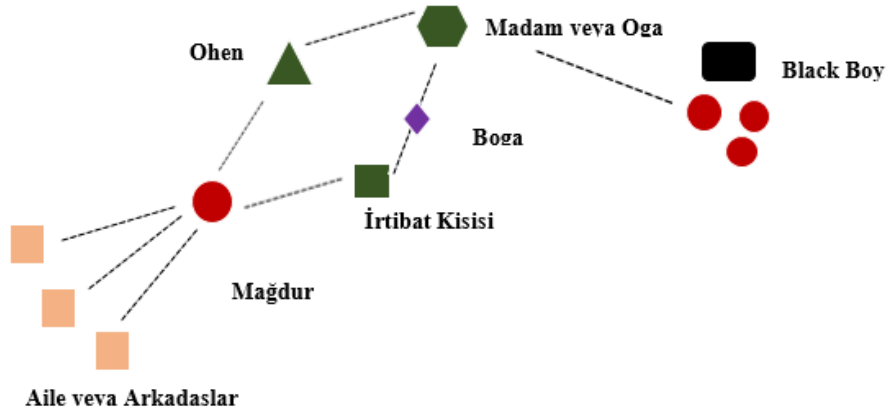
Ebonyi, Kano, Ogun, Oyo ve Lagos mağdurların temin edildikleri eyaletlerin başında gelmektedir. Tedarik edilen ve çoğunluğunu kadın ve çocukların oluşturduğu bu mağdurlar Batı Afrika ülkelerinden Benin, Togo, Fildişi Sahili, Ekvatorial Gine, Kamerun, Gabon ve Gine'ye ev içi hizmetler, plantasyonlarda çalıştırılmak veya cinsel sömürü amacı ile götürülmektedir. Afrika kıtası dışındaki rotalara bakıldığında ise Avrupa kıtasında başta İtalya olmak üzere İspanya, Hollanda, Birleşik Krallık başta gelen hedef ülkeler arasındadır. Nijeryalı kadın ve çocuklar burada cinsel sömürü (özellikle İtalya) maksatlı veya ev içi hizmetlerinde (özellikle İngiltere) kullanılmaktadır. Ortadoğu'ya bakıldığında ise Suudi Arabistan, Amerika kıtasında ise ABD ve Venezuela hedef ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.¹²³

Uluslararası bir insan ticareti vakasında mağdur temin süreci genellikle organize olarak gerçekleşmektedir (Şekil 10). Nijerya'da mağdurların temininden ya da toplanmasından sorumlu kişi çoğunlukla kadınlardır. *Madam* olarak anılan bu kadınlar genellikle önceden insan ticareti mağduru olmuş kişilerdir. Tacirlerin erkek olması durumunda *Oga* olarak ifade edilmektedir. *Madam*'ın mağdur temin sürecinden sorumlu tuttuğu bir kadın veya erkek Nijerya'dan özellikle Batı Avrupa'ya götürmek üzere mağdur tedarik etmeye çalışır. Bunlara aracılar da denilebilir. Bu kişiler mağdurlarını daha çok aile ve yakın arkadaş çevresinden tedarik etmektedir. Tedarik edilen mağdurların daha sonra yolculuk planlarının yapılması için bir *irtibat kişisi* (*Contact Person*) ile iletişime geçilir. Hedef ülkeye varış için yolculuk organizasyonu yapıldıktan sonra bu kişiler *Boga*'ların kontrolünde transit ülkelerden geçirilerek nihai hedef ülkeye götürülür. *Boga*'lar tüm süreç içinde *Madam* veya *Oga* ile iletişim halindedir. Kişinin hedef ülkeye götürülmesinden kaynaklanan masraflar

¹²³ ibid, s.3.

Madam veya Oga tarafından karşılanır. Yolculuk sonucu doğan belge ve ulaşım masrafları gerçekten çok daha yüksek meblağlarda mağdurun ödemesi gereken masraf kendisine senet şeklinde imzalatılır. Bu işlem *Madam* ile mağdur arasında geçer. *Ohen* ise bu işleme şahitlik eden kişidir. *Ohen* ayrıca mağdurun saç, tırnak ve bazı vücut parçalarından oluşan bir paket hazırlar. Mağdura bu paketin kendisini kazalardan koruyacağı ve birlikte olacağı erkeklere çekici görünmesini sağlayacağı için yapıldığı söylenir. Ancak bu paketin asıl işlevi, mağdurun fuhuş yapmak istememesi halinde vücut parçaları kullanılarak kendisine veya ailesine “*Voodoo*” büyüsü yapılarak ağır bedeller ödetileceği yönünde tehdit etmektir. Daha sonra fuhşa zorlanan ya da işgücü sömürüsüne maruz kalan kadınlar veya kız çocukları *Madam veya Oga* için çalışan bekleyici (*Black Boy*) tarafından kontrol altında tutulur.¹²⁴

¹²⁴ MPI, (2005), **Trafficking in Women from Nigeria to Europe**, Erişim: <https://www.migrationpolicy.org>, 17.04.2019.

- Kadın ya da erkek muhtemel mağdurlar
- İnsan ticareti mağduru
- Seyahat organizatörü
- ▲ Madam tarafından mağdura imzalatılan borç belgelerinde şahit olarak bulunan ve *Voodoo* büyüsünü yapan kişidir. Genellikle erkek bireylerdir
- ⬡ Tacir kadın ise Madam, erkek ise Oga olarak adlandırılır
- ◆ Toplanan mağdurları Nijerya'dan hedef ülkeye sevkinden sorumlu kişidir. Bu kişiler yalnızca Nijerya'da değil aynı zamanda hedef ülkede de kişiyi karşılayarak Madama ya da Oga'ya götürür.
- Mağdurların hedef ülkeden kaçmalarını engellemek için kontrollerini sağlayan ve madam ya da Oga adına çalışan kişidir

Şekil 10. Nijerya'da Mağdur Temin Süreci

Kaynak: MIP tarafından yayımlanan Nijerya'da Avrupa'ya Kadın Ticareti konu Rapordan esinlenerek hazırlanmıştır.

Nijerya'da görülen insan ticareti suçunun ülkenin kendi içindeki görünümüne bakıldığında tablo çok şaşırtıcı değildir. Nijerya'da kadınlar ve çocuklar genellikle seks işçiliği ve ev içi hizmetlerde çalıştırılmak üzere sömürüye maruz kalmaktadır. Erkek çocukları ayrıca inşaat, tarla işleri, maden işletmeleri ya da uyuşturucu ticaretinde kullanılmaktadır. Mağdurlar genellikle ülkenin daha az gelişmiş bölgeleri olan Oyo, Osun ve Ogun Eyaletlerinden ülkenin güney batısında; Akwa Ibom, Cross

River, Rivers, Bayelsa Delta Eyaletlerinden ve güneyde; Ebonyi ve Imo güneydoğuda, Benue, Niger ve Kwara Eyaletlerinden merkezde ise Belt bölgesinden Lagos, Abeokuta, Ibadan, Kano, Kaduna, Calabar, Port-Harcourt bölgelerine taşınmaktadır.¹²⁵

Transit ülke olarak Nijerya özellikle Batı Afrika ülkelerinden Avrupa'ya geçişler için transit ülke konumundadır. Ülkenin özellikle Ondo, Akwa Ibom ve Cross River eyaletleri geçiş güzergâhları olarak kullanılan eyaletleridir. Nijerya hedef ülke olarak değerlendirildiğinde Togolu, Beninli, Liberyalı, Nijerli, Ganalı, Burkina Fasolu genç kadın ve çocukların ülkenin özellikle kuzey bölgesinde ev içi hizmetlerinde çalıştırılmak üzere ve cinsel sömürü maksatlı getirilmektedir.¹²⁶

Çalışmanın başında da ifade edildiği üzere Nijerya'da insan ticaretine en fazla konu olan grubu çocuklar oluşturmaktadır. Bu durum aslında Afrika kıtasının geneli içinde geçerlidir. Nijerya'da kız çocukları genellikle cinsel sömürü maksatlı insan ticaretine konu olurken bir yandan da ev içi hizmetlerde, bebek bakımında çalıştırılmak üzere işgücü istismarının da konusu olabilmektedirler. Erkek çocukları ise inşaat, maden ocakları, plantasyonlar, balıkçılık olmak üzere yaşlarına ve gelişimlerine hiç de uygun olmayan pek çok iş sahasında çalıştırılmaktadırlar. Bu çocuklar on sekiz on dokuz saate varan çalışma koşulları altında çalıştırılmaktadırlar. İnsan ticareti mağduru olan bu çocuklar genellikle anne veya babası olmayan ya da tamamen refakatsiz kalmış çaresiz kişilerden seçilmektedir. Mağdur çocukların bir diğer tedarik yöntemi ise çocuğun ebeveynlerinin kandırılarak ailesinden koparılmasıdır. Aracı/tacir, çocuğun daha iyi yaşam şartları altında yaşayacağı ve

¹²⁵ A. U. Ofuoku, (2010), Human Trafficking in Nigeria And Its Implications for Food Security, **International Journal of Rural Studies**, C.17, S.1, s.2.

¹²⁶ ibid, s.4.

eğitim alacağı vaadiyle aileyi kandırarak çoğu zaman Avrupa’da bir aileyi satmaktadır. Çocuk burada eğitim almak bir yana ev içi hizmetlerden ve bebek bakımından sorumlu tutulmakta çoğu zaman işini özenli yapmadığı gerekçesi ile şiddete maruz kalmaktadır. Çoğu kaçak yollarla taşınan bu çocukların dışarıya çıkması ve üçüncü kişilerle görüşmesi yasak olduğundan tespit edilmeleri ve kurtarılmaları oldukça güçtür.¹²⁷ Bunların dışında ailenin borcundan dolayı çocuğun rehin alınması ya da kaçırılması da insan ticareti kapsamındadır.

Çocuklar yalnızca ailelerinden kopararak değil aynı zamanda ailelerin baskısı sonucu da bu suça konu olabilmektedirler. Yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin şekil verdiği kültürel ve dini pratikler özellikle Batı Afrika başta olmak Nijerya’daki insan ticareti suçu için adeta meşru bir kılıf oluşturmıştır. Nijerya’da görülen ikisi kültür diğeri ise din adı altında gerçekleştirilen uygulamalar insan ticareti suçunun her alana kolaylıkla sirayet ederek biçim değiştirebildiğinin ispatı niteliğindedir.

Bu kültürel uygulamalardan ilkinde çocuk aile baskısı ile çalışmaya ve haneye gelir getirmeye zorlanmaktadır. Aileler, çocuklarını özellikle aile bütçelerine katkı sunmaları için Avrupa’ya gitmeleri yönünde zorlamaktadır. Genellikle kız çocuklarından vazgeçen aileler çocuklarını Avrupa’ya göndermek için seyahat masraflarını karşılayamadıkları için devreye aracılar/tacirler girmektedir. Seyahat masrafları karşılanarak Avrupa’ya taşınan bu çocukların aileleri çocuğu alan kişiye karşı borçlanmakta (60 bin Euro’ya varan borç) ve çocuk sözde bu borcun ödenmesi karşılığında hizmet sunacak ticari bir meta haline dönüştürülmektedir. Kişilerin ulaşım ve konaklama masraflarının karşılanarak Avrupa götürülmesi mağdurda ve ailede

¹²⁷ K. Bales, (2000), s. 7-9.

minnet duygusu yarattığı için bu suç oluşumu polise ya da diğer yetkili birimlere bildirilmemektedir.¹²⁸

İkinci kültürel pratik ise çocukların yakın bir akrabalarına ya da üçüncü bir kişiye ev içi hizmetlerde çalıştırılmak üzere devridir. Devredilen bu çocuklara “Restavek/Besleme” (İngilizce olarak Stay With) denilmektedir. Genellikle kız çocuklarının üçüncü kişilere devri söz konusudur. Çocukların üzerindeki denetim, şiddet yoluyla kurulmaktadır. Devreden aile bütçesine fazlalık olarak değerlendirildiği çocuğundan toplumunda onay verdiği bir yöntem ile kurtulmaktadır, Çocuklar gittikleri yerde çoğu zaman yalnızca işgücü sömürsüne değil aynı zamanda cinsel sömürüye de maruz kalmaktadırlar.^{129 130}

Üçüncü olarak insan ticareti dinsel bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Nijerya’nın güneyinde hâkim olan uygulamada genellikle on yaşına gelmiş kız çocukları en yakınlarındaki papazlara verilmektedir. Bunun nedeni ise bu çocukların ailelerinde bulunan erkek bireylerin günahlarının/suçlarının (genellikle bu suç tecavüzdür) affedilmesi ve tanrıların yatıştırılmasıdır. Verilen bu çocuklar papazın ev işlerini yapmakta, tarlalarında çalışmakta ve onun için çocuklar doğurmaktadır.¹³¹

Nijerya’da insan ticareti suçuna yalnızca kültürel pratikler ve dini uygulamalar değil aynı zamanda devlet otoritesinin zayıf olması da suçun oluşumuna zemin oluşturmaktadır. ABD tarafından her yıl yayımlanan 2017 yılı İnsan Ticaretiyle

¹²⁸ Austrian Red Cross, (2007), s.22-23.

¹²⁹ UNICEF, (1997), *State’s of World’s Children*, Erişim: https://www.unicef.org/publications/index_7595.html, 01.08.2019.

¹³⁰ IOM’nin verilerine göre 2015 yılında deniz yolu aracılığı ile İtalya’ya varan düzensiz göçmen sayısı toplam 5,900 olup bunların 5,000’i kadın, 900’ü ise refakatsiz çocuklardan oluşmaktadır. Ancak bu oranlar 2016 yılında ciddi bir artış göstererek deniz yolu aracılığı ile İtalya’ya varan Nijeryalı düzensiz göçmen sayısı 14,049 olup bunların 11,009’u kadınlardan, 3,040’ı ise refakatsiz çocuklardan oluşmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. IOM, (2017), *Flow Monitoring Surveys*, s.9.

¹³¹ K.Bales, (2000), s. 29.

Mücadele Küresel Raporu'na göre 9,5 milyondan fazla erkek çocuğu *Almajiri* olarak da bilinen Kuran kurslarında çalıştırılmakta ve genellikle burada zorla dilendirilmektedirler. Yine aynı Rapora göre Nijerya'daki bir diğer mağdur tedarik süreci "Baby Factories" ya da "Baby Farm" olarak da adlandırılan Bebek Fabrikaları ya da bebek tarlalarıdır. Bebek Fabrikaları/tarlaları çeşitli yollara bebeklerin annelerinden alınarak yasa dışı satışlarını ifade etmektedir. Bebek fabrikaları Nijerya'da hastane, yetimhane, rehabilitasyon merkezi ya da anne ve çocuk merkezi kılığında bir görünüme sahip olup her yıl binlerce bebeğin insan ticareti mağduru olmasına neden olmaktadır.¹³² Örneğin, The Guardian Gazetesi'nin 23 Ekim 2017 tarihli haberine göre Nijerya'da yalnızca Delta Eyaletinde 201 adet sahte yetimhane tespit edilmiştir. Yasal örtü altında yasadışı faaliyet yürütülen bu merkezlerde genellikle evlilik dışı ya da tecavüze uğraması sonucu hamile kalmış kadınlara bebeklerini satmaları için teklifler götürülmektedir. Bebeklerin satın alınma amaçları farklılık göstermektedir. Bunların içinde bebeğin evlatlık olarak alınması da olabileceği gibi, fuhuş ya da çoğun kültürel ritüeller gereği kurban edilmesi de olabilmektedir.¹³³

Özellikle Abia, Ebonyi ve Lagos'ta sıkça görülen bu görülme biçiminin tedarik zincirine doktorlar ve hemşireler de dahil olmaktadır. Bebek için ödenecek miktar tacir veya anne tarafından alındıktan sonra anneye bebeği istemediği ve üzerindeki tüm haklardan feragat ettiğine dair belge imzalatılmaktadır.¹³⁴

¹³² USDOS, (2017), **Trafficking in Persons Report 2017**, s.304-306.

¹³³ The Guardian (Nigeria): **Nigeria: Delta Shuts 201 Fake Orphanages**, 23 Ekim 2017 Erişim linki: <https://allafrica.com/stories/201710230065.html>

¹³⁴ UNESCO, (2006), **Human Trafficking in Nigeria: Root Causes and Recommendations**, s.28.

Nijerya’da çocuk sömürüsünün en çarpıcı bir diğer boyutu çocukların devlet dışı aktörlerce savaşçı olarak kullanılmalarıdır. Nijerya’da faaliyet gösteren Boko Haram terör örgütü bunun en somut örneğidir. Örgütün en bilinen terör faaliyetlerinin başında çocuk kaçırma eylemleri gelmektedir. Örgüt kaçırdığı çocukları canlı bomba ya da militan olarak kullanmaktadır. Ayrıca kaçırılan kız çocukları ise örgüt militanları ile zorla evlendirilmekte, tecavüze uğramakta ya da örgüt içindeki temizlik, yemek gibi işlerde çalıştırılmaktadır.¹³⁵

3.4. Nijerya’da İnsan Ticaretinin Boyutları

İnsan ticareti suçu dinamik ve değişken yapısı dolayısıyla tespiti oldukça güçtür. Bunun yanı sıra Nijerya’da kayıt dışılığın fazla olması ve insan ticaretinin kültürel ve dini pratikler ile iç içe geçmiş olması çalışmayı verilerle desteklemek açısından sınırlamaktadır.

Nijerya’da kayıt dışılığa ve devlet otoritesinde görülen zafiyetlere bağlı olarak kaç tane çocuğun askerlik faaliyetinde kullanıldığı ya da kaç tane çocuğun çeşitli sebeplerle (organlarının alınması, cinsel istismar, evlatlık, dini ritüeller vb.) üçüncü kişilere satıldığı tam olarak tespit edilememektedir. Özellikle ülkede kültürel ve dini pratikler adı altında görülen bazı uygulamalar her ne kadar insan ticareti suçunu teşkil etmiş olsa da kayıtlara geçmemiştir. Bundan dolayı ev içi hizmetler karşılığında üçüncü kişilere satılan *restaveklerin* veya ailelerindeki erkek bireylerin günahları karşılığında rahiplerle kefaret olarak verilen kız çocuklarının sayısı bilinmemektedir.

¹³⁵ W. Bauer, (2016), s.35-84.

İnsan ticareti suçunun boyutları incelendiğinde iki tip veri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki küresel raporlarda yer alan tahmini veriler iken diğeri ise ülkelerin kurumları aracılığıyla tespit edip yayınladıkları verilerdir. Ancak özellikle devlet istatistiklerinde, uluslararası raporlarda (saha araştırmalarına göre tahmini veriler sunulmaktadır) mağdur sayılarının çok daha az olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri ise devlet otoritesinde görülen boşluklar, kayıt dışılık ve suçun kültürel ve dini uygulamalar ile iç içe geçmiş olmasıdır. Bundan dolayı bu bölümde hem küresel ölçekteki tahmini verilere hem de Nijerya'nın NAPTIP (Nijerya İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Ajansı) aracılığı ile yapmış olduğu tespit işlemlerine aynı anda yer vermeye çalışılmıştır.

Ulusal istatistiklere bakıldığında NAPTIP verilerine göre Nijerya'da 2014 yılında 1,030¹³⁶, 2015 yılında 894¹³⁷, 2016 yılında 1,017¹³⁸ ve 2017 yılında ise 1,890 kişi insan ticareti mağduru olarak tespit edilmiştir.¹³⁹

2014 yılında tespit edilen mağdurların 458'i erkek çocuğu, 250'si kız çocuğu, 261'i kadın ve 61'i erkektir.¹⁴⁰, 2015 yılında tespit edilen mağdurların 393'ü kadınlardan, 288'i kız çocuklarından, 138'i erkek çocuklarından ve 75'i erkeklerden oluşmaktadır.¹⁴¹ 2016 yılında tespit edilen mağdurların 112'si erkek çocuklarından,

¹³⁶ NAPTIP, (2014), **2014 Data Analysis Final**, s. 14-15., Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹³⁷ NAPTIP, (2015), **2015 Data Analysis Final**, s. 14-17, Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹³⁸ NAPTIP, (2016), **2016 Data Analysis Final**, s. 14-15, Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹³⁹ NAPTIP, (2017), **2017 Data Analysis Final**, s. 14-15 Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴⁰ NAPTIP, (2014), Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴¹ NAPTIP, (2015), Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

369'u kız çocuklarından,85'i erkeklerden ve 451'i kadınlardan oluşmaktadır.¹⁴² 2017 yılında tespit edilen mağdurların ise 360'ı erkek çocuklarından, 423'ü kız çocuklarından, 1,001'i kadınlardan ve 106'sı erkeklerden oluşmaktadır.¹⁴³

Sömürü biçimlerine göre dağılıma bakıldığında 2014 yılında tanımlanan 1,030 mağdurun 182'si cinsel sömüründen, 66'sı işgücü sömürsünden, 169'u çocukların işgücü sömürsünden, 55'i çocuk istismarından, 35'i çocukların kaçırılmasından, 2'si zorla evlendirmeden 521'i ise diğer (çocukların satışı, alması, yasadışı evlatlık verilme vb.) olarak kayıtlara geçmiştir.¹⁴⁴ 2015 yılında tespit edilen 894 mağdurun 231'i cinsel sömüründen, 95'i işgücü sömürsünden, 208'i çocukların işgücü sömürsünden, 97'si çocuk istismarından, 20'si çocukların kaçırılmasından, 243'ü ise diğer olarak (zorla evlendirme, çocukların satışı, dilencilik vb) kayıtlara geçmiştir.¹⁴⁵ 2016 yılında tespit 1,017 mağdurun 362'si cinsel sömürü, 18'i kişilerin çeşitli sebeplerle satışı, 135'i işgücü sömürsü, 382'si çocukların ev içi hizmetlerde kullanılması, 120'si diğer (dilendirme, çocukların kaçırılması, zorla evlendirme vb.) olarak kayıtlara geçmiştir. ¹⁴⁶2017 yılında tanımlanan 1,890 mağdurun 931'i cinsel sömüründen, 27'si silahlı çatışmalarda kullanıldığı için, 291'i işgücü sömürsünden, 299'u çocukların işgücü sömürsünden, 342'si ise diğer (kölelik ve kölelik benzeri uygulama, çocukların yasadışı evlatlık verilmesi, zorla evlendirme vb.) olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁷

¹⁴² NAPTIP, (2016), Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴³ NAPTIP, (2017), Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴⁴ NAPTIP, (2014), s.15 Erişim : https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴⁵ NAPTIP, (2015), s.15 Erişim : https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴⁶ NAPTIP, (2016), s.16 Erişim : https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

¹⁴⁷ NAPTIP, (2017), s.15, Erişim: https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 05.08.2019.

Küresel ölçekteki veriler analiz edildiğinde UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) 2006 tarihli raporuna göre insan ticareti suçu uyuşturucu ve yolsuzluktan sonra Nijerya'da en yaygın görülen üçüncü suç tipidir.¹⁴⁸ 2018 yılı Küresel Kölelik endeksine göre Nijerya 167 ülkenin içinde 1 milyon 386 bin modern köle ile dünyada 32' inci sırada yer almaktadır.¹⁴⁹ Ülke dışında insan ticareti mağduru olan Nijeryalı sayısı tam olarak bilinmemektedir. Ancak 2017 yılında 40'dan fazla ülkede Nijeryalı mağdur tespit edilmiştir. Tespit edilen mağdurların büyük bölümü Edo ve Delta Eyaletindendir. Mağdurların geçiş güzergâhı Nijerya-Nijer-Libya şeklinde ya da Nijerya-Cezayir-Libya şeklinde olmaktadır. Nijerya'dan Libya'ya her yıl binlere kişi geçmekte ve bunların neredeyse yarısı Edo Eyaletinden gelmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁸ UNESCO, **Human trafficking in Nigeria: root causes and recommendations**, Erişim: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147844>, 26.03.2019.

¹⁴⁹ Wolk Free Foundation, (2019), **Küresel Kölelik Endeksi**, <https://www.globallslaveryindex.org>, 26.03.2019.

¹⁵⁰ Pathfinders, **Nigeria: Human Trafficking Factsheet**, <http://pathfindersji.org/nigeria-human-trafficking-factsheet/>, 26.03.2019.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüzde modern kölelik olarak da adlandırılan ve insan hakları ihlallerinin en dramatik türlerinden biri olan insan ticareti suçu, bugün dünyanın pek çok yerinde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İnsan ticaretinin özellikle kölelik kurumuna atıf yapılarak ifade edilmesi kölelik kurumunun da incelenme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Çalışmada, insan ticareti olgusunun da tıpkı kölelik gibi insanı meta haline dönüştüren, kişinin iradesinin hiçe sayıldığı ancak mağdurların tedarik süreci, mağdur profili ve sömürü biçimleri açısından daha geniş bir mağduriyet yelpazesi olduğu için daha karmaşık bir süreci ifade ettiği değerlendirilmiştir. Ancak hiç şüphesiz, tıpkı 2000 yılında kabul gören Palermo Protokolü'nde de ifade edildiği üzere, kölelik ve kölelikle benzerlik taşıyan suçlar günümüzde insan ticareti suçunun çeşitleri arasında yer almaktadır.

Tarihsel gelişim sürecine bakıldığında ilk olarak kadın ve kız çocuğu ticaretiyle özelleşen bu suç, yirmi birinci yüzyılda modern insan hakları alanında yaşanan gelişmeler sonucu 'insan ticareti suçu' adı altında yeni bir kavram olarak gelişim göstermiştir. Nitekim 2000 yılında imzalanan Palermo Protokolüyle suçun mağdurlarının yalnızca kadın ve kız çocuklarının olamayacağı, erkeklerin de bu suçun mağduru olabileceği, suçun işlenmesinde yalnızca sınır ötesi değil, aynı ülke sınırları içinde dahi bu suçun görülebileceği, mağdurlarının yalnızca yabancılar değil, ülkelerin kendi vatandaşlarının da olabileceği ve en önemlisi sömürü biçimlerinin sınırlandırılmayacağı sürekli dönüşebileceği hüküm altına alınmıştır.

İnsan ticareti suçunun ortaya çıkış nedenleri literatürde itici ve çekici faktörler olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. İnsan ticareti odağında itici faktörler; kişileri içinde bulundukları olumsuz durum nedeniyle onları istismara açık hale getiren coğrafi ve beşeri faktörler ile sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların geneline verilen isim olarak tanımlanabilir. İtici faktörlerin başında neo-liberal ekonomi politikaları neticesinde perçinlenen kuzey-güney eşitsizliği, doğal ve beşeri kaynakların eşitsiz dağılımı, kültürel normlar ve pratikler, savaşlar ile politik iç karışımlar, katı göç ve sınır politikaları ile bunlara bağlı olarak gelişen düzensiz göç hareketleri gelmektedir. Çekici faktörler ise kişilerin içinde bulunduğu olumsuz durumu bertaraf edebileceği etkenlerin geneli olarak tanımlanabilir. Çekici faktörlerin başında ekonomik refah, geniş iş olanakları, eğitim ve sağlık imkânlarına hızlı erişim, sığınma hakkı elde etme imkânı gelmektedir.

Bu kapsamda şüphe yok ki insan ticareti suçunu ortaya çıkaran itici faktörler bir sömürü geçmişi olan ve ırk eşitsizliklerinin neredeyse koca bir kıtayı savaş coğrafyasına dönüştürdüğü Afrika'da daha şiddetli görülmektedir. Kıtanın geneline bakıldığında itici faktörlerin bir bölümünün coğrafi; bir bölümünün ise beşeri sebepler dolayısı ile ortaya çıktığı görülmektedir. Coğrafi etkenlerin başında kıtanın dünyanın en büyük kara parçalarından biri olması, hem çöllere hem de tropik iklimlere ev sahipliği yapması gelmektedir. Ancak böylesine bir coğrafyanın insanın en önemli geçim kaynağını oluşturan tarımsal faaliyetler için oldukça elverişsiz (tarımsal sınırlanma, kısıtlılık, salgın hastalıkları ortaya çıkaran doğal çevresel koşullar vb.) bir ortamın oluşmasına neden olmuştur. Sosyo-ekonomik bakımdan az gelişmiş olan Kıtada ve özellikle SAA'da salgın ve yaygın hastalıklarla mücadele için ciddi miktarda kaynak yetersizliği sorunu da yaşanmaktadır. Tropikal Afrika'da hastalıklar

hayvancılık sektörünü de olumsuz etkilemektedir. Örneğin, çeçe sineklerinden besi hayvanlarına ve atlara bulaşan uyku hastalığı bu sektörü ciddi maddi kayıplara uğratmaktadır.

İnsan ticareti suçunun ortaya çıkmasında etkili olan beşeri etkenler ise kısaca şöyle özetlenebilir: Kıtanın on beşinci ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında Atlantik Köle Ticaretine maruz kalması, 1855-1960 arası dönemde sömürgeci güçlerin talanına uğraması ve 1960 sonrası verdiği bağımsızlık mücadelesini Soğuk Savaş koşullarında yaşamak zorunda kalmasıdır.

On beşinci ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında yaşanan köle ticaretiyle yüzbinlerce Afrikalı topraklarından koparılarak (bazen kaçırılarak, bazen ticari bir meta gibi satılarak) gemilerde yaşadıkları ağır ulaşım koşulları altında Avrupa ve Amerika kıtasında çalıştırılmak üzere götürülmüşler ve özellikle tarım sektöründe köleleştirilmişlerdir. Akabinde 1855-1960 yılları arasına tekabül eden ve yaklaşık 100 yıllık bir süreci ifade eden Sömürge Döneminde Afrikalılar sömürgeci güçler tarafından bu kez kıtanın dışında değil bizzat kendi toprakları üzerinde köleleştirilmiştir. Ayrıca kıtanın yer altı ve yer üstü kaynakları talan edilmiştir. Sömürgeci güçler, buradaki toplumların eğitim ve sağlık gibi en temel ihtiyaçlara dahi ulaşımına izin vermeyerek kayıp nesillerin oluşmasına neden olmuşlardır. Ayrıca koloni yönetimlerinin idarelerini kolaylaştırmak için toplumlar böl-yönet mantığı çerçevesinde idare edilerek bugünkü yaşanan etnik bölünmelerin ve buna bağlı iç karışıklıkların ve yozlaşmış yönetim anlayışlarının temelleri atılmıştır.

1960 sonrası yaşanan bağımsızlık sonrası dönem Soğuk Savaşın en yoğun olduğu döneme denk gelmiştir. Bu dönemde hali hazırda sömürge yönetimleri ile

gruplara ayrılan toplumlara ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki güç mücadelesi sonucu silah desteği sağlanması ile iç karışıklık daha vahim bir boyut kazanmıştır.

İnsan ticareti suçunun oluşumunu kolaylaştırıcı faktörlere Nijerya özelinde bir değerlendirme yapıldığında ülkedeki itici faktörler olarak ülke gelirlerinin büyük bir bölümünün petrol gelirlerinden karşılanması, ekonomik çeşitliliğin olmaması, sağlık ve eğitim imkânlarının sınırlı olması ve mevcut ekonomik kaynakların nüfusun ihtiyacını karşılayabilecek düzeyde olmaması, HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların ülkede yaygın olarak görülmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ülkenin kültürel ve dini pratiklerine sirayet etmiş olması (Restavekeler, ailelerindeki erkek bireylerin günahlarının keferati olarak rahiplere verilen kız çocukları, aileleri tarafından Avrupa’da çalışmaya zorlanan kız çocukları) ve ülkenin yozlaşmış yönetim anlayışı olarak sıralanabilir.

Nijerya, bugün, Afrika’daki insan ticareti şebekesinin merkezi özelliğini taşımaktadır. Ülke bu suçun görülmesinde kaynak, transit ve hedef ülke konumundadır. Nijerya’da insan ticareti suçu daha çok organize bir suç olarak işlenmektedir. Burada üç ayrı suç tipi karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki piramit tipi yapılanmadır. Burada bir veya birkaç tane baron ve onlara bağlı örgüt mensubu kişiler bulunmaktadır. Bu yapılanmada baronlar dünyanın diğer bölgelerindeki suç örgütleriyle irtibat halindedirler. İkinci olarak daha çok arkadaş, kabile ya da akrabalarından oluşan örgütlerdir. Bu yapı bir ticari şirketin yapısını anımsatmaktadır. Üçüncü olarak hücre tipi yapılanmayla örgütün alt boyutları birbirinden bağımsız gibi çalışmaktadır. Örgütler genellikle yalnızca insan ticareti suçu ile uğraşmamakta; silah ve uyuşturucu ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi suç halkalarının birer parçasını teşkil etmektedirler.

Kaynak ülke olarak Nijerya’da özellikle Edo eyaleti ön plana çıkmaktadır. Mağdurların büyük bölümü buradan temin edilmektedir. Mağdur temin süreci içerisinde ülkenin kendine özgü bir yapısı vardır. Dünya genelinde tacirlerin büyük bölümü erkeklerden oluşurken, Nijerya’da bu durum tersine bir yapı göstererek suçun işlenmesinde tacir rolünde olan kişi *Madam* olarak adlandırılan kadınlardan oluşmaktadır. Ayrıca kişileri bu suçun içinde tutmak için *Voodoo büyüsü* gibi geleneksel metotlar mağdurları tehdit etme yöntemi olarak kullanılırken mağdur temin süreci halkasında ve kişilerin kontrolünde çeşitli araçlar ve aktörler de yer almaktadır.

Transit ülke olarak Nijerya özellikle Batı Afrika ülkelerinden Avrupa’ya gidişler için geçiş ülkesi konumundadır. Ülkenin özellikle Ondo, Akwa-Ibom ve Cross River eyaletleri geçiş güzergâhları olarak kullanılan eyaletleridir.

Nijerya hedef ülke olarak değerlendirildiğinde Togolu, Beninli, Liberyalı, Nijerli, Ganalı ve Burkina Fasolu genç kadın ve çocuklar ülkenin özellikle kuzey bölgesinde ev içi hizmetlerinde çalıştırılmak üzere ve cinsel köle olarak kullanılmak üzere sömürü amacıyla kaçırılmaktadır.

Nijerya hem doğal kaynakları hem de beşeri kaynakları açıdan zengin olmasına karşın paradoksal bir biçimde ülke oldukça yoksul iken bu durum ülkenin kırsal bölgelerinde yoksunluğa dönüşmektedir. Bu nüans özellikle kadın ve çocukları, kolay yollardan gelir elde etmek isteyen tacirlere karşı savunmasız hale getirmektedir. Bu suçla mücadele de hem kıta genelinde hem de ulusal düzeyde çeşitli adımlar atılmasına karşın bu durum suçla etkin mücadele de yeterli olamamıştır.

Kıtada insan ticaretiyle mücadele kapsamında çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bunlardan öne çıkanı Afrika Birliği’nin girişiminde imzalanan kısaca Ouagadougou Planı olarakta bilinen İnsan Ticareti, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticareti

ile Mücadelede Ouagadougou Eylem Planıdır. Plan, Afrika Birliği üyesi ülkeler tarafından 2006 yılında Libya'nın Tripoli kentinde imzalanmıştır. Planda, Palermo Protokolü ile gelen insan ticareti tanımı aynen kabul edilmiş olup suçla mücadeleye ilişkin çeşitli önerilerde yer almıştır.¹⁵¹

SAA' da ise Batı Afrika Devletleri Ekonomik Birliği'nin de (ECOWAS- Economic Community of West African States) suçla mücadelede önemli girişimleri olmuştur. SAA'da en kapsamlı belge İnsan Ticaretiyle Mücadele Deklarasyonu'nu ve buna bağlı olarak kabul edilen on yıllık stratejik plandır. Nijerya özelinde ise 2003 yılında İnsan Ticareti ve Uygulama Kanunu kabul edilmiştir. Kanun ile Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak insan ticareti mağdurlarının tanımlanması ve korunmasından sorumlu kurum olarak NAPTIP kurulmuştur. Ancak tüm bu yasal düzenlemelere karşın gerek kıtada gerekse SAA'da ve Nijerya'da pek çok kişi insan tacirlerinin ağlarından kurtulamamaktadır.¹⁵²

Çalışmada Nijerya özelinde insan ticareti suçunun nedenleri ve suçun türleri analiz edildiğinde suçun temel olarak ülkedeki yoksulluk ve yozlaşma ile beslendiği devlet aktörünün suçla mücadeledeki zafiyeti ise bu durumu sürdürdüğü görülmüştür.

Ülke genelindeki kontrolsüz ve güvenliksiz yapıdan en fazla çocuklar ve kadınlar etkilenmektedir. Çocuklar devlet dışı aktörler tarafından kaçırılarak ya da ailesinin rızası ile temin edilmektedir. Çocuklar ülkenin özellikle kuzey bölgesinde hâkim olan Boko Haram terör örgütü tarafından örgüt içinde askerlik, canlı kalkan, bombalı eylemler gibi terör faaliyetlerinde ya da örgüt içinde aşçılık, temizlik gibi

¹⁵¹ P. Bello, (2018), Criminal Justice Response to Human Trafficking in Nigeria and South Africa: Suggestions for Better Performance, **Contemporary Justice Review**, s.11-15. Erişim linki: <https://doi.org/10.1080/10282580.2018.1455507>.

¹⁵² Ibid, s.7-8.

işlerde çalıştırılmaktadır. Kız çocukları ise ayrıca cinsel sömürüye maruz kalmaktadır. Nijerya’da bugüne kadar kaç çocuğun Boko Haram tarafından esir tutularak örgüt için hizmet ettirildiğine dair kesin bilgi yoktur. Ancak çocuk sayının oldukça yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Varılan bir diğer önemli bulgu ise ülkede toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kültürel ya da dini pratikler kisvesi altında insan ticaret suçunu kolaylaştırıcı bir faktör olarak işlemedir. Suçun mağdurları yaygın olarak kadınlar ve adölesan çağıdaki çocuklardır. Özellikle kız çocukları ev içi hizmetlerde kullanılmak üzere üçüncü kişilere devredilmekte (restavekler) ya da ailelerindeki erkek bireylerin günahlarının kefareti için rahiplere verilmektedir. Bunun dışında *Baby Factories/Baby Farms* olarak da bilinen bebek insan ticareti mağdurlarının sayısının da oldukça yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Yetimhane, anne çocuk sağlığı merkezleri adı altında pek çok yapılanma ülkede yasadışı olarak faaliyet göstermektedirler. Buralarda evlilik dışı hamile kalmış, geneli çocuk yaştaki anneler bebeğini satmaya zorlanmakta ya da anneler bu bebeği kendi rızaları ile satmaktadırlar. Kız çocukları erkek çocuklarına kıyasla daha düşük fiyatlara satılmaktadır. Bu satış işleminin nedeni bebeğin evlatlık olarak alınması olabileceği gibi cinsel sömürü ya da kültürel bir pratik gereği kurban etme de olabilmektedir. Ancak ülkedeki kayıt dışı sorunsalının bir sonucu olarak, ne restaveklerin ne de satılan bebeklerin sayıları tam olarak bilinmemektedir.

İnsan ticaretiyle mücadelede ülkedeki kamu kurumlarının tümünün sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak hiç şüphe yok ki suçla mücadele de en kilit rol ülkenin kolluk birimleri ve kovuşturma aşamasında görev alması beklenen adalet bakanlığıdır. Nijerya’nın kanunlarını uygulayan birimlerinde özellikle kolluk ve göç servislerinde görülen yozlaşma (görevi kötüye kullanma, rüşvet ve yolsuzluk dâhil) insan ticaretiyle

mücadele de en önemli engeldir. Özellikle polis teşkilatındaki yozlaşma en yaygın ve ciddi boyutlarda olanıdır. Polis kurumundaki aynı zamanda ülkenin sosyal dokusuna da işlediği için bunu ortadan kaldırmak veya bununla mücadele etmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir.¹⁵³

Polisin suçla mücadeleye sekte vurduğu en sık yöntem rüşvet almasıdır. Bu durum özellikle, mağdurların ülke içerisinde bir yerden başka bir yere sevkini sağlandığı sırada kontrol noktalarına takılmamak için ya da operasyon ile yakalanan kişilerin gözaltına alınmamak ya da tutuklanmamak için rüşvet vermesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ancak hiç şüphe yok ki suçla mücadele de en ciddi sorun 2003 tarihli İnsan Ticareti ve Uygulama Kanunu'nun Dışişleri Bakanlığını suçla mücadelenin her aşamasında (kovuşturma dâhil) iş ve işlemlerin takibinden sorumlu kurum olarak tayin edilmesidir. Dışişleri Bakanlığı'nın, insan ticaretiyle ilgili mevcut soruşturma ve kovuşturmaların sorumluluğunu alması ve bunlardan sorumlu tutulması adalet sistemini özünden sarsmaktadır. Ayrıca mağdurların tanımlanmasın ve korunmasından sorumlu Adalet Bakanlığı'na bağlı bir ulusal ajansın (NAPTIP) varlığına karşın suçla mücadelenin koordinasyonu konunun bilgisinden oldukça uzak bir kurum olarak Dışişleri Bakanlığı'na verilmiş olması suçla etkin mücadele de ikilik yaratmaktadır.¹⁵⁴

İnsan ticareti suçu dünyanın her ülkesinde görülebilen bir suçtur. Ancak Afrika'da ve özellikle de Nijerya'da suçun ortaya çıkış nedenlerinin ve sömürünün yaşanma koşullarının daha ağır olmasının nedenleri şüphesiz geçmişte yaşanan ağır ve maliyetli sömürge dönemi ve onun mirası ile kalan iç karışıklar ve yoksulluklara

¹⁵³ O., Agbu, (2003), Corruption and human trafficking: The Nigerian case. **West Africa Review**, C.4, S.1, s. 1100.

¹⁵⁴ P., Bello, (2018), s. 6.

dayanmaktadır. Yine de bağımsızlığının üzerinden yaklaşık altmış yıl geçmesine rağmen ülkenin gelir kalemlerinin çeşitlendirilmemiş olması veya yolsuzluk gibi temel sorunların aşılammış olması da bu suçun gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Ülkenin uluslaşma ve devletleşme sürecini gerçekleştirememiş olması, idarecilerin ve üst sınıfın ülkenin gelirlerinin büyük bölümünü kontrol etmesi, elde edilen gelirlerin halka ulaştırılmaması, insan ticareti ile mücadele etmesi beklenen devlet kademelerinde dahi bu suça ortaklık edenlerin bulunması, soruşturma ve kovuşturma sisteminin yetersizliği sonucu tacirlerin ceza almaması, terör gruplarının ülkenin büyük bir bölümüne hakim olması, eğitim ve sağlık imkânlarının sınırlılığı, yetişmiş gençlerini beyin göçü ile kaybetmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ülkenin ivedilikle çözüm bulması gereken sorunlarıdır.

İnsan ticareti yalnızca nedenleri ile değil sonuçları ile de çok boyutlu bir etkiye sahiptir. İnsan ticareti suçu genellikle göçmen kaçakçılığı ile uyuşturucu ve silah ticareti ile eş zamanlı olarak görülmektedir. Ayrıca bu suçtan elde edilen gelirler diğer suçların gerçekleşmesinde de kullanılmaktadır. Her ne kadar insan ticareti en ağır insan hakları ihlallerinden biri olduğu gerekçesi ile hareket edilerek kişilere karşı işlenen bir suç olarak nitelendirilse de özellikle cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılma riskini artırması bakımından kamu sağlığı, bu suçtan elde edilen gelirlerin diğer örgütlü suçların finansmanında kullanılması dolayısı ile aynı zamanda topluma yani kamu düzenine karşı da işlenmiş suçtur. Bu temel suçla etkin bir mücadele sistemi geliştirilemediği sürece ülkede insan ticareti varlığını devam ettirecek gibi gözükmekte ve bu suçtan en çok etkilenen grupların kadınlar ve çocuklar olması nedeniyle Nijerya’da nesiller kaybolmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Bales, K. (2000). *Kullanılıp Atılanlar Küresel Ekonomide Yeni Kölelik*. Çitlembik Yayınları, İstanbul.
- Gallagher, A. (2011). *The International Law of Human Trafficking*. Cambridge Yayınları, Cambridge.
- Gilbert, E. & Reynolds, J. (2016). *Dünya Tarihinde Afrika Tarih Öncesinden Günümüze*. Küre Yayınları, İstanbul.
- Fendoğlu, H. T. (1996). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik, Kamu Hukuku Açısından Mukayeseli Bir İnceleme*. Beyan Yayınları, İstanbul.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü). (2016). *Ulusal ve Uluslararası Alanda İnsan Ticaretiyle Mücadele Mağdurların Korunmasına İlişkin Hukuksal Çerçeve*. IOM Yayınları.
- Klein, H. (1999). *The Atlantic Slave Trade*, Cambridge University Press.
- Mamdani, M. (1996). *Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism*. Princeton University Press.
- Rumelioğlu, B. (2016). *1999 Yılı Sonrası Nijerya'nın Dış Politikası ve Nijerya-ABD İlişkileri*. Kocaeli Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisan Tezi).
- Shelley, L. (2010). *Human Trafficking A Global Perspective*. Cambridge University Press, New York.

Uluer, A. G. (2014). *Nijerya’da Silahlı Örgütler: Boko Haram ve MEND*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yücekul, G. (2011). *İnsan Ticareti Suçu*. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (Basılmamış doktora tezi)

Williams, E. (2013). *Kapitalizm ve Kölelik*. Dipnot yayınları, İstanbul.

Wolfgang, B. (2017). *Çalınan Hayatlar Boko Haram Ve Afrika’nın Kalbindeki Terör*. Kor Yayıncılık, İstanbul.

Ziankahn D. (2011). *The Impact of Military Coups D'etat on West Africa's Socio-Economic and Political Development*, Fort Leavenworth, Kansas.

Makaleler

Adepoju, A. (2005). Review of research and data on human trafficking in sub-saharan africa. *International Migration*, 43(1): 75-98.

Alapıkı, H. (2005). State creation in Nigeria: failed approaches to national integration and local autonomy, *African Studies Association*, 48(3): s49-65.

Amuda-Kannike, A. (2017). Human trafficking: a global challenge reflection on the challenges in nigeria, *Journal of Law, Policy and Globalization*, 61: 192-207.

Babatunde A. O. (2014). Human trafficking and transnational organized crime: implications for security in Nigeria. *The Canadian Journal of Peace and Conflict Studies*, 46(1) s. 61-84.

- Babayiğit, M. A. & Bakır, B. (2004), HIV enfeksiyonu ve AIDS: epidemiyoloji ve korunma, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(11): 280-290.
- Bales, K. (2000). Expendable people: slavery in the age of globalization. *Journal of International Affairs*, 53(2): 461-484.
- Bayram, M. (2017). Enerjeopolitik müdahaleler ve Afrika'daki iç savaşlar: Nijerya, Angola ve Sudan örnekleri, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1): 217-228.
- Bozkurt, G. (1981). Eski hukuk sistemlerinde kölelik. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 38(1): 65-103.
- Chimakonam, J. O. (2014). Philosophy and economic injustice in nigeria. *Philosophy Study*, 4(7), s.473-482.
- Chimobi, U. (2010). Poverty in nigeria: some dimensions and contributing factors. *Global Majority E-Journal*, 1(1): 46-56.
- Coonan, T. & Thompson, R. (2005). Ancient evil, modern face – the fight against human trafficking, *Georgetown Journal of International Affairs*, 6:43-52.
- Efrat, A. (2016). Global efforts against human trafficking: the misguided conflation of sex, labor, and organ trafficking. *International Studies Perspectives*, 17: 34-54.
- Ermağan, İ. (2015). Afrika'nın en büyük ekonomisi ve nüfusu Nijerya'nın başlıca problem ve potansiyelleri, s.1-27 Erişim: <https://www.academia.edu/31284408/N%C4%B0JERYA.pdf>, 17.04.2019.

- Joarder, M. A. (2013). A theoretical perspective on human trafficking and migration-debt contracts. *The Journal of Development Studies*, 49(10), s. 1332-1343.
- Kigbu, H. (2015). An assessment of the institutional framework for combating human trafficking in Nigeria, *Journal of Law, Policy and Globalization*, 39(90): 90-103.
- Konrad, H. (2002). Migration and trafficking in human beings. *Die Friedens-Warte*, 77(1/2): 43-48.
- Makinde, O. A. (2016). Infant trafficking and baby factories: a new tale of child abuse in Nigeria. *Child Abuse Review*, 25: 433–443.
- Manzo, K. (2005). Exploiting west africa's children: trafficking, slavery and uneven development, *Area*, 37(4): 393-401.
- Mazzitelli L. (2007). Transnational organized crime in West Africa: the additional challenge. *International Affairs*, 83(6): 1071–1090.
- Mcalpine A. , Hossain M. (2016). Cathy, sex trafficking and sexual exploitation in settings affected by armed conflicts in Africa, Asia and the Middle East: systematic review". *BMC International Health and Human Rights*, 16(34): 1-16.
- Nwajaku-Dahou, K. (2012). The political economy of oil and 'rebellion' in Nigeria's Niger Delta, *Review of African Political Economy*, C.39, S.132, s. 295-313.
- Obadare, E. (2007). Religious NGOs, civil society and the quest for a public sphere in Nigeria, *African Identities*, 5(1): 135-153.

- Ofuoku, A. U. (2010). Human trafficking in Nigeria and its implications for food security, *International Journal of Rural Studies*, 17(1): 1-6.
- Okogbule, N. (2013). Combating the “new slavery” in Nigeria: an appraisal of legal and policy responses to human trafficking. *Journal of African Law*, 57(1), s. 57–80.
- Omorodion, F. (2009). Vulnerability of Nigerian secondary school to human sex trafficking in Nigeria. *African Journal of Reproductive Health*, 13(2): 34-47.
- Omozele, E. M. (2011). Human trafficking in Nigeria: an appraisal of legal instruments for combating the crime. *The Nigerian Law Journal*, 25: 25-50.
- Onuoha, G. (2013). Cultural interfaces of self-determination and the rise of the Neo-Biafran movement in Nigeria, *Review of African Political Economy*, 40(137): 428-446.
- Özdağ, A. (2018). Afrika’da esir ticaretinin yasaklanması: Brüksel konferansı (1890), *ANKASAM | Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2(1): 244-302
- Shu-acquaye, F. (2012). Human trafficking: trends in Africa. *Gonzaga Journal of International Law*, 16(1): 1-33.
- Siller, N. (2016). Modern slavery does international law distinguish between slavery, enslavement and trafficking? *Journal of International Criminal Justice*, 14: 405-427.

Raporlar

- UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi). (2006). *Trafficking in Persons: Global Patterns*, Vienna, s. 126.

UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi). (2011). *The Role of Corruption in Trafficking in Persons*, Vienna, s. 36.

UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi). (2016). *Trafficking in Persons: Global Patterns*, Vienna, s. 126.

UNODC. (2018). *Global Report on Trafficking in Persons*, Vienna, s. 90.

Erişim:https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf, 21.02.2019

UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi). (2015). *Trafficking in Person for the Purpose of Organ Removal*, Vienna, s.36.

OHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği). (2014). *Human Rights and Human Trafficking*, New York ve Cenevre, s. 1-70.

1789 yılında Londra'da yayınlanan Olaudah Equiano'nun köleleştirilme sürecini anlattığı eserin kısa özeti için bkz. <http://www.understandingslavery.com/images/stories/documents/caseStudies/firsthandaccounts.pdf>, Erişim 13.02.2019

ILO (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü). (2017). *Modern Köleliğin Küresel Bir Değerlendirmesi*, Cenevre, s. 4-68.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *Türkiye İnsan Ticaretiyle Mücadele Yıllık Raporu*, Ankara, s. 78.

- Sen, S. (2017). The human trafficking debate: implications for social work practice. *Social Work and Society International Online Journal*, C.15, S.1.
- Shimazono, Y. (2007). *Mapping Transplant Tourism*, in World Health Organizations Second Global Consultation on Human Transplantation, Cenevre, s. 46.
- OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü). (2015). *OECD Investment Policy Reviews Nigeria*, Paris.
- UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı). (2018). *Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) Sonuçları* s.2.
- Garcia, R.M., Ruengsorn, A. ve Zislin, J. (2006), *Nigeria: Economic Performance Assessment*, DC: United States Agency for International Development (USAID), s.31
Erişim: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADF350.pdf, 17.04.2019.
- UNICEF (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Fonu). (2003). *Innocenti Research Centre, Trafficking in Human Beings, Especially Women And Children, In Africa*.
- ILO (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü). (2001). *Combating Trafficking in Children for Labour Exploitation in West and Central Africa Synthesis Report*.
- Austrian Red Cross. (2007). *Nigeria: COI Compilation on Human Trafficking*, s.71.
- MPI (Migration Policy Institute). (2005). *Trafficking in Women from Nigeria to Europe*,
Erişim: <https://www.migrationpolicy.org/article/trafficking-women-nigeria-europe/>,
17.04.2019

IOM (Uluslararası Göç Örgütü). (2017). *Flow Monitoring Survey*, s.11. Erişim:
http://migration.iom.int/docs/Analysis_Flow_Monitoring_and_Human_Trafficking_Surveys_in_the_Mediterranean_and_Beyond_Nigerian_nationals.pdf.

USDOS (Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı). (2017). *Trafficking in Persons Report 2017*, s.444. Erişim:
<https://www.state.gov/documents/organization/271340.pdf>, 17.04.2019.

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü). (2006). *Human Trafficking In Nigeria: Root Causes And Recommendations*, s.66. Erişim:
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000147844>, 27.03.2019.

Anlaşmalar

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Erişim:
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12-a&chapter=18&clang=_en, 16.04.2019.

TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), Erişim:
<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4804.html>, 16.04.2019

Köleliğe Dair Sözleşme, 12.06.133 tarihli ve 2425 sayılı Resmi Gazete.

18 Mayıs 1904 Tarihli Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi,
http://treaties.un.org/doc/Treaties/1950/04/19500424%201031%20PM/Ch_VII_2p.pdf, Erişim: 19.02.2019.

4 Mayıs 1910 Tarihli Beyaz Kadın Ticaretinin Engellenmesi Sözleşmesi,
http://treaties.un.org/doc/Treaties/1955/07/19550707%2000-53%2031%20PM/Ch_VII_2p.pdf, Erişim: 19.02.2019.

Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında 27 Aralık 1963 tarihli Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf>.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Cinsel Sömürü Amacıyla İnsan Ticaretine Karşı Eylem konulu 19 Mayıs 2000 tarihli ve R (2000) 11 sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin, “Ev hizmetlilerinin köleleştirilmesi” ile ilgili 26 Haziran 2001 tarihli ve 1523(2001) sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Çocukların Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair 31 Ekim 2001 tarihli ve R(2001)16 sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin “Ev hizmetlilerinin Köleleştirilmesi: Kulluk, Çocuk Bakıcıları (aupairler) ve Posta ile Sipariş Edilen Gelinler Konusundaki Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi, Cinsel sömürü amacıyla insan ticareti Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 19 Mayıs 2000 tarihinde kabul ettiği R (2000) 11 sayılı Karar ve İzahat Belgesi, Temel İlke ve Kavramlar, s.1-6.

İnternet Kaynakları

Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl>, Erişim: 17.04.2019.

İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nijerya>, Erişim: 17.04.2019.

Harvard Üniversitesi, <https://rlp.hds.harvard.edu/faq/transatlantic-slave-trade-nigeria>,
Erişim: 17.04.2019.

https://www.google.com.tr/search?q=tribes+in+nigeria&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiEpZihksPhAhWHwqYKHVnVB7QQ_AUIDigB&biw=1600&bih=805#imgsrc=VOCB1zfc7JEWM:&spf=15548175209, Erişim 10.04.2019

CIA Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ni.html>, Erişim: 12.03.2019

Diplomatik Strateji Araştırma Merkezi,
https://www.google.com.tr/search?q=boko+haram+ter%C3%B6r+%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC+harita&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjNv8yR_dPhAhWhMewKHbYpBLsQ_AUIDygC&biw=784&bih=797#imgsrc=VENOvv4CwGIlnM:&spf=1555395872309, Erişim 16.04.2019

NAPTIP (National Agency for the Prohibition of Trafficking in Persons), Erişim:
https://www.naptip.gov.ng/?page_id=112, 26.03.2019.

NAPTIP (National Agency for the Prohibition of Trafficking in Persons), Erişim:
https://www.naptip.gov.ng/?page_id=361, 26.03.2019.

<https://www.globalslaveryindex.org/2018/data/country-data/nigeria/> erişim linki:
26.03.2019

<http://pathfindersji.org/nigeria-human-trafficking-factsheet/>, 26.03.2019.

Gazete Haberleri

The Guardian (Nigeria): Nigeria: Delta Shuts 201 Fake Orphanages, 23 Ekim 2017
Erişim linki: <http://allafrica.com/stories/201710230065.html>.

NİJERYA'DA İNSAN TİCARETİNİN AĞLARI VE BOYUTLARI

ÖZET

Günümüzde modern kölelik olarak da nitelendirilen ve en ağır insan hakları ihlallerinin başında gelen insan ticareti suçu dünyanın her yerinde suçu ortaya çıkaran itici ve çekici faktörlere bağlı olarak kendini yeniden üretebilmektedir. Ancak hiç şüphe yok ki bu suç sömürge geçmişi olan bölgelerde daha ağır şartlar altında yaşanmaktadır. Bundan dolayı yaklaşık 400 yıllık Atlantik Köle Ticareti, 100 yıl sömürge geçmişi olan Afrika Kıtası ve her iki dönemin de merkezinde yer alan Nijerya bu açıdan ayrıca incelenmeyi hak etmektedir. Bu kapsamda tez çalışmasında insan ticaretinin tanımı yapılarak tarihsel gelişim sürecine değinilmiştir. Akabinde insan ticareti suçunun nedenlerine ve görülme biçimlerine değinilmiştir. Son bölümde ise insan ticareti suçunun görülme biçimleri, görülme nedenleri ve suçun görülme boyutu sayısal verilere dayanılarak Nijerya özelinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Ticareti, Modern Kölelik, Nijerya, İtici ve Çekici Faktörler, Sömürü Biçimleri.

NETWORKS AND DIMENSIONS OF HUMAN TRAFFICKING IN NIGERIA

ABSTRACT

Today, the human trafficking crime, which is considered to be modern slavery and which is one of the most severe human rights violations, can reproduce itself based on the driving and attractive factors that bring about the crime all over the world. However, there is no doubt that this crime is under more severe conditions in regions with colonial history. For this reason, approximately 400 years of Atlantic Slave Trade, the African continent with a colonial history of 100 years, and Nigeria at the centre of both periods deserve to be examined in this respect. In this context, the definition of human trafficking was made in the thesis study and the historical development process was mentioned. Subsequently, the causes and forms of human trafficking were mentioned. In the last section, the forms of human trafficking crime, the reasons of the crime and the extent of the crime were determined based on the numerical data of Nigeria.

Keywords: Human Trafficking, Nigeria, Driving and Attractive Factors, Forms of Exploitation.